Queera romer och resande

Berättelser från Norge, Sverige och Finland

FÖRLAG DIKKO

Förlag DIKKO forlagdikko.nu
© Britt-Inger Hedström Lundqvist,
Johanna Olsson & Linda Lundqvist
Förlag DIKKO 2025
REDAKTÖRER: Arman Heljic & Solvor Mjøberg Lauritzen
FOTOGRAF: Peter Nylund
LAYOUT/ILLUSTRATIONER: Gilma Sobrino Rada
ISBN 978-91-531-0968-6
ISBN PDF 978-91-531-0969-3

Queera romer och resande

Berättelser från Norge, Sverige och Finland

REDAKTÖRER

Arman Heljic & Solvor Mjøberg Lauritzen

Queera romer och resande - Berättelser från Norge, Sverige och Finland

Queera romer och resande - Berättelser från Norden har samverkat över gränserna där inkludering och delaktighet har varit ledord. Boken är ett samarbete mellan MF vitenskapelig høyskole (Norge), Södertörns högskola (Sverige), Seta (Finland) och förlag DIKKO.

Projekt är finansierat av Nordisk information för kunskap om kön (Nordisk LGBTI-fond), Kulturrådet (Sverige), MF vitenskapelig høyskole (Norge), Seta (Finland) och förlag DIKKO Sverige.

Redaktörer är Arman Heljic och Solvor Mjøberg Lauritzen. Fortograf är Peter Nylund. Valeria Redjepagic har funnits med som konsult. Boken är utgiven av Förlag DIKKO.

Nordic Council of Ministers

Innehåll

1	Hemlöshet	12
2	Byta ut fotona	24
3	Jag lever väl fortfarande lite i skuggorna	36
4	Ett bröllop utöver det vanliga	50
5	Å navigere i mange identiteter	58
6	På min tid sa vi “gnuggisar”	68
7	Jag ville ha min frihet	76
8	Drömmen som jag inte trodde kunde vara sann	86
9	Jag vill att folk ska vara lyckliga	112
10	Det jag har kämpat mest med är ensamheten	118
11	Men ändå står jag här	128
12	Det inte finns en tydlig historia att berätta, inte ett tydligt narrativ, det finns flera	136
13	Kurragömma med kärleken	146
14	MARE VERVERIPEN SI AMARE BARBALIPEN “Our diversity is our wealth.”	158
15	Critical Reflection on a Decades in Romani LGBTI Movements	166
16	Ingen är fri för än alla är fria	184

Inledning

I jämförelse med många länder i Europa och världen har de nordiska länderna kommit långt i kampen för hbtqi-personers rättigheter. Trots detta är romska och resande hbtqi-personer en relativt osynlig minoritet. Med denna bok önskar vi att sätta romska och resande hbtqi-personers livsvillkor på agendan i de nordiska länderna. Boken innehåller berättelser från Norge, Sverige och Finland.

Dubbel diskriminering

Bokens syfte är att synliggöra romska och resande hbtqi-minoriteter i Norden, och den diskriminering som drabbar dem. Ett återkommande tema i bokens berättelser är erfarenheter av dubbel diskriminering. Flera upplever homofobi från andra i familjen, samtidigt som majoritetssamhället och även queerrörelsen upplevs otrygga på grund av antiziganism. Det leder till att flera upplever det svårt att hitta ett sammanhang där man fullt ut kan vara sig själv. En av berättelserna i boken beskriver denna situation som “hemlöshet”.

Även om en del av berättelserna i boken handlar om acceptans och handlingsutrymme skildrar andra avvisning från romska familjer och samhällen. Det råder ingen tvekan om att det finns ett behov av att öka medvetenheten i vissa romska familjer och grupper. Men majoritetssamhället kan inte på något sätt två sina händer. Det är ofta förföljelse, rasism och diskriminering som leder till att minoritetsgrupper sluter sig och börjar utöva negativ social kontroll. Alla berättelser i boken vittnar om ett majoritetssamhälle som inte har skyddat romers och resandes rättigheter tillräckligt. Att det i dag inte finns något organiserat arbete för romska och resande hbtqi-personer i de nordiska länderna säger allt; de har försummats av de länder som skulle skydda dem.

Flera av intervjuerna belyser antiziganism och fördomar inom queerrörelsen. Det påpekas att queerrörelsen traditionellt har förbisett intersektionella perspektiv, och som en konsekvens av detta delvis varit exkluderande för personer från andra bakgrunder än den vita medelklassen. Om queerrörelsen ska vara inkluderande framstår det som väldigt viktigt att det pågående arbetet med inkludering fortsätter i snabb takt – så rörelsen blir ett stöd för människor från olika

klasser, etniciteter och med olika funktionsnedsättningar.
Det är bara genom att bekämpa antiziganism och homofobi i samhället som vi kan bryta isolering och förtryck. Och det är bråttom.

Aktivism och motstånd

Syftet med publikationen är att ge en inblick i hur det är att vara queer rom och resande i Norden och att utrusta organisationer, institutioner och andra intressenter med relevant kunskap och verktyg som höjer det allmänna medvetandet om de specifika former av diskriminering som drabbar romska och resande hbtqi-personer. Med publikationen önskar vi bidra till att skapa en accepterande miljö som värdesätter mångfalden bland romer, resande och hbtqi-personer. Vår förhoppning är att boken ska ge insyn i erfarenheterna hos en relativt osynlig minoritet, och att kunskapen kan motverka båda antiziganism och homofobi.

Boken har skapats i en tid av samhällsförändring. Vår omvärld förändras och det finns en oro över de politiska vindar som blåser här hemma och i Europa. När vi riskerar ett förminskande av mänskliga värderingar i våra samhällen skapas det ofta samtidigt en motrörelse av protester mot den attitydförändring och den förskjutning av värderingar som sker.

Kulturarv, historia och aktivism är några av de starkaste politiska verktygen som finns, något som visas i de berättelser som kommer fram i boken. Berättelserna ger en inblick i hur erfarenhet av orättvisor också kan leda till aktivism och förändringskraft. Publikationen är inte på något sätt ett fullödigt utgivande, utan ska mer ses som ett bidrag till början på en rörelse där nya berättelser och röster ska ljuda och förändra framtiden.

De tystade rösterna

Arbetet med boken har tagit tid. Vi har försökt nå romska och resande hbtq-personer genom till exempel sociala medier, men det har varit svårt. De flesta av intervjuerna och berättelserna har därför kommit till genom nätverket av de vi först kom i kontakt med.

Flera personer som vi har kontaktat har varit tydliga med att de stödjer projektet, men av olika anledningar inte haft möjlighet att berätta sin historia. För att det är för smärtsamt och svårt. För att de är rädda

för att bli igenkända. För att de inte vill placeras i ännu ett fack, som "queer rom eller resande", utan bara vill vara sig själva, en individ, inte en kategori. En del har hört av sig till oss och sagt att de vill bli intervjuade, men sedan slutat svara. Allt detta är mycket förståeligt.

Vi har därför satt in tomma sidor för att markera de tysta röster som återstår att berätta. Genom detta vill vi signalera att det finns plats i gemenskapen till de hbtq-romer och resande som inte haft lust eller möjlighet att delta i boken.

En mångfald av röster

Alla intervjuer, texter, citat, dikter och ordspråk i publikationen är sagda eller skrivna av personer som identifierar sig som romer eller resande.

Det är viktigt att belysa mångfalden av perspektiven båda i den queera och romska historien och samtiden. Både begreppen "queer/HBTQ+" och "romer och resande" är paraplybegrepp som rymmer en mångfald av identiteter. Vi ville att boken skulle spegla en bredd av perspektiv, men vi har bara delvis lyckats. Boken innehåller berättelser från personer som identifierar sig som både resande, rom och tater – du kommer att kunna läsa berättelser från bland annat "grupperna" svenska resande, svenska romer, svenska nyanlända romer, norska romer, norska tatere, och finska romer. Några pratar enbart svenska, finska eller norska, medan andra är två- och trespråkiga med modersmål som gurbeti, lovari, kaale, kalderash och resanderomska. Även om det innebär en viss bredd, omfattar paraplybegreppen en mycket större mångfald av romer och resande, och många undergrupper är inte representerade i boken.

Detsamma gäller paraplybegreppet "HBTQ+". Boken innehåller berättelser från personer som identifierar sig som lesbiska, homosexuella, queera, pan- och bisexuella. Vi har däremot inte lyckats inkludera personer som identifierar sig som till exempel intersex, icke-binära, eller transpersoner. Detta är en svaghet, eftersom det finns anledning att tro att personer med dessa identiteter står inför andra utmaningar än de som presenteras i boken. Med det sagt vet vi att det finns romer och resande med dessa identiteter i Norden, vilket understryker behovet av fortsatt arbete med romer/resande och HBTQ+.

Berättelserna

Vi som har arbetat med projektet vill tacka alla som delat sina berättelser med oss. Eftersom det är väldigt personliga berättelser, har vi som arbetar i projektet ändrat så lite som möjligt i texterna. Vi har försökt att bevara den personliga särprägeln i berättelserna, så att musiken i språket finns kvar.

För att bevara anonymiteten till de bidragsytorna som önskat det, har vi dock ändrat ställen i texten där det framkommer information som skulle kunde identifiera personen som skrivit. Vi har av samma orsak även vald att inte koppla ihop den enskilde berättelsen med fotot på personen som skrivit. Undantag är gjort där personen som skrivit har undertecknat med eget namn.

Solvor Mjøberg Lauritzen och Britt-Inger Hedström Lundqvist

Personen på bilden är inte den som har skrivit berättelser

FOTOGRAF: Peter Nylund

Hemlöshet

Anonym

Frågan om vem jag är och var jag hör hemma har följt mig genom livet. Grunderna för omvärldens bedömning, som är något varje människa behöver förhandla med, är alltid baserad i fysiska attribut: Jag är en person med manlig kropp, jag har manliga könsdelar, jag har ljus hud, rakt brunt hår. Någon uttryckte det som att jag skulle vara ”white passing.” Men att kalla mig för det är tvivelaktigt, eftersom uttrycket har en helt annan innebörd i det amerikanska samhället där det uppstod. Det är dock lite med skam jag har rört mig genom mesta av livet och i de samhällen jag levt som en vit man, med de privilegier som följer. Detta “passing privilege” har dock alltid skavt inom mig. Min självbild har alltid krockat med den samhället har föreskrivit mig. Men jag har också, måste jag erkänna, tagit nytta av det när det har tjänat mig.

“Hindsight is 20/20,” som det sägs. Det är lätt att vara efterklok.

Redan tidigt i livet kände jag ett instinktivt motstånd mot att bli kategoriserad, även fast jag inte kunde uttrycka det i ord, och jag inte förstod varför jag kände att jag behövde vägra. Jag kunde bara inte erkänna de kategorier som föreskrevs mig. Som jag sa det: jag vill inte bli satt i en låda. För de stämde ju inte. Jag kunde inte se mig själv helt i någon av de kategorier som omvärlden hängde på mig och min kropp. Som tvingades på mig. Och det var en känsla som bara växte sig starkare ju äldre jag blev.

Min familjehistoria, den sidan av den som är romsk, är tyvärr omhöljd av smärta och skam. Den historien är ett skolboksexempel av så kallad intergenerationellt trauma. Grovt förenklat är det en historia om hur sårade människor i sin tur sårar människor.
Ett generationsöverskridande trauma som började någon gång

utanför skriven historia; jag tänkte under en tid att det till och med var en “förbannelse” som hemsökte min blodlinje, hemsökte farfar och gjorde honom våldsam, det överfördes den vägen till min far, som överförde det till mig innan jag förstod att ilskan och självhatet jag hade inom mig skulle förgöra mig och alla jag älskar om jag inte tog itu med- eller stoppade det. Mitt romska släktträd som jag känner till det upplöses just efter min farfar. Det enda materialet jag sett från bortom hans generation är två slitna fotografier av hans mor, klädd i den traditionella kale-romska kjolen och sidenblus. Efter det slutar släktträdets grenar att sträcka sig. Och bortom det ligger ett mörker. Ett mörker som är fylld av smärta och självhat, för jag ärvde det, jag fick leva det. Men också, vilket är viktigt att jag påminner mig om, måste det varit en historia fylld av glädje, styrka och motstånd, även om den delen inte varit påtaglig i min egen erfarenhet.

Daddy Issues.

Farfar drack och var våldsam. Farmor gjorde det otänkbara och lämnade honom och tog sina två barn och “flydde” till Sverige där hon fann jobb i textilindustrin och tröst i pingstkyrkan. Min pappa blev således alkoholist och drogmissbrukare i tidig ålder. Han var aldrig närvarande under min uppväxt; han bodde i olika städer runtom i Sverige, vanligtvis på någon anstalt eller på något hem för missbrukare. De enda två minnen jag har ifrån honom är ett från när jag och mamma besökte honom på ett vårdhem där han tillbringade tid efter ett avtjänat fängelsestraff, och ett annat när jag spenderade en dag med honom i en nästan helt tom lägenhet och bara längtade efter att mamma skulle komma och hämta mig igen. Jag gillade inte honom. Jag gillade inte att vara hos honom utan att mamma var med. När både han och mamma sa att han var min “pappa,” så kändes ordet helt tomt: vad betydde det ordet när jag bara såg honom en gång vartannat år, om ens det? Han var en främling.

Sent en kväll när jag var fjorton så ringde telefonen när jag redan låg i sängen för att sova. Mamma knackade på dörren till mitt rum en kort stund därefter. Hon berättade försiktigt att det var farmor som hade ringt, och att han, min pappa, var död. En kyla drog över mig. Allt jag kunde säga var “jaha.”

Några månader senare. En kille från grannskapet hade tillgång till pamfletter och musik från de högerextrema organisationer och grupperingar som uppstod runtom i Sverige vid den här tiden, och jag

hade lånat med mig en av pamfletterna hem. Den var skriven av ett nybildat parti som menade att den enda chansen att “rädda” Sverige och svenskheten från att gå under var att stoppa invandringen och blandningen av folket.

Efter att jag läst klart pamfletten gick jag ut från mitt rum och satte mig på soffan framför teven. Mamma satt i sin fåtölj med benen på vardagsrumsbordet. Nyheterna om ännu ett av de högerextrema våldsdåden som sköljde över Sverige vid den tiden diskuterades på Aktuellt. Jag kläckte ur mig att de har rätt, invandringen till Sverige kan inte fortsätta som det gjort, för då skulle vi “bli minoriteter i vårt eget land,” sa jag. ”Och varför skulle det vara dåligt?” frågade mamma. Jag försökte minnas vad pamfletten hade sagt. ”För att man inte ska blanda raserna, för då kommer den vita rasen att försvinna”, sa jag som en papegoja. Mamma stängde av ljudet på teven med fjärrkontrollen och tog ned benen ifrån bordet. Hon lutade sig fram och såg mig rakt in i ögonen. ”Vi har ju inte pratat om det tidigare”, sa hon, ”du är en ‘blandras.’ Jag är ju inte svensk, jag är finne. Och din pappa var ju zigenare, sa hon. Du är zigenare.”

Detta tystade mig totalt. Avdomnad från detta “avslöjande” gick jag in till mitt rum och la mig på sängen. Stirrade upp i taket. Skammen drog över mig. Jag tänkte att det här kommer ingen, absolut ingen, någonsin, få veta. För redan då hade jag internaliserat omvärldens antiziganism och förakt gentemot romer. Detta “avslöjande” gjorde ju att jag var en av “dem,” de som var “smutsiga” och kriminella. (Och ja, jag vet, hon använde z-ordet. Men hade hon använt ordet “rom” då så hade jag inte förstått vad det var hon menade...det säger också något om hur antiziganismen verkar i språket.) Och det vändes inåt.

Detta hände i nittiotalets krisande mellanmjölksland, mitt under en lågkonjunktur med stigande arbetslöshet, privatiseringar och utförsäljning av det allmänna, och landet genomsyrades av vitmakt-musik och högerextrema våldsdåd. Självhatet infekterade mig totalt.
I skrivande stund, nästan trettio år senare, så genomlever landet ett liknande predikament, fast den här gången har de där personerna i det där lilla obetydliga partiet vars pamflett jag läste växt till landets största bland landets män 18-64 år gamla, om man ska tro på det senaste undersökningarna från Verian (f d Sifo).
Detta “avslöjande” av min etniska historia kunde också förklara varför jag ett flertal gånger under min uppväxt hade fått frågan om var

mina föräldrar kom ifrån. En gång, förmodligen runt åtta år tidigare, då en kvinna, en blond majoritetssvensk, på en lekplats där jag lekte med hennes barn, frågade mig var jag kom ifrån. Och jag hade svarat Sverige, helt självklart. Det var det jag visste, och jag och mamma firade högtider hemma med svenska flaggan på bordet eller i tårtan och hejade på Sverige när det var någon idrott på teve. Men hon var inte nöjd med mitt svar. ”Var kommer dina föräldrar ifrån då?” fortsatte hon. ”Sverige”, sa jag självklart. ”Näääe”, sa hon. ”Du kan inte vara svensk; du ser inte svensk ut.” Hon kunde lika gärna ha gett mig en örfil. Varför sa hon så? Jag stod tyst, men valde att inte berätta något för mamma när hon kom för att hämta mig en stund senare. Men jag ältade detta hela dagen efter det. När jag låg i badkaret senare på kvällen så började jag att gnugga hårt med tvättsvampen över armarna och bröstet. Jag ville tvätta bort den minimala skillnaden i hudfärg som jag nu för första gången trodde mig kunna utse, för nu visste jag vad jag letade efter. Men den där olivfärgade tonen ville inte försvinna hur hårt jag än gnuggade, hur länge jag än försökte. Vid fjorton års ålder, efter mannen som de kallade min far dog och mamma “avslöjade” hans identitet för mig, föll de bitarna på plats. Men jag beslöt mig där och då för att jag skulle hålla det hemligt. Jag skulle inte längre försöka tvätta bort det från min kropp, jag skulle helt enkelt glömma bort det, trycka ner det så djupt att det aldrig skulle få luft igen.

Samtidigt som detta började något annat formas i min pubertala kropp: en sexualitet. En sexdrift. Och en otrolig förvirring. En rädsla.

Jag hade en dag runt denna tid, i ett försök att demonstrera min tuffhet och maskulinitet för att vinna andra jämnåriga pojkars acceptans, kallat en kille i skolan för “jävla bög” då han inte var rädd att visa sina feminina sidor i den förtryckande högstadiemiljö som rådde. Och jag hade försökt att vinna gunst hos mina kamrater genom att försöka sätta mig över honom.

När jag nu låg där på sängen och skulle sova, när jag kvalade in i det där “gränslandet” mellan vakenhet och sömn, så talade en röst till mig ur djupet:

“Men du är ju bög!”

Panik. Nej, jag kunde inte vara bög. Eller bi. Eller något annat än

“normal.” Usch. Nej. Jag var straight. Jag bestämde mig då för att jag var straight, ingen skulle någonsin kunna säga något annat. Det var andra gången inom ett år som jag bestämde att en del av mig skulle gömmas, och att aldrig någon, någonsin, skulle få veta detta om mig. Och längderna jag skulle gå för att trycka ner min queerhet under de kommande två decennierna var extrema och ytterst självförgörande. Självhatet på grund av min etniska/genetiska härkomst blandades här med ett självhat angående en queerhet som jag inte ens förstod udden av.

Det var här, efter jag bestämt mig för att jag inte kunde vara varken rom eller queer, som motviljan till kategorisering blev ett febrilt försök att bli något som jag inte var. Jag läste Nietzsche som 16-åring och blev helt begeistrad av tanken att kunna skapa mig själv. Jag förstod inte tyngden eller en nyanserad mening av det jag läste, men orden verkade på mig. Tanken om den självskapande människan passade mig eftersom jag hade tagit beslutet att vissa delar av mig aldrig skulle bli kända för omvärlden. Jag skulle därför skapa mig själv så att ingen skulle kunna säga åt mig vem jag var.

Så fel jag hade. För var vi än söker är vi involverade i kategoriseringen. Jag inser nu, nästan trettio år senare, att det är en funktion av makt, denna vilja att kategorisera, för endast när den är kategoriserad kan en kropp, en människa, bli värderad. Jag vänder mig fortfarande instinktivt mot denna kategorisering. Avskyr dess repressiva kraft. Men jag förstår samtidigt hur den kan vara ett viktigt verktyg för förtryckta röster att “ta tillbaka” sin agens. Att själv få bestämma vem man är.

Efter att ha kört längs det förtryckta självets väg så långt det bara gick, efter att ha flyttat till två olika kontinenter för att komma undan mig själv och detta land som hyllade sig själv som en humanitär stormakt (den tiden är över nu), så visste jag att jag behövde ta itu med det. Jag behövde sluta fred med min historia och med mig själv. Efter ett turbulent äktenskap, som avslutades efter redan två år, så tvingade smärtan det orsakade mig att se bortom historien och myten jag hade byggt omkring mig själv, och började för första gången vara ärlig. Något drog mig att börja söka mig till queera rum, och det öppnade dörren.

För första gången såg jag riktigt mod. Att få se styrkan i de transpersoner, ickebinära och queera personer som helt utan att ursäkta sig vågade vara sig själva, även när det kunde vara ett hot

för deras eget liv; att se dem trotsa en fientlig omvärld med sina egna kroppar, där deras existens stod som en protest mot det våldsamma förtrycket, gav mig själv styrkan att våga se inåt och erkänna min egen queerhet. Utforska den. Jag började leva som öppet bisexuell. Jag började också studera romernas historia. Försökte få bitarna att komma på plats.

Som avskedspresent då jag flyttade från USA, fick jag av min bäste vän ett litet paket som innehöll det som behövs för att skicka in ett salivprov till en av de stora företagen som ägnar sig åt att kartlägga DNA över hela världen. Jag tror att han förstod att mycket av anledningen till att jag lämnade min adopterade hemstad på den amerikanska västkusten för att åka tillbaka till ett grått mellanmjölkigt Sverige, som jag hade lovat att jag aldrig skulle komma tillbaka till igen, var att jag behövde komma till rätta med mitt förflutna och min historia lika mycket som jag ville komma undan det hårdnande politiska klimatet där en orange clown som statsöverhuvud styrde med den historiskt beprövade taktiken att skapa splittring för att förstärka sin egen makt.

Drygt en månad efter jag hade skickat in mitt salivprov fick jag ett mejl med länk till mina provsvar. Det här företaget visualiserar ens genetiska sammanställning i procenttal och genom att på en världskarta visa vart ens genetik kan spåras till. Det visade inga nyheter för mig. Jag visste att min pappa var en finsk rom och att folkgruppen romer först kom ifrån vad som idag är norra Indien, vilket kartan visade på. Det jag fann intressant var att kartan visade också att det fanns "DNA-matchningar" i dagens Pakistan, i Turkiet, Rumänien, Tyskland, och slutligen i Finland, där största delen av min DNA sammansättning kan spåras.

När jag skriver detta, i första månaden av 2024, har företaget uppdaterat sin data och nu är den här "resvägen," som fantasin lätt kunde ta tag i när jag först var presenterad för den, borta, och nu sorteras jag förenklat in i grupperna "Finländare" och "Östeuropeisk rom." Den följande texten förklarar:

> Please note that your ethnicity results do not prove or disprove that you belong to a particular ethnic group. Identifying with, or being a member of, an ethnic or cultural group involves much more than genetics.

Frågan om kategorisering igen. Så när tillhör man en grupp? Vem

bestämmer vilken grupp man tillhör? Gruppen eller individen? Och kan detta verkligen berätta något om vem jag är? Vad jag dock vet, är att jag skämdes för min "genetiska historia" eller bakgrund under första delen av livet, och utrustad med omvärldens ögon och adopterade antiziganism såg jag mitt blod som "smutsigt." Den färgblinda antirasismen som var Sveriges officiella ideologi passade mig därför utmärkt. För om vi blundar för det och inte pratar om det, så finns det inte. Den är så svenskt det bara kan bli.

Vad jag förstår idag är hur den generationsöverskridande smärtan inte är unik för min familjs historia, den finns hos många. Det är så århundraden av förtryck och förföljelse kan manifestera sig i kroppar generationer senare. Och jag vet av erfarenhet, att försöka trycka det åt sidan, att inte konfrontera det, bara leder till mer misär.

Mörkret som min familjehistoria lämnar efter sig är också en brist på språk. Jag saknar ord som kan fånga det. Svenskan håller inte orden jag behöver. Inte heller engelskan. Jag talar inte Kale romani, som är ett hotat språk. Jag inser också, att när jag säger att smärta och skam har varit en stor del av min historia så bekräftar jag också en stereotyp. Och det gör ont. För det sista jag vill göra är att sprida dessa negativa stereotyper vidare. Jag har sökt att komma den romska historien i mig närmare. Men det finns också ett inre motstånd till det. Det är en inre dragkamp som pågår. Den hårda knuten från en livstid av antiziganistisk retorik löses inte upp över natten.

Min faster och jag pratar ofta om detta. Hon kallar det för en "hemlöshet." Och det är nog det närmaste ordet jag kan komma fram till för att beskriva det med. Att känna djupt i sig att en inte hör hemma där en är, eller ens i den kropp man befinner sig i, men att inte heller kunna finna det någon annanstans. Att ständigt känna andras misstänksamhet. Att ständigt känna att isen jag står på kommer att brista.

För att sammanfatta denna dykning in i de delar av min historia som rör min härkomst och sexualitet, så handlar den väl slutligen om identitetens svårigheter. Att gå ifrån att gömma sin härkomst till att söka den i vuxen ålder. Att gå ifrån att inte erkänna sin sexualitet till att, än idag, inte kunna identifiera sig med det svenska queercommunityt, även fast jag försökt. Det är inget som passar mig. Jag vänder mig emot den splittring och indelning som finns även i den.

Du har de majoritetssvenska bögarna och flatorna på ena sidan, och de lever stolt med sina queera familjer, som trots allt ändå efterliknar kärnfamiljsmodellen till punkt och pricka förutom på den enda punkten där föräldrarnas kön då inte alltid är de motsatta. Och på "andra sidan" står alla "vi andra:" de ickebinära, transpersoner, queer POC, och queer personer med funktionsnedsättningar. Kritiskt kan det sägas att när majoritetsbögarna fick igenom sina krav på att få ingå i sanktionerade äktenskap så var det som om kampen tog slut. Det sagt, så har jag aldrig förstått kampen för att få leva det där livet, för ur ett större perspektiv är det förtryckande det också. Det är kolonialt. Handlar den queera kampen då bara om rätten att få leva Svensson-liv med Villa, Volvo och Vovve? Det här förnekar jag kategoriskt. Jag kan till och med säga, tillsammans med många antikoloniala forskare och teoretiker, att den modellen för livet måste dö ut om vi -människosläktet- ska kunna leva vidare på den här planeten.

Ofta tänker jag en tanke, eller det är snarare en känsla, som följt mig sen jag var väldigt ung, att Sverige inte är för mig. Den finns alltid där. För frågan står fortfarande kvar: var hör jag hemma? Här ekar titeln till ett verk av konstnären Fatima Moallim:

I claim my right to be complex.

Vem jag är kan inte förklaras inom ramen för en etnicitet. Eller vem som gör mig sexuellt attraherad. Eller innanför ramen i en könstillhörighet. Inte heller med vad jag gör, eller har åstadkommit. Finns det plats och tid att bara få vara? Kan den frågan endast komma ifrån en privilegierad position?

”Ansvaret ligger på majoriteten att skapa inkluderande utrymmen för romska queerindivider. Det romska samhället saknar resurser och den vanliga rörelsen måste ge det stöd som behövs för att skapa utrymmen där romska röster kan höras på ett autentiskt sätt”.

Feminist Collective of Romani Gender Experts

Personen på bilden är inte den som har skrivit berättelser

FOTOGRAF: Peter Nylund

Byta ut fotona

Anonym

För ett tag sedan var jag på ett möte med mitt ena barn och mitt barnbarn. Vi träffade en läkare som är kopplad till ett könsidentitetsteam. Det var ett i raden av möten som barnbarnet har gått igenom för att bekräfta/fastställa sin könsdysfori och göra ett avstamp i hur det skulle se ut framåt.

Att jag som den äldre generationen i familjen följde med verkade förvåna läkaren. Vilket i sin tur förvånade mig eftersom det som händer mitt barnbarn berör hela familjen. Och jag var med för att stötta mitt barnbarn i sin önskan om att få pubertetsblockerare. Ett viktigt steg mot ett tillfredsställande liv där kropp och knopp hänger ihop med varandra.

Men innan vi kommer så långt som till mötet har det hänt mycket. Vi har nog aldrig varit en familj som följt normerna eller finns i någon dussinupplaga. Det kanske påverkar att vi tillhör Resandefolket, för oss står familjen i centrum och barnen är viktigast. Vi har dessutom alltid umgåtts över generationsgränserna i vår familj och det har aldrig varit viktigt att vara som alla andra. Så när barnet bestämde sig för att byta pronomen och sitt namn så var det ingen som tyckte illa vara, eller egentligen reagerade, eller ens förvånades över det. Barn är barn och de är alltid egna individer och det skulle visa sig i längden hur det skulle bli.

Första julen efter bytet klädde barnen i familjen ut sig i tomtedräkter, så gjorde även barnbarnet. Det var första gången jag verkligen såg hur viktigt det var med kläder som definierar vilket kön du tillhör. Barnet strålade och ville vara med på foto, vilket i vanliga fall varit stört omöjligt. Jag har flera kort från den julen där barnbarnet faktiskt står med, poserar och skrattar mot kameran.
Allt har inte bara varit enkelt under de år som processen pågått. Jag har till exempel haft lite svårt med bytet av namn och pronomen. Inte

för att jag bryr mig om själva bytet utan för att vanans makt är stor. Jag har sagt fel och blivit rättad. Till sist blev nog mitt barnbarn less på mig och hade ett allvarligt samtal med mig som gjorde att jag tänkte ett varv till innan jag använde namn och pronomen. Gamla hundar kan lära sig att sitta, det tar bara längre tid.

Min make är och har varit mycket bättre än mig på bytet av namn och han rättar mig de gånger jag säger fel. Vi båda tillhör den äldre generationen och förstår inte de som inte kan acceptera människor som de är utan att värdera människors kön, vem de lever ihop med eller hur de väljer att leva. För mig spelar det ingen roll om barnbarnet är en flicka eller en pojke utan det som är viktigast är att allt känns rätt och att barnet mår bra. Människan eller barnets mående och identitet är alltid viktigast och inte vad andra tycker och tänker.

Mitt barnbarn vill göra en nystart med sitt rätta kön när det är dags att byta skola. Det är klart att det skulle underlätta om barnet kunde få börja den nya skolan med rätt kön och inte bli ifrågasatt i det, vilket jag tycker är en rimlig begäran och något vi diskuterade vid läkarmötet. För om barnbarnet får pubertetsblockerare och Jesus uppenbarar sig eller blixten slår ner i huvudet på barnet som bestämmer sig för att återgå till sitt gamla kön så är det ju bara att sluta med dem. En situation som inte är trolig att den skulle uppstå eftersom barnet är otroligt obekväm i sitt födelsekön. Att börja ny skola är ett stort och viktigt steg i barnbarnets liv. Dessutom är det inte så länge kvar tills barnbarnet fyller 18 år och bestämmer själv, vilket gör att det känns rimligt att tillmötesgå barnets begäran. Det är ju inte direkt en nyck.

Efter mötet med läkaren åkte vi hem till mig där jag har kort på alla barnbarn på väggen. Barnbarnet tog då tag i sitt foto och visade med rörelser att jag borde göra sönder fotot. Jag förstod vinken och lade undan kortet, och ska ersätta det med ett av fotona från julen där barnet strålar av lycka.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

Döm tji sass diro dikkar.
Pattja tji sass diro schonna,
au penna tji sass diro vet

Queera romer och resande
Berättelser från Norge, Sverige och Finland

FOTOGRAF: Peter Nylund

Jag lever väl fortfarande lite i skuggorna

Anonym

Jag är född i Sverige och uppvuxen i Stockholm. Min pappa är från Balkan, medan min mamma är uppvuxen i Sverige. Jag tillhör gruppen Gurbeti. Familjen var båda muslimer och kristna. Min farfar var muslim, och min farmor var kristen. Men min pappa är ganska oreligiös av sig.

Att komma ut

Det var en ganska utdragen process att komma ut. Jag väntade på att min farmor och farfar skulle gå bort. Jag var 15 år. Det blev inget bra bemötande alls.
Jag valde det egentligen inte att komma ut. Jag var tvungen. Jag visste väl på något sätt redan att det kanske skulle innebära slutet på en era. Men jag kunde inte. Jag kunde inte låta bli. Det var för mycket ångest som var centrerat runt att jag var homosexuell, så jag kände att jag måste berätta det. Och så kände jag väl någonstans att det är lika bra att ta reda på hur dom kommer reagera. Ju tidigare desto bättre. För om jag tar reda på nu vilka som vill vara en del av mitt liv, så är det bättre att göra lidandet kort.

Och jag valde heller inte att inte ha kontakt med den romska gemenskapen. Alla vände mig ryggen. Så att det fanns ingen återvändo.

Jag hade tur på det sättet att min pappas släkt inte bodde i Sverige. Och mamma är progressiv. Så jag behövde inte flytta på mig.

Jag behövde göra upp med den sidan hos mig. Pappas sida. Och resten visste jag att skulle gå bra.

Efter att jag berättade för min familj, och blev avvisad av min släkt på pappas sida, tog jag en ”paus” från den romska gemenskapen. Jag kunde inte kombinera de två världarna, den romska och den queera, så efter avvisningen bestämde jag mig för att fokusera på hbtq-sidan av mig.

Från ett hemligt liv till ett annat

När jag närmade mig den queera gemenskapen valde jag att inte berätta att jag är rom. Det var ju bra och dåligt för jag valde ju att avsäga mig min romska identitet. Jag pratade aldrig om den.

Eftersom jag kunde andra språk gömde jag mig alltid bakom andra identiteter. Jag gick in i någon sorts självförnekelse men också lite lögn. Jag gick från ett hemligt liv till ett annat. Och trivdes väl till en början ganska bra i det för att jag kände att här får jag bli inkluderad på något sätt.

Sen har jag upplevt ibland att HBTQ-rörelsen eller queer-rörelsen också är exkluderande på många sätt. Jag upplever att HBTQ-rörelsen har så många ideal man måste leva upp till för att bli inkluderad. Typ att man ska äta vissa saker. Jag är uppvuxen med att äta mycket kött, och det blir ibland ifrågasatt.

Jag har upplevt att man fastnar så mycket i queer-politiken att man glömmer raspolitiken. Man pratar väldigt lite om rasism och andra fördomar. Det har blivit lite bättre, men på den tiden kände jag att det var för lite snack om att vara etnisk minoritet. Och att det fanns mycket fördomar kring det.

Jag har också upplevt mycket antiziganism inom queer-rörelsen. Jag har hört både det ena och det andra. Och det som har varit bra med att vara hemlig rom, eller att inte säga vad man är, det är att man ofta får höra folks fördomar fritt. Folk tror att man inte är en del av den gruppen och då snackar de. Precis som jag ofta får höra skitsnack om bögar. Folk tror inte att jag är bög alltid. Och då får jag höra skitsnack om det. Se folks riktiga ansikten. Och man får tillgång till information som man kanske inte hade fått om folk hade vetat vem man var.För då hade de ju kanske försökt att prata på ett annat sätt.

Framför allt har det väl varit det här klassiska, alltså väldigt mycket, att man är tjuv. Eller att man håller på med smutsig verksamhet eller oärlig verksamhet. Åt andra hållet är det som att folk försöker vara positiva kring det, men det blir också exotisering. Någon gång när jag berättade för någon som jag skulle vara intim med, så fick jag höra 'oj, wow, vad sexigt med zigenare. Jag har aldrig varit med zigenare förut, vad häftigt första gången, och kommer jag typ få massa tur nu'. Man kan ju skratta åt det. Men när det händer flera gånger, så blir det lite för mycket.

Även om jag är mer öppen med min romska identitet nu än för tio år sedan, döljer jag det fortfarande ibland. Det är samma sak som med gay och queer. Jag väljer inte alltid att säga det heller. Jag passerar som lite vad som helst. Och då har jag ibland valt att rida på det privilegiet, eller hur man nu ska kalla det. Att jag väljer mina strider lite. Och det har ju inte alla möjligheter till. Så jag ser det som ett privilegium och förbannelse på samma gång.

Sammanfattningsvis kan man säga att jag kände mig marginaliserad av både det romska samhället för min queerhet och HBTQ+-samhället för mitt romska arv. Denna dubbelhet delar jag med många. Det är svårt för romer: När jag tittar omkring mig, till exempel på en gayklubb, så känns det som att många grupper har ett ganska starkt community, men att romer inte har det. Att det är väldigt svårt att ha en samhörighet. För att det är väldigt många som inte är öppna. Jag har ju haft turen på så vis att jag bor på en plats där jag inte har någon direktkontakt med någon släkt, så att jag har kunnat visa mig på ett annat sätt i sådana sammanhang. Så kanske det är för många som är till exempel syrianer, somalier, alltså många från andra grupper. Att de bor kanske också på ställen där de kan vara lite mer fria. Och då har de hittat ett community, de umgås i grupp, de stöttar varandra, medan det romska är lite mer individbaserat, att man har så här separata vänner och att man inte möts i grupp. Det gör det svårare. Och ensamt.

Negativ social kontroll och våld

Eftersom romer ofta har erfarenheter av att bli utstötta från majoritetssamhället finns det ofta starka familjeband. Man är ofta väldigt sammansvetsad, hårt kopplad till sin familj, vilket gör det ännu svårare att komma ut eller dra skam över familjen.
Jag har hört många personliga berättelser från queera romer i Sverige, från personer som även har varit utsatta för olika former av våld. Jag

vet om personer som har råkat illa ut, och som har hamnat i blåsväder, på grund av vad de har sagt, och att de har kommit ut, och att man har blivit exkluderad.

Jag vet flera som har varit utsatta för kris. Det är som spel för gallerierna tycker jag. Man samlar alla äldre från olika släkter, olika familjer, och så sitter man typ och dricker Coca Cola och äter chips. De sitter ofta vid ett bord, och så kommer personen som det gäller in, som är den dömda, eller den som ska dömas. Massa folk sitter och tittar på, och ofta livesänder de det på Facebook. Det är bara kristna romer som håller på med kris, så personen i fråga får ofta svära på en bibel. Svära att man inte har gjort det ena och det andra. Att man inte är homosexuell, till exempel.

Men det föregår också andra former för våld och andra hemskheter. Det är allt från att folk blir mordhotade, att de blir hotade med att de ska få stryk, till att de faktiskt får stryk och blir misshandlade och utkastade och får hat riktat mot sig. Det har förekommit allting. För att de berättar att de är gay. Eller så har de inte berättat att de är gay, det kanske bara framkommer, eller finns en misstanke.

Trots allt detta har jag aldrig hört talas om att en queer rom har vänt sig till myndigheter eller organisationer för att få hjälp. Det har inte funnits någon uppföljning på det alls. Man är rädd för att det ska bli värre, att släkten ska ta till ännu värre åtgärder, eller att man ska dra skam över sin släkt. Ofta får familjen en till att tro att man själv är den som har gjort fel, och då vill man inte dra mer skam över sin släkt, så då väljer man att inte prata öppet om det.

Eller så väljer man att bara försvinna, kanske försöka förtrycka sig själv, och så vidare. Tyvärr ser inte folk så många andra alternativ. Det finns väldigt, väldigt få romer i Sverige som lever öppet med sin queera identitet.

Aktivism och påverkansarbete: Kampen för förändring

Det är nu över tio år sedan jag kom ut. Halva mitt liv har gått sen dess. I dag har jag lite kontakt med romska gemenskaper. Men när jag började att röra mig lite i romska kretsar igen så valde jag att inte säga öppet att jag är gay. Så jag gick väl tillbaka i garderoben igen där. Jag har hoppat, och hoppar fortfarande, fram och tillbaka. Jag har aldrig riktigt låtit de två sidorna mötas, förutom när jag har umgåtts med folk

jag känner, som också är romer och gay. Så jag lever väl fortfarande lite i skuggorna.

Några gånger ser jag glimtar av hopp och förändring. Framstegen går långsamt, men det finns en växande medvetenhet och öppenhet både inom romska grupper och hbtq+-grupperna. Ett fåtal romer är öppet queera i Sverige, och HBTQ+-organisationer arbetar generellt för att bli mer inkluderande och medvetna om rasism i egna led.

Jag har också på senare år försökt att använda mina personliga erfarenheter och de utmaningar jag ställts inför för att hjälpa andra i liknande situationer. För att få kontakt och sträcka ut en hand, har jag startat hemliga grupper på Facebook eller på Cruiser eller sådana ställen för hbtq-romer. Vissa har gått med, och vi har haft kontakt ett tag. Och jag har många bekanta som jag hörs med som är hemliga och inte vågar säga öppet vem de är. Men det är en svår och lång väg att gå. Folk är rädda för att förlora sina familjer, de väger det ena mot det andra och känner liksom att det kanske inte är värt det.

De personer som jag känner i Sverige som har varit utsatta för kris, har jag försökt vara ett stöd för. Men det går såklart rykten om vem jag är och vad jag gör. Det finns en ganska stor ryktesspridning kring mig. Så personer vågar kanske inte vända sig till mig för att om de skulle synas med mig så skulle det se illa ut. Men jag har haft kontakt och träffat folk i smyg, som har varit utsatta, och det har varit en väldigt bra stund. Jag har försökt att finnas där så mycket det går, men jag har inte kunnat närvara vid någon av kriserna. Jag har inte kunnat vara på plats och göra någonting aktivt utan jag känner att det har varit ett ganska passivt stöd.

På senare år har jag också försökt så smått att förespråka queera romers rättigheter i Sverige och internationellt. Särskilt har jag använt mig av konst. Genom konsten har jag försökt informera majoritetssamhället om den ofta ignorerade situationen för queera romer i Sverige. Jag önskar att uppmärksamma den homofobi som finns, och visa hur den tar sig uttryck i social exkludering, social kontroll och till och med våld. Det gläder mig att min konst har blivit uppmärksammad båda av majoritetssamhället och av romer internationellt.

En väg framåt

Man riskerar att bli ensam på ett helt annat sätt som queer rom. Ensamhet drabbar många - jättemånga gaypersoner och transpersoner råkar ut för att bli exkluderade och ensamma oavsett vilken grupp de kommer ifrån. Men de flesta romer umgås väldigt sällan med personer utanför egen grupp, i alla fall om vi pratar om de mest traditionella familjerna, och det gör ju att om man kommer ut så står man där i princip helt ensam.

Det är väldigt tydligt för mig att det finns ett behov av ökat stöd till queera romer i Sverige. Vi har ingen gemenskap. Det finns ingen organisation eller gemensam grupp där man har kunnat samlas och stötta varandra, så allt som hänt är på individnivå. En väg framåt skulle vara en plattform för kommunikation, en förening eller en organisation.

Det vore ett steg i riktig riktning, men inte ens en organisation vore tillräckligt. Jag har en kompis som är rom och han blev hemlös när han kom ut. Han bodde hos mig ett tag innan han fick hjälp av socialen. Men det var en ganska svår process. Socialen sätter ofta alla personer tillsammans. Man kan vara utsatt som hbtq+ i en miljö där det hamnar alla möjliga olika typer av människor med olika åsikter. Man hamnar inte i en trygg miljö, på en trygg plats.

På grund av den stora risken för att individer kan behöva lämna sina familjer och samhällen bakom sig finns det behov av ett starkt stödsystem, och av särskilda hem för romska hbtq-personer. Jag hade velat ha ett ställe där folk kunde samlas, liknande ett kvinnohem för kvinnor som blir utsatta för misshandel, en plats dit folk kan komma när de blivit utstötta från sina familjen och blivit ensamma. Ett ställe de kan bo som ett steg på vägen mot att stå på egna ben.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

”Äldre hbtq-personer är ytterst osynliga. Många har levt i hemlighet i hela sina liv. De behöver också få finnas, synas, bejakas och bekräftas”.

FOTOGRAF: Peter Nylund

Ett bröllop utöver det vanliga

Britt-Inger Hedström Lundqvist

Jag har under hela mitt vuxna liv engagerat mig för mänskliga rättigheter. Min första kontakt med den diskriminering hbtqi-personer utsätts för fick jag när jag gick en tioveckors biträdeskurs i början på 80-talet. På den kursen gick en kille (som jag kommer kalla Sigge) från Island och en annan Romsk tjej från Göteborg, ja det gick så klart en massa andra på den kursen också, men vi tre blev kompisar och gjorde grupparbeten ihop.

En dag skulle jag stanna kvar för att göra mina läxor i lugn och ro när Sigge föreslog att jag skulle följa med honom hem så vi kunde göra läxorna ihop. Så där satt vi vid hans köksbord med våra läxor när han berättade att han hade varit tvungen att gifta sig med sin barndomskamrat när det fanns risk för att folk skulle förstå han var gay. Om det skulle komma fram hade han inte fått några jobb på Island.

Det var först 2018 som riksdagen på Island antog en lag som förbjuder anställningsdiskriminering på grund av bland annat sexuell läggning. Detta trots att Island idag anses vara ett av Europas och världens mest hbtqi-vänliga länder.

Sigges berättelse blev den ögonöppnare jag behövde för att förstå vilka otroliga orättvisor hbtqi-personer utsätts för. Jag hade så klart redan förstått, innan jag följde med honom hem för att göra läxor, att han var queer. Men det var vid hans köksbord som jag förstod vidden av de orättvisor som han och de andra i hans situation utsatts för, både på Island och i Sverige.

Mötet med Sigge på 80-talet var med och formade min människosyn. Jag lovade mig själv att jag aldrig skulle döma någon utifrån vem de väljer att leva ihop med och att alltid se människor utifrån nuet och inte det förflutna, samt att låta människors handlingar tala och inte låta andras berättelser och fördomar färga min syn av dem.
En sommardag på 90-talet fick jag ett brev där min dotter skrev att hon hade ett förhållande. Det var så märkligt så jag undrade vad hon ville, eftersom hon kände sig tvungen att skriva ett brev och inte ringa mig. Inledningen av brevet var som ett vanligt brev men sen kom det, hon skrev att hon hade ett förhållande med en kvinna. Efter det kom det en hel harang av ord där andemeningen var att om inte galoscherna passade så kunde jag förpassa mig till ett varmare ställe. Jag började förvånat skratta och undrade över vad jag hade gjort som fick henne att tro att det spelade någon roll om hon var ihop med en man eller kvinna. Faktiskt kände jag mig lite stött av att hon ens tänkte att jag skulle opponera mig.

Jag gick in till maken och bad honom läsa brevet. Han tittade på mig och sa: ”Det är väl inte du som ska leva ihop med hennes partner?” vilket han hade helt rätt i. Vi ringde gemensamt upp henne och sa att ingen av oss hade några problem med hennes val av partner utan att det viktigaste var att hon var lycklig. Sen lade maken till att: ”Jag skiter i vem du är ihop med så länge ni inte knullar på vår gräsmatta.” Varpå dottern frågar lite fräsigt: ”Vem menar du får knulla på din gräsmatta då?” På vilket han svarade att det får absolut ingen göra. Vi skrattade åt hans sätt att säga att han älskar henne och accepterar hennes val. Det han sa den gången har blivit lite av ett ordspråk i vår familj efter det.

Så småningom blev det bröllop. Min förstfödda skulle gifta sig och som mamma är det en väldigt speciell känsla. Man kan lugnt säga att jag i och med bröllopet passerade en milstolpe som människa och mamma. Jag åkte ner för att delta i förberedelserna och hjälpa till med allt som skulle arrangeras innan. Det skulle bli ett stort bröllop och det skickades ut inbjudningar till släkt och vänner.

Från dotterns sida kom nog de flesta som hade fått en inbjudan och även de som inte fått en inbjudan. För som vanligt slank det med några som just vid det tillfället var en del i någon av familjerna. Det blev ett unikt bröllop på så många sätt. En av de sakerna som bröllopet förde med sig var att två bröder som inte hade pratat med varandra under

många år sammanstrålade och för en dag var deras osämja glömd. Hela familjen slöt samman runt dotterns stora dag och alla var glada för hennes skull. Vi dansade, pratade, åt och hade en helt fantastisk fest.

Enda smolket i bägaren var, enligt en av mina bröder, att maten och fikat var veganskt, men då vi är av ett kreativt folk så löste han det med att bjuda in de som ville till husbilen de bodde i under firandet och stekte korv för att utfodra de svältande köttätarna (som också åt av den veganska maten ska sägas). Att inte respektera dotterns val av mat med att inte äta den eller steka korv i köket som tillhörde festlokalen fanns inte på kartan. Korven blev lite av en efterrätt efter efterrätten.

Det blev på det stora hela ett fantastiskt bröllop där vuxna och barn njöt, sjöng och dansade för allt vad tygen höll. Och jag kan lova att det är det absolut vackraste bröllop jag varit på. Det var en syn för gudarna att se dessa två vitklädda kvinnor, den ena i en strikt rak vit bröllopsklänning och dottern i en fantastisk fluffig kreation med mycket av allt vigas på en upphöjd scen inför alla som hade samlats för att bevittna det. En liten tår trillade när de vigdes och även om förhållandet inte höll så är det här bröllopet ett otroligt fint och vackert minne.

Ingen av oss förstod eller kunde ens tänka oss att det var något kontroversiellt med att hon gifte sig med en kvinna. Men efteråt har vi förstått att bröllopet sprängde en osynlig mur. Och då menar jag inte att bröderna som inte hade pratat med varandra på många år gjorde det, utan att muren som sprängdes var den osynliga moralpanikmuren hos inskränkta människor med begränsad syn på kärlek.

Hon banade väg för andra. Hon blev murbräckan som gjorde ett av hålen i muren som nu förhoppningsvis med hjälp av alla andra kan rasa ihop. Men hon har också fått betala ett (högt) pris för det. Det finns fortfarande de, företrädesvis män, som älskar att i något slags förtroende (och alltid bakom ryggen på henne) berätta att hon är lesbisk. De har för det första fel i sak när de beter sig som skvallerkärringar och baktalar henne i syfte att skada och för det andra visar det på hur trångsynt syn på människor man har. Som mamma tänker jag att det faktiskt säger mer om baktalarens litenhet och behov av att hävda sig än om hennes storhet i att stå för den hon är. I den kultur vi Resande är fostrade in i finns en otroligt fin gemenskap, men när det kommer till att prata om andras sexualitet eller andras kön så är det något vi inte gör. Så det blir lite märkligt när Resande

väljer att använda sig av just det att skvallra om. En människas sexualitet är väl ändå var och ens ensak och inget man ska gå till torgs med för egen vinnings skull.

Min mamma föddes 1930 och det är hon som tillsammans med min pappa har format mig och delvis även mina barn. Vi har umgåtts över generationsgränserna jämt, ett tag bodde vi till och med tillsammans i ett flerfamiljshus. Mormor och morfar har alltid varit en naturlig del i mitt och mina barns liv. Mamma tog dotterns förhållande med en kvinna med upphöjt lugn. Hon sa: ja, ja bara hon är lycklig och människan är snäll med henne så spelar det inte så stor roll. Så var det klart och inget mer att orda om.

Jag som mamma är stolt över alla mina barn och de fantastiska personer de har blivit och det vet jag att mina föräldrar också var. Min pappa levde inte när dottern gifte sig, hade han gjort det hade han garanterat fört henne till altaret, men mamma var med och hon var dotterns största supporter i allt hon företog sig. Hon till och med bodde hos dottern och hennes fru när hon ville vila upp sig. De bodde på landet och hon tyckte det var så lugnt och skönt där. Vad dotterns fru egentligen tyckte när mormor flyttade in har jag ingen aning om, men alternativet att hon inte skulle få komma fanns inte.

Min dotters bröllop har en särskild plats i mitt hjärta för att det var så vackert. Och jag kan inte annat än beundra min förstfödda för den person hon blivit. Hon är vacker, stark och en stridbar person med ett stort rättspatos. Hon har skänkt mig barnbarn och mycket glädje, skratt och guldkant i livet, så jag kan inte ha önskat mig en bättre dotter. Vi har dessutom otroligt roligt ihop. För mig har det aldrig funnits någon fundering över vem hon varit ihop med, utan det viktigaste har alltid varit hur hon är som människa och att den hon är ihop med är en snäll och bra människa. Jag tänker att det borde väl vara alla föräldrars första prioritering när det gäller ens barn.

Sjunna miron för den mander honkar! Dicka chi pre mander för mander kan kammat…

Queera romer och resande
Berättelser från Norge, Sverige och Finland

Personen på bilden är inte den som har skrivit berättelser

FOTOGRAF: Peter Nylund

Å navigere i mange identiteter

Anonym

Det handler om å møte riktig person for meg. Jeg føler at jeg er begrenset. Ikke bare av andre, men at jeg er begrenset av meg selv også. Kanskje jeg skulle aktivt oppsøkt datingkurs for jenter på spekteret. Jeg kunne tatt grep selv, men ingen snakker om det.

DET FØRSTE MØTE MED ANTISIGANISMEN

Jeg er bifil, tater, og på autismespekteret. Men å komme frem til det har vært en prosess. Jeg fikk vite at jeg var tater ganske sent. Så jeg har ikke hatt noen kontakt med miljøet i oppveksten. Annet enn det mamma har laget av mat og sånne ting.

Mamma og pappa ville beskytte barna sine mot mobbing, og fortalte oss derfor ikke at vi var tatere før jeg var 17 år. Jeg hadde vanskelig for å tro at noen skulle reagerte negativt på det, og fortalte derfor klassekameratene på skolen at jeg var tater.

Jeg fikk sjokk av at jeg kunne gå fra å bli behandlet bra en dag til å bli mobbet den neste. At det var så totalt skifte i hvordan jeg ble sett på av de nærmeste jeg hadde. De spilte ord som «tater», «sigøyner» og «stjele» på repeat fra dataene sine. Det var hver dag den uka på skolen. Jeg prøvde å si fra. Det var ikke lett for meg å si fra siden jeg er autist. Til slutt endte det i en ordentlig autistisk meltdown. Jeg hylte og skrek og slo meg i hodet. Jeg klarte ikke mer. Mamma hadde rett.

Klassekameratenes reaksjoner var som et forvarsel på hvordan storsamfunnet ville reagere på min nye identitet. De fleste har

store fordommer mot tatere, eller «fanter», som de kaller oss. Det er synonymt med å være kriminell. Når jeg har introdusert meg selv, og fortalt at jeg er tater, så har jeg opplevd at folk spør, helt genuint, om jeg gjør ulovlige ting for å overleve. Det er som brent fast i folk, at vi er kriminelle. Det har til og med festet seg i språket, i uttrykk som «juks og fanteri», «fantestreker», og «røverfant». Disse uttrykkene opprettholder fordommene.

Jeg har mistet utrolig mye. Norge har tatt det fra meg. Det beste eksempelet er at jeg løper inn på alle butikker jeg ser, og leter etter slått kobber. Jeg ser om det er håndlaget. Hvis det er det, vil jeg ha det. Da er det laget av noen av mine. Jeg leter etter den tilknytning jeg skulle ha hatt. Det er et helt språk jeg ikke kan. Det er masse mat, sanger, fortellinger og historier. Jeg reiser rundt og deltar på møter eller i prosjekter om og med tatere. Jeg er aktivt medlem i en organisasjon for romanifolk/tatere, der jeg møter andre som har liknende erfaringer. Og et engasjement for rettferdighet.
Jeg tar tilbake det jeg kan. Men det oppleves veldig trist. Mange spør meg hvorfor det er så viktig, hvorfor det betyr noe for meg. «Du er jo norsk», sier de. Men jeg er ikke bare norsk. Jeg er norsk tater. Jeg skulle kunne ting som andre ikke kan. Jeg skulle kunne håndverkstradisjoner som går tilbake tusen av år. De tok det fra meg. Med makt.

DEN STRUKTURELLE ANTISIGANISMEN

Men selv om mobbing og fordommer har satt sterke spor i meg, er det den strukturelle antisiganismen som opptar meg mest. De gamle lovene som ble laget for å assimilere oss og andre grupper, henger igjen. Det mest tydelige, er at det var mange lover som satte restriksjoner på hvordan de reisende fikk lov til å arbeide. Det ble mer og mer umulig å være reisende arbeider. Det førte til at ganske mange havnet i fattigdom. Kombinert med dette, ble mange nekta skolegang. Det gjorde at mange foreldre ikke kunne hjelpe ungene sine med lekser. Vi vet at dette øker forskjellene.

Og selv om målet ikke lenger eksplisitt er å assimilere, henger det igjen. Reisende arbeidere får fortsatt pes i dag. De snakker om de umulige reisende håndverkene. Men det er faktisk en arbeidsgruppe som er fullstendig nødvendig for samfunnet. Og her er det en syk klasseforskjell, hvor reisende håndverkere blir sett ned på, mens reisende musikere blir løftet opp i skyene som om de er kongene av verden. For å eksistere som menneske eller kunne jobbe på en

tradisjonell måte, må du kjempe for det. Jeg synes det er viktig å anerkjenne alle typer av arbeid. Det er ikke alle som kan sitte på et kontor. Det er klasseskille, rett og slett.

«DE TOK VARE PÅ ALLE. DET VAR EN DEL AV KULTUREN»

Jeg mener at taterkulturen i utgangspunktet har vært en radikalt inkluderende kultur der man har tatt vare på hverandre, men også andre som falt utenfor samfunnet. Mitt første møte med skeive var da mamma, som var tater, lot en skeiv gutt som trengte et sted å være bo hos oss.

Mamma tok ham inn. Hos oss var det alltid trygt. Det føler jeg er litt sånn typisk med damer i familien vår generelt. De tok vare på alle. Det er en del av kulturen. De som havner utenfor, tar du til deg. Mange tatere reagerer slik automatisk. Man tar vare på de man finner langs veien. Det er ganske godt installert i mamma.
Måten foreldrene mine tok imot den skeive gutten som trengte et hjem, gjorde det lettere for meg og andre skeive i familien å komme ut senere.

DET ER MYE SKAM. MYE TRAUMER.

Jeg har aldri tatt med en jentekjæreste til møte med andre tatere, og det er ikke kjent blant så mange tatere at jeg er skeiv. Jeg har derfor ikke direkte erfaring med homofobi rettet mot meg selv, men har hørt homofobiske og transfobiske uttalelser blant andre tatere.

Disse fordommene mener jeg må forstås i lys av tvangsassimileringen som tatere ble utsatt for i Norge. Mye av det kan stamme fra den fornorskningsprosessen vi har vært igjennom. «Misjonen» har på en måte installert kristendommen og de nordiske verdiene i oss. Før jobbet hele familien uavhengig av kjønn. Alle var med på arbeid, reiste rundt, solgte og produserte. Jobbet på gårder i sesongarbeid. Men når «Misjonen» skulle fornorske oss, var det viktig at mannen skulle jobbe og damene skulle være hjemme og vise at de kunne være gode husmødre. Disse såkalt «riktige verdiene» ble bakt inn i dem på Svanviken og andre arbeidskolonier. Jeg tror det påvirker oss tatere fortsatt.

Hvis man ikke var norsk nok og kristen nok, fikk man ikke være her i landet. Det var viktig at vi oppførte oss ordentlig. Om en feiler, går

det ut over hele gruppa. Derfor er det veldig høy terskel for å oppføre seg annerledes. Man er redd for at det skal få konsekvenser for andre. Det er frykt for at det skal komme flere fordommer mot gruppa. Det er veldig mye skam i gruppa. Mye traumer. Folk snakker lite.
Jeg tror mange av fordommene blant tatere ikke nødvendigvis hadde vært der hvis vi ikke var totalassimilerte.

PATRIARKATET

Patriarkalske trekk i kulturen er også en utfordring for full inkludering av LHBTQI-personer blant romanifolk/tatere. Mannens rolle er å være et overhode som tar ekstra ansvar, og som familiens medlemmer henvender seg til. Men selv om det er et patriarkalsk trekk, er det også mye positivt ved dette. Det «samler flokken».

Vi har kanskje noen kulturelle utfordringer og fordommer å jobbe med. Men det er viktig å huske at fordommer finnes blant alle, uansett etnisitet. Handler dette egentlig om religion, om hvilken generasjon folk tilhører, eller handler det om at vi er tatere?

TATER NOK? SKEIV NOK? NEVRODIVERGENT NOK?

Jeg er blond og blåøyd, og opplever derfor at andre ikke tror jeg har minoritetsstatus. Samtidig som jeg opplever fordommer og diskriminering fra majoritetssamfunnet, opplever jeg også å bli avvist i enkelte sammenhenger for minoriteter. De tror ofte jeg tilhører majoriteten. Jeg har blitt bedt om å gå fra arrangementer for minoriteter. Blitt bedt om å snu i døra. Jeg må alltid forsvare utseendet mitt. Folk tenker at en minoritet skal se ut på en bestemt måte.
Det er forvirrende.
Jeg møter også skepsis blant noen andre tatere fordi jeg fikk vite sent at jeg er tater. Vi har rett til selvidentifikasjon i Norge. Men det finnes folk i gruppen som mener at jeg ikke er tater nok. Jeg har ikke kultur nok, ikke språk nok. Hva er det som må være nok?

Samtidig som jeg i ulike sammenhenger opplever å ikke være «tater nok», er det også mange som uttrykker at jeg ikke er «skeiv nok».
Jeg har møtt mye fordommer som skeiv. Spesielt som bifil. «Du kan jo velge», sier folk. Fordi jeg har vært i flest heteroseksuelle forhold, så er det mange som ikke ser på meg som skeiv. Flere må få kunnskap om hvordan seksualitet og kjønn kan variere. At det er et spekter. Jeg tenker på at det hadde vært lettere å bare være lesbisk eller bare

streit. For da hadde jeg ikke trengt å forholde meg til spørsmålet, eller tanken at man bare kan velge.

Transpersoner og bifile kvinner er blant de med dårligst mental helse, og de med flest selvmordsforsøk. Vi går og surrer med noe inni hodet. Det vi er, er ikke normalisert nok. Rommet er ikke stort nok til at vi får gjøre den utforskingen vi trenger å gjøre.

Samfunnet har også manglende kunnskap om nevromangfold blant kvinner. Når jeg ble utreda fikk jeg ikke noen klar diagnose. Til slutt gjorde jeg researchen selv, som mange kvinner på spekteret gjør. Det har gjort at jeg forstår meg selv bedre. Men uten en diagnose har jeg ikke krav på medisiner eller hjelp. Det er mange av oss som havner der. Vi er flinke til å maskere og holde vår nevrodivergens skjult så godt vi kan. I visse samtaler klarer vi å holde flyten. Ingen ser oss når vi gjemmer oss og griner og skriker, eller ikke klarer å ta en dusj. Jeg sier at jeg har autisme fordi jeg vet at diagnosen min kommer til å falle inn under spekterdiagnosen. Jeg velger å være åpen om det fordi jeg synes det er viktig at folk ser at det er et spekter.

Å være på spekteret har også påvirket min mulighet til å leve ut min bifile seksualitet i den grad jeg selv ønsker. Det er veldig stress å være bifil. Jeg vet veldig godt hvordan jeg skal legge an på en mann. Men hva gjør man med jenter? Det er helt totalt ulike fremgangsmetoder. Jeg blir flau og stressa, for jeg har ingen opplæring i det her. Det fantes ingen filmer om skeive når jeg vokste opp. Og siden jeg er på spekteret må jeg trenes på sosiale arenaer. Jeg kan godt fungere på en talestol, men ikke på bowling.

FORDELEN MED Å VÆRE NEVRODIVERGENT

Det følger noen utfordringer med å være på spekteret. Men jeg tror også at det å være skeiv og nevrodivergent er en fordel. Fordi det hvisker ut linjene for hva som er akseptabelt. Jeg kan få angst av tanken på å ta med en jente hjem nå, men jeg hadde garantert hatt mer angst hvis jeg kunne alle de sosiale reglene. Det er forsket på at det er flere av oss nevrodivergente som er skeive og trans. Det tror jeg stemmer. Fordi de sosiale konstruktene holder på å falle bort. Det blir født flere og flere av oss. Det må bare være en fordel. Jeg kan ikke se på det som en ulempe. Jeg tror at de brillene jeg ser verden gjennom gjør det lettere for meg å se når folk viser et kjønnsuttrykk. Det er som en radar. Da har jeg noen ganger hatt mulighet til å si “her er det

trygt." Eller vise litt regnbue. Det er et eller annet som gjør at vi kan legge merke til de som prøver ekstra hardt å se «normale» ut.

Det er så mange av oss nevrodivergente som sliter med å se kjønn. Det er et sosialt konstruert opplegg som er helt sinnssykt rart. Jeg kan ta på meg hvilke kroppsspråk jeg vil. Jeg har lært meg fra litteratur, film og teater. Jeg har lært meg å opptre passende. Alle går rundt og opptrer på en eller annen måte. De har på seg kostymer og kroppsspråk. Det er ikke sikkert at det egentlig er deres eget kroppsspråk. Det er påtvunget av samfunnets normer. Alt det der forvirrer meg.

ROM FOR FORBEDRING

Jeg er ikke i tvil om at situasjonen for skeive romanifolk/tatere må forbedres. Og forandringen, må drives både innenfra i minoritetsorganisasjonene og i samfunnet ellers.

Jeg tror det er ganske mange ensomme skeive reisende, som kanskje på grunn av sterke tradisjoner har måttet velge å leve i sølibat, fordi de har så mye skam. Jeg tror det er mange som kunne trengt å høre at det de er, det er OK.
Men for en minoritet som allerede er pressa på grunn av historisk forfølgelse og dagsaktuell diskriminering, er det viktig at storsamfunnet tar ansvar. Politikerne sier unnskyld, og sier att de skal lage tiltak. Men det skjer ingenting. Det kom en stortingsmelding. De skal skrive en ny stortingsmelding. Men de følger ikke opp. Det er en ting å prate og ha ting i prinsipprogrammet, men å følge opp sånne strategier blir ofte nedprioritert. Det kommer krig og strømpriskriser og andre hastesaker. Våre saker er ikke hastesaker, for vi har hatt det jævlig i 100 år. Det går sikkert bra, tenker politikerne. Språk holder på å dø ut, men det har holdt på med å dø ut lenge. Så det er ingen hastesak. Det er vel egentlig det jeg kan si om det.

”Noe av det aller viktigste er å huske på at ens eget perspektiv alltid er begrenset, og å øve seg på å innta en ydmyk og lyttende holdning overfor mennesker med andre virkelighetsopplevelser enn en selv”.

Miriam Aurora Hammeren Pedersen

FOTOGRAF: Peter Nylund

På min tid sa vi “gnuggisar”

Linda Lundqvist

Allting med mig har varit fel. Jag har varit så ful fast jag har varit så snygg. Jag har varit så dum fast jag har varit så intelligent Jag har valt fel människor nära mig, och jag har valt fel familj. Jag har gått i skola istället för att skaffa ett riktigt jobb, och jag har börjat jobba istället för att skaffa mig en riktig utbildning. Flera gånger. Jag har varit för lite slätstruken i mitt språk för att passa in bland akademikerna, och låtit för mycket som en akademiker för att passa bland sjörövarna. Hela jag är fel. En anomali. Ett missfoster. Tillhör du för många marginaliserade grupper så passar du inte in någonstans. Många tycker att du är en härlig och bra person i teorin, men ingen står ut med dig i längden. Och det är längden som räknas. Inte de tillfälliga flirtarna.

Jag tycker att hela grejen med sexualitet är privat. Jag tycker ingen annan ska ha med det att göra. Jag vill inte prata om vare sig mina känslor eller mitt sexliv med någon som inte är involverad i det. Jag har alltid varit ganska frispråkig, och blir jag provocerad kan jag bli vulgär. Men jag håller på vad som är privat, och min sexualitet är just det. Den handlar om vem jag vill ligga med, och det är min ensak.

Till min egen förvåning befann jag mig, trots denna inställning, på en scen på West Pride 2021 för att prata om min sexualitet, tillsammans med min mamma. Inte helt bekväm stod jag där, och blev presenterad som en person som “identifierar sig som HBTQIA+”. Eftersom jag inte visste exakt vad det betydde så inledde jag lite stammande att jag var från landet, och redan hade tillräckligt många bokstavskombinationer, tack så mycket.

Varför i hela världen gjorde jag det då, undrar kanske någon. Det finns ett enkelt skäl. Barnen. Jag är över 40 år. Mitt liv har ibland varit svårt. Kanske inte så mycket för att folk varit elaka, som för att de varit okunniga. Jag har fått vara den första i många sammanhang som varit ihop med någon av samma kön. Jag har dessutom alltid krävt att bli respekterad för den jag är, och det kan vara nog så provocerande. Men nästa generation ska inte ha det lika svårt. Någon måste ta de första smällarna. Jag tänkte att jag kunde göra det.

Själv har jag alltid försökt döma människor utifrån deras handlingar, inte utifrån deras förutsättningar. Jag kan så här i medelåldern inte säga att det varit ett rakt igenom lyckat koncept. Jag tror inte att jag varit lyckligare än andra, även om jag alltid värdesatt att få skratta okontrollerat tillsammans med människor jag älskar. Jag vet att man med åren tar mindre skit, får mindre tålamod, och inte försöker vara så förbannat förstående hela tiden. Och det är i alla fall bra. Att hitta på ursäkter för vuxna människor har inte varit bra för mig. Jag tror inte att det är bra för någon.

I de flesta familjer har människor olika roller. Min har alltid varit den som lagat mat jämt, och den man skickar sina tonåringar till när de känts helt jävla orimliga. Jag tycker nämligen att tonåringar är rimliga. Så jävla obstinat är jag. Ibland tror jag att det är därför det gick så bra för mig. För att folk gillar att äta, och hatar att få skäll av sina barn. Och för att jag är så jävla obstinat.

Men jag förstår också att det till stor del beror på tur. Jag har alltid haft privilegiet att få känna mig normal, trots att det uppenbart inte är sant. Det kanske beror på att jag är äldsta barnet. När jag kom fanns det ingen annan att jämföra med, så jag blev det normala. Det vanliga. Den enda. Jag var vackrast, smartast och den mest begåvade. Efter några år fick jag syskon. Men jag fortsatte tycka att den första bedömningen av mig nog ändå var korrekt.

När jag berättade för min mormor att jag träffat en kvinna så frågade mormor, som aldrig varit en stor vän av fina omskrivningar, vad jag menade. Jag berättade för henne vad det betydde. Mormor stirrade på mig som om jag var fullständigt galen, och sen vrålade hon

- MEN LINDA! Lesbisk? Måste du få det att låta så vulgärt?
  På min tid sa vi “gnuggisar”.

Det blev som vanligt med mormor. De gånger jag tänkt att jag var på väg att berätta något som skulle chockera henne så var det jag som stod där med uppspärrade ögon och stirrig blick. Så här i efterhand kan jag le åt hur jag som 20-åring ens tänkt tanken på att försöka chockera en kvinna som var mer än tre gånger så gammal som mig. Det kan ju omöjligt finnas något mer bildligt sätt att beskriva att ha sex med en kvinna än "gnuggis". Mormor var ofta oerhört vulgär, helt utan intentionen att vara det. Det var något som ofta fick mig att skratta, och henne att försöka dölja sitt skratt med en fnysning, eller på ålderns höst genom att kasta något på mig, när hon kom på vad hon sagt, och vad det innebar för den som lyssnat.

Varje gång jag är på en mässa eller nåt annat ställe, där folk erbjuder såna där tatueringar för barn, som man blöter fast på huden, och frågar om jag vill ha en gnuggis så svarar jag

- Ja för fan! med ett leende.

Som på betingning hör jag mormor vråla inne i mitt huvud

- MEN LINDA! Måste du vara så vulgär?

Det finns i ett av de minnen jag har av henne i mitt hjärta, som gör att så länge jag lever kan hon aldrig dö.

Jag får ibland frågan om hur det är att tillhöra hbtq-gänget och en hederskultur samtidigt. Och jag vill alltid svara något de aldrig skulle förstå. Att enligt min erfarenhet kan det ge dig en välriktad toffel mellan ögonen, men också många varma skratt och minnen. Det är himmel och helvete. Ofta samtidigt. Min mormor tillhörde ett helt annat kapitel i historieböckerna än jag. Mina svårigheter är av en mer lättkränkt, akademisk karaktär än de helveten hon gått igenom i Folkhemssverige. Men kärleken som fanns mellan oss var tidlös.

I vår kultur står familj över allt annat. Oavsett om vi tappar alla tänder på grund av svält före 18 års ålder, eller blir sura för att fulla gubbar vrålar "MEN VEM AV ER ÄR MANNEN DÅ?" på en släktings 50-årsfest, så delar vi sorg och glädje. Riktig solidaritet känner inga generationsgränser. Kärlek anpassar sig inte efter vilken tid du lever i.

Och många av mina hbtq-vänner från mer socialt accepterade samhällsgrupper än min, har haft betydligt större problem med släktingar som varit fördömande. De har träffat min mormor och skrattat gott åt hur hon har kallat oss gnuggisar för att sedan äta de oceaner av palt hon gjort. Då brukade hon skrockande göra "flat-palt". Dels för att jag är vegetarian. Och dels för att det roade henne att vi flator hade en så bra och riktig nationalrätt. För mormor var det där med sexualitet inte en så stor grej egentligen. Det viktiga för henne var att man åt ordentligt, klädde sig varmt på vintern och aldrig missade ett tillfälle att skratta som en sjörövare eller vara snäll. Hon var familjens matriark. Den alla vände sig till när de behövde kärlek, eller för den delen palt. Och den första jag vände mig till för att berätta att jag skaffat flickvän.

Min mormor hade en sambo också de sista 20 åren av sitt liv. Han var en traditionell resandekarl, och är den människa jag lärt mig mest romani av. Han satt med vid köksbordet när jag skulle berätta för mormor att jag träffat en tjej, och då kände vi inte varandra så bra. Efter mormors utlägg om gnuggisar så la hon huvudet lite på sned och frågade mig om "varför" jag skulle vara ihop med en tjej.
Jag har helt ärligt aldrig varit så där jättebra på att bli ifrågasatt när jag faktiskt inte gjort något fel. Och dessutom såg jag att karln mitt emot satt och flinade. Jag blev oerhört provocerad och tittade på dem båda och fräste sen

- För att jag kan!

Han adopterade mig i princip från den dagen. Han skrattade så kaffe och bullar och falukorv sprutade över hela bordet och efter den dagen så stod han bakom mig, och vid min sida. Och varje gång någon sur jävel (oftast gubbe) ifrågasatte mig om vad som helst, så skrattade han bara glatt och väntade ivrigt in nästa utbrott från sin nya bästa kompis. Han satt i elrullstol efter en hjärnblödning, och hans nya bästa kompis var jag. En 20-årig halvlesbisk feminist med auktoritetsförakt. Han hade svårt med talet, så han anlitade mig när han behövde tolkhjälp. Inte för att jag alltid förstod vad han ville ha sagt heller, men jag lärde mig att ljuga lagom mycket när jag förklarade för andra, så att han inte skulle tappa ansiktet. Vi åkte runt och gjorde en del bilaffärer ihop han och jag. Jag vet att vi båda roades av hur omaka men aldrig omala vi var.

Idag är jag medelålders och lever ett någorlunda städat liv. Jag gör fortfarande affärer på olika sätt. Läser fortfarande på universitet när jag hittar något som verkar roligt. Vrålar åt gubbar som tränger sig före i köer. Mitt auktoritetsförakt har inte minskat. Jag har flyttat ihop med en man som också är resande, och med min bästa kompis. I huset har vi tre barn som vi alla är mer eller mindre oansvariga för. Men det är samma sak nu. När folk får höra att vi bor ihop tre vuxna vill de alltid veta hur detta går ihop. Och mer eller mindre uttalat undrar de alltid vem som ligger med vem. Och jag blir lika obekväm och irriterad varje gång.

Vem fan har med det att göra över huvud taget? Varför är folk alltid så intresserade av vem jag ligger med?

Kan inte folk bara äta flatpalt och se till att aldrig missa ett tillfälle att skratta som sjörövare?

”Med stöd från min familj påbörjade jag min transition som ganska ung. I det avseendet var jag mycket mer lyckligt lottad än många andra hbtq-personer”.

FOTOGRAF: Peter Nylund

Personen på bilden är inte den som har skrivit berättelser

Jag ville ha min frihet

Anonym

Under min uppväxt var jag mest tillsammans med andra romer. Det var mycket kärlek, men också många förväntningar som inte stämde överens med vem jag kände att jag var. Jag var inte så gammal när jag började känna en konflikt mellan det romska samhällets förväntningar och min egen sexuella orientering.

Min berättelse handlar om vilka utmaningar jag upplevde som queer i det romska samhället. Det är utmaningar många upplever, men som sällan diskuteras. Det som ansågs vara "romskt" i det sammanhanget jag växte upp i kolliderade med friheten att vara mig själv.

Det är viktigt för mig att betona att detta är min unika historia. Många generaliserar om romer och tror att alla romer är likadana. Jag har upplevt detta, och andra upplever liknande saker. Men inte alla romska samhällen och familjer är likadana, och det finns också platser där queera romer är öppna och blir accepterade.

Uppväxt och familj

Som barn var jag djupt integrerad i det lokala romska samhället. Gemenskapen gav mig styrka, men det fanns också utmaningar. Redan som barn kände jag mig annorlunda.

Jag visste att jag var queer från jag var väldigt liten, och jag upplevde mig annorlunda än andra romska jämnåriga. Även om jag inte hade ett begrepp för "queer" kände jag inte att jag hade någon koppling till män eller pojkar. Jag var ganska feminin redan som barn.

Denna känsla förstärktes när jag blev kär i en pojke i klassen när jag var 8 år gammal. Han bara gick förbi mig, och där och då blev jag väldigt kär. Det var första gången jag kände något för en pojke. Det var så nytt och förvirrande, men samtidigt en uppenbarelse. Jag fick ångest och var osäker på hur känslorna jag hade för pojken skulle tas emot av min familj och i det romska samhället. Jag visste inte vad det betydde att vara queer, bara att det kändes rätt att känna som jag gjorde.

De första jag berättade att jag var queer för var klasskamrater. De flesta reagerade ganska neutralt, de visste det på något sätt redan. Några reagerade negativt, men det brydde jag mig inte om.

Min familj har varit väldigt viktig för mig. De stöttade mig, men familjen var också en källa till konflikt. Jag växte upp med flera systrar. Och även om vi egentligen hade en bra relation blev det svårt när jag var öppen om att jag var queer. En av mina systrar, som jag hade väldigt nära band med, accepterade mig i början. Men med tiden blev hon påverkad av det konservativa trycket från det romska samhället, och hon började ta avstånd från mig. Min syster var min bästa vän, men samhällets syn på queerhet påverkade henne. Queerhet var inte accepterat i det romska samhället jag växte upp i. Jag kände en inre konflikt varje dag. Det var som att bära på en tung hemlighet som jag fruktade skulle förstöra allt om den avslöjades.

Social kontroll

I det romska samhället jag växte upp i är det mycket negativ social kontroll och mycket tryck på att vara heteronormativ. Man måste distansera sig själv från allt som har med queerhet att göra. Allt. För du måste passa in i en trång låda. Du kan inte gå utanför de ramarna. Vi har regler. Vår moral och vår kultur – eller okultur. Det leder till att många queera romer distanserar sig helt från allt som har med queerhet att göra. Queerhet existerar inte i det romska samhället jag växte upp i. Det existerar inte.

Social kontroll och tryck var inte bara begränsat till mitt privata liv, utan också till offentliga arenor. Jag kände att mina handlingar och val av vänner blev övervakade. Allt jag gjorde bedömdes utifrån strikta kulturella normer. Jag kunde aldrig slappna av helt, jag var alltid på vakt för att inte säga eller göra något som kunde tolkas fel och sätta rykten i sväng.

Outingen av min sexualitet var både frivillig och tvungen. Frivillig, när jag kände att jag kunde lita nog på någon för att dela min sanning. Och tvungen, när rykten och spekulationer till slut nådde mina föräldrars öron. Den dagen min syster outade mig för våra föräldrar, kändes det som om världen kollapsade. Jag visade henne en video på Tik-tok av en queer man som gick med höga klackar. Jag sa att han var snygg. Och hon gillade det inte.

Efter det tog mina föräldrar min telefon. De gick in på mina privata kanaler och såg att jag hade vänner som var queera. Jag berättade att jag är queer själv. Och det gick inte så bra. Efter det fick jag inte ha telefon på flera månader. Den perioden är borta från mitt minne, det är som om jag har förlorat flera månader. Jag minns nästan inte vad som hände den perioden.

Efter den händelsen fick min syster mycket kontroll över mig. Och jag var inte längre bara rädd för avvisning, utan också för att förlora min plats i familjen och det romska samhället. Jag blev rädd för min syster. Att hon skulle se mig göra något hon ansåg vara fel, och outa mig igen och igen och igen. Det satt i mig alla åren som följde. Hon kunde säga "jag har sett på din telefon" och resten av veckan var jag väldigt rädd, och började lägga en plan för hur jag skulle överleva det, om hon sa något till mina föräldrar igen.

Men kontrollen utövas inte bara av familjen, utan av hela samhället. Eftersom jag var feminin blev jag utsatt för elaka kommentarer, mobbning, kränkningar och ryktesspridning. Jag har blivit tillsagd att jag går fel. Sitter fel. Pratar fel. Jag har blivit tillsagd att jag inte får gestikulera med händerna när jag pratar, eftersom det är något tjejer gör.

Dessa kommentarer har jag fått varje dag. Måndag till söndag. Från min familj, och andra romer som bara har kommit upp till mig och sagt det innan de har gått bort igen.

Det gör något med en. Man blir väldigt medveten. Jag kunde inte gå eller prata utan att tänka på hur jag såg ut eller lät. Det gör ont att bli så medveten om sig själv. Jag kunde inte låta min kropp röra sig på ett naturligt och hälsosamt sätt. Jag var tvungen att kontrollera mina ben, mina höfter, min mage, mina axlar. Jag fick till och med kritik för hur jag rörde mina ögon, att jag måste se rakt fram, inte åt sidan.

De tog bort den makt som alla personer ska ha över sig själva. De tog bort min makt över min kropp. De gjorde mig till en mannekäng, en utställningsdocka, som de kunde styra som de ville. Och det gör väldigt ont att veta att någon annan kontrollerar din kropp. För det är egentligen en själv som ska äga sin kropp.

De krossade mig igen och igen. Jag var tvungen att plocka upp mig själv och pussla ihop mig själv igen. Igen och igen.

Ibland försökte jag följa deras instruktioner för att överleva. Man blir så pressad. Jag ville inte ha skäll. Jag ville inte ha de kommentarerna. Eller gå och vänta på att de skulle komma. Så jag anpassade mig.

Jag blev väldigt stark. Varje dag sa jag till mig själv "Res dig! Och ta kampen vidare! Du måste göra motstånd! Du måste. Du har ingen annan. Allt är på dina axlar. Res dig! Res dig! Du kan inte bli deprimerad. Du kan inte bli där på golvet. Res dig så fort som möjligt". Det var så jag överlevde.

Jag kände mig helt ensam.

Det var ingen som stöttade mig. Jag var helt ensam.

Du måste gifta dig med en tjej!

När jag var 14 år pratade min pappa seriöst med mig om flickor för första gången. Han sa att nu kan man börja tänka på tjejer på det sättet, på ett sexuellt sätt. Jag började bara skratta. Men min pappa sa att det här är allvarligt.

Sedan började tjatet om flickvän. Och det blev svårare och svårare att hantera pressen. När jag var 16 år hittade de en tjej som jag skulle gifta mig med. Vi hade växt upp tillsammans. Min familj hade rest med hennes familj med husvagnar på sommaren. Mina föräldrar började fråga mig hela tiden om jag tyckte om henne. Om jag ville gifta mig med henne när jag blev äldre. Jag försökte säga åt dem att lämna mig ifred. Men de fortsatte. De sa att hon tyckte om mig.

I min familj blir det inget bröllop om flickan eller pojken säger nej. Men de kämpade på. För att de inte ville höra ett nej. De ville höra ett ja. Och hennes familj ville att hon skulle gifta sig med mig. Och min familj ville att jag skulle gifta mig med henne. Hennes familj började besöka

oss. Och jag var tvungen att följa med för att besöka hennes familj. De tvingade mig att ta på mig fina kläder och gå dit. De ville ta min lön och köpa en husvagn. Så att min familj och hennes familj kunde resa tillsammans när sommaren kom.

Trycket var så starkt att det nästan var tvång.

Sexuella trakasserier och övergrepp

Jag har blivit utsatt för flera allvarliga episoder med sexuella trakasserier och övergrepp. Mitt könsuttryck, att jag uppfattades som feminin och ryktena om att jag var queer gjorde mig till en måltavla för trakasserier.

Jag utsattes för olämpligt beteende från andra romska pojkar. De rörde vid mig, min penis, min rumpa, och de kunde vara aggressiva.

Det var en specifik händelse på en toalett när jag var 16 år gammal. En romsk pojk kom upp bakom mig när jag tvättade händerna, och han började gnida sig mot mig med sin kropp. Han höll om mig och tryckte sin penis fram och tillbaka mot min rumpa. Det var en fruktansvärd upplevelse. Jag blev chockad och förödmjukad. Jag knuffade bort honom. Det var andra pojkar där som tittade på. De skrattade.

Att sådana saker upprepade sig om och om igen gjorde att jag aldrig kände mig trygg bland andra romer. Jag levde med detta ständiga hot. Att hantera den här typen av trakasserier och övergrepp har tvingat mig att alltid vara vaksam och vara försiktig med vem jag litar på. Jag har känt mycket ångest, och det har påverkat mitt förhållande till andra romska män.

Konflikt och självacceptans

Att växa upp i en så heteronormativ miljö, när man själv känner att man faller utanför dessa normer, har varit otroligt krävande. De förväntningar som sattes på mig som ung rom, och särskilt som man, var ofta i direkt motsättning till vem jag kände mig som på insidan.

Jag minns specifika episoder av avvisning som har satt djupa spår. En gång, efter att ryktet om min sexualitet hade börjat cirkulera, förlorade jag vänner som jag trodde skulle stå vid min sida. Jag trodde de kände mig, men acceptansen de hade visat tidigare försvann nästan över en natt.

Att hela tiden bli tillsagd att man är fel är förödande. Det blev svårt för mig att acceptera mig själv. Det är en sak att kämpa mot yttre avvisning, men att övervinna den inre rösten som upprepar samma negativa budskap, det är något helt annat. Den långvariga psykiska undertryckningen har fått många konsekvenser för mig. Jag har haft perioder med djup depression, haft ångest, och känt mig isolerad.

Jag har kämpat för att hitta min plats i världen, och det tog mig många år att verkligen börja acceptera mig själv. Varje liten seger över mitt eget självtvivel har känts som ett stort steg framåt. Självacceptans är en resa som inte alltid rör sig i en rak linje. Det har varit många bakslag, men varje erfarenhet har lärt mig mer om styrkan i att vara trogen mot sig själv, trots motstånd. Att vara öppen om vem jag är, är den mest frigörande handlingen jag har gjort. Det är skrämmande, men det är också otroligt stärkande.

Nätverk

Ingen i familjen eller mitt romska samhälle stöttade mig. Men genom mitt jobb kom jag i kontakt med andra personer. Det var både romer från andra sammanhang, och personer som inte själva var romer. Det var på något sätt det som gjorde mig mer fri. Plötsligt hade jag människor runt mig som förstod att jag var queer. Jag kunde vara öppen med dem om det, och det var tryggt. Även om några av dem inte var romer hade jag gemenskap med dem, och det hjälpte mig. De sa att de såg det som var i mig och sa att de var stolta över mig. En nära väninna, som jag först var rädd för att berätta om min sexualitet för, överraskade mig genom att omfamna mig och försäkra mig om att hon alltid skulle stå vid min sida. “Du är fortfarande densamma för mig,” sa hon.

Min familj och många i deras romska sammanhang har en väldigt smal förståelse av vad det innebär att vara rom. De tänker att det romska är förtryck, att det romska är att bli utstött av samhället. Det är som att diskrimineringen är vår kultur. Att eftersom vi är romer är vi annorlunda.

Vändpunkten

Till slut blev det nödvändigt att fly.

Man kan inte leva på ett sätt där man inte har kontroll över sin egen kropp. Sin egen röst. Det skadar din själ. Det skadade min själ.

Det tog mig tio år innan jag klarade att fly. Tio år innan jag klarade att fly från allt jag har beskrivit. Jag hoppades länge att det skulle förändras. Men det gjorde det inte.

Som barn lovade jag mig själv att när jag blev stor skulle jag ordna upp allt. Men ingenting förändrades.

Till slut orkade jag inte mer. Jag ville ha min frihet. Och jag tog den.

Jag hade kommit i kontakt med en annan queer rom som berättade sin historia för mig. Han berättade vad som skulle hända med mig om jag bröt mig fri. Och jag började gråta när jag hörde hans historia. Det viktigaste var att han sa att det kommer att bli bra. Han hade gjort det själv, och han sa att jag kommer att bli fri, jag kommer att få mina vingar.

Jag kunde inte leva ett halvt liv längre. Jag kunde inte fortsätta att undertrycka vem jag var för att tillfredsställa andras förväntningar. Jag var tvungen att välja mellan min egen sanning och den väg som var utstakad för mig.

Framtiden

Min historia slutar inte här.

Den har precis börjat.

Queera romer existerar. Vi är här!

Vi behöver resurser. Organisationer som hjälper oss.

Vi är starka. Men vi har en starkare röst om vi kommer tillsammans. Vi queera romer måste komma tillsammans och använda vår röst.

Vi måste berätta våra historier. Vi måste vara synliga, inte bara för vår egen skull, utan för samhällets skull. Vi är en del av samhällets mångfald, och våra historier förtjänar att bli hörda. Jag tror att genom att dela våra personliga historier kan vi utmana och till slut förändra de sociala normer som förtrycker oss. Personliga historier är kraftfulla. De har makt att röra vid hjärtan och förändra sinnen.

Och detta är min historia. Jag har blivit mobbad och trakasserad. Min familj och andra romer har försökt kontrollera min kropp och mitt huvud. Jag har velat dö. Men jag har överlevt.

Jag tror att genom att vara öppen och ärlig om mina utmaningar och segrar kan jag bidra till sociala förändringar som kommer att göra det enklare för framtida generationer av queera romer att leva öppet och ärligt, utan rädsla för avvisning eller förtryck. Det är en lång väg framåt, men jag är redo att kämpa den kampen.

Jag är en queer rom.

Jag har varit osynlig i tio år.

Jag har fått nog.

Jag vill inte vara osynlig längre.

Jag vill vara mig själv.

Jag är en queer rom.

Och jag står för det.

FOTOGRAF: Johnny Runnerstam Taikon

Drömmen som jag inte trodde kunde vara sann

Johnny Milos Taikon

100% rom

Jag uppfyller inte allas förväntningar på vad det innebär att vara rom. Men folk måste förstå att romer är en heterogen grupp. Vi är inte likadana. Vi är olika. Och jag är 100 procent rom, även om jag inte bär en lång blommig kjol eller är gift med en kvinna. Jag är svensk, men också rom. Jag har en fot i båda världarna. Den romska. Och den icke-romska.

På senare år har jag förstått hur mycket mitt liv och min personlighet har formats av den romska miljön. Det måste man ju räkna med. Att ens personlighet formas av den miljön man är uppväxt i.

Svensk rom i lägenhet

Jag tillhör gruppen svenska romer som har bott i Sverige sedan slutet av 1800-talet. Sen dess har vi varit i Sverige. Men de romer som står utanför affärerna i Malmö idag, det är också romer. Men vi är ju olika. Det är väldigt svårt att se romer som en homogen grupp. Och det är väl det här som är problemet. Andra ser oss som en homogen grupp. Och ibland ser vi romer oss själva som en homogen grupp. Och det gör det svårt för de som vill sticka ut. Och det här gäller ju alla minoriteter.

Min romske far föddes i Sverige i 1930. Mamma var majoritetssvensk, född 1937. De träffades en gång på 1950-talet. Hon föll pladask för honom. Och efter det var de oskiljaktiga. Tills han dog.

Mamma gjorde en stor insats för att bli en del av den romska gemenskapen. Hon lärde sig romani chib och flyttade med pappa till det romska lägret där alla bodde i tält eller husvagnar. Det måste ha varit en stor omställning för mamma, som hade vuxit upp i en lägenhet i Stockholm och hade en fast plats att höra hemma på. På den tiden fick romerna inte stanna längre än två veckor på samma plats. Man fick inte bo nära staden. Man fick inte göra det andra svenskar gjorde. Min far sa att det var mer accepterat att skjuta en romsk person än att döda grannens ko. Det var så han upplevde det. Han kämpade sig till totalt sex års skolgång. Det var inte bara att gå till skolan och bli inskriven, för efter fjorton dagar blev man bortjagad. Alla hans föräldrar var analfabeter. De kunde inte skriva sitt namn, men skrev under med XXX.

Deras första barn föddes 1958. Efter några år flyttade de hit till Malmö. Min far var en av de allra första svenska romer som fick möjlighet att bo i lägenhet. Det sägs att det berodde på att han hade en dotter med en icke-romsk kvinna, och att dottern därför ansågs vara svensk. När jag var fyra år flyttade vi till en lägenhet i miljonprogramsområdet. Det fanns bara lera runt husen, de var precis färdigbyggda när vi kom dit och skulle flytta in. Vi var fem personer som skulle bo på 90 kvadratmeter i tre rum. Rummen var gigantiska i våra ögon. Vi bodde där resten av vårt gemensamma liv. Mamma flyttade inte ut förrän barnen hade flyttat ut och pappa hade dött. Hon blev äldre och vi ville ha henne närmare. Nu bor hon i en lägenhet i samma kvarter som oss och vi kan vinka till varandra från balkongerna. Det är det romska i mig. Vi tar hand om våra äldre.

Den efterlängtade pojken

Jag växte upp som det yngsta barnet. Mina föräldrar fick först två flickor. Men bland romerna på den tiden var det viktigt att få en pojke. Så de kämpade för att få mig. Och när de väl fick mig, 1964, var det klart. Då var det bra. De behövde inte fler barn.

Den viktigaste uppgiften för en person som tillhör en minoritetsgrupp är att föra minoriteten vidare. Genom barn. Då förstår man ju hur svårt det är att komma ut som hbtq i en minoritet. Det kvittar vilken minoritet man än är. Vilken liten grupp man än är, så är alltid gruppens största önskan att föra den vidare. Då blir det svårt om man är hbtq och inte kan få barn. Och det är väl därför jag kom ut väldigt sent för min far. Det berodde delvis på att de kämpade så hårt och länge för

att de skulle få en pojke. Min pappas tanke var att jag som äldsta son skulle föra släkten vidare.

Så min berättelse säger något om könsrollerna i den romska kulturen jag växte upp i. Den skillnad som den romska kulturen såg mellan kvinnor och män. Om värdet av pojkar och flickor. Som en efterlängtad pojke var jag väldigt bortskämd. Det värsta är att man som barn inte inser hur bortskämd man är. Det var inte mitt fel, men det var orättvist.

Sen var det ju starka kvinnor alltid också. Vissa kvinnor som kunde säga vad de ville när de ville. Men det måste vara något speciellt med en kvinna för att hon skulle få den rätten. Den här hierarkin har alltid fascinerat mig. Den är väldigt fin på vissa sätt och vis. Den visar alltid respekt för sina äldre.

Ett mobbat barn

Hemmet var min trygga hamn under uppväxten. Jag var väldigt mobbad i skolan. Jag har väldigt svaga minnesbilder från min skoltid. Varför kan jag ju bara gissa.

Jag var liksom undantaget; ”ja men här kommer Taikon. Ska han gå klart skolan eller ska han inte gå klart skolan?” Jag blev mobbad, hade jättehög frånvaro. Jag tror inte någon i skolan tog tag i min frånvaro. Tog tag i att jag inte gick i skolan för att jag mådde dåligt. Det kändes lite som att ingen brydde sig om jag var där eller inte.

Jag ville gå i skolan. Pappa hade lärt mig hur viktigt det var. Jag visste att han hade kämpat. Men jag kunde inte kämpa. Jag kunde inte vara i skolan, och gick ut grundskolan med eländiga betyg.

Den enda anledningen till att jag lever idag är därför att vi varje år i april tog husvagnen och ställde den på Sibbark. På vintern bodde vi heltid på Kroksbäck, men från april till oktober, så fanns Sibbark. Där jag umgicks med helt andra människor. Där man kunde umgås någorlunda med folk som inte mobbade en. Det andhålet gjorde att jag överlevde vintrarna.

Rom hemma, icke-rom ute

Det var en fantastisk tid på 70-talet. Det var mycket romsk kamp, under ledning av bland annat Katarina Taikon, Hans Caldaras och Rosa Taikon.

Men pappa hade et annat sätt att kämpa. Han var 100% rom, men han ville så gärna att vi skulle vara en del av Sverige. Och med ett brustet hjärta måste jag säga att man inte fick komma in på egna villkor på 70-talet och 80-talet. Han kämpade för integreringen och trodde att om man integrerar sig så är allting bra. Men det är en svår balansgång mellan integrering och assimilering.

Pappa sa att vi skulle hålla det romska hemma. Och utanför hemmet skulle vi vara som majoritetssvenskar. Vi går svenskklädda. Vi lever svenskt. Vi har ett jobb. En vanlig anställning. På så sätt blir vi en del av Sverige. Och den romska delen har vi som en kulturell del hos oss, men vi behöver inte visa den utåt.

Han ville att jag skulle växa upp så svenskt som möjligt. Varje gång vi var hos släkten skulle vi vara romer, och varje gång vi kom hem till Malmö så var vi svenskar. Pappa var noga. Även när vi bodde i campingvagn om sommaren bodde vi åtskilt från de andra romerna. Vi skulle bo svenskt. Vara svenskar. När vi var ensamma kunde vi ha på shorts och t-shirts. Men när farfar eller andra romer kom, så var det på med långbyxorna. Det blev schizofrent. Jag levde i bubblor. En svensk bubbla, en romsk bubbla, en hbtq-bubbla. Det blir många bubblor. Som är svåra att förena.

Bakvägen in

Som rom har min personlighet formats av att jag är just rom. Inte bara det goda från kulturen, utan även det som samhället har format mig till. Det finns flera sidor av det hela; det jättegoda från romerna, men även det som inte alltid är gott. Det goda i det svenska samhället, men också det som har format mig på ett negativt sätt i samhället.

Ett exempel är vad det gör att bära namnet Taikon. När jag presenterar mig för nya människor så kommer de alltid ihåg mitt namn. Och de vet att jag är rom.

Det var svårt i både skolan och arbetslivet att ha efternamnet Taikon, och mina systrar såg sig tvungna att byta ut det med min mammas efternamn. Jag blev också tillfrågad. Jag kände ingen direkt press av pappan att behålla Taikon-namnet. Men jag var uppvuxen i den miljön, och visste min roll som äldsta son. Så jag förblev Taikon.

Andra gången frågan kom upp så var jag dansare, och då tänkte jag att fördelen med Taikon är att när jag presenterar mig så kommer alla ihåg mig. Om man nu har nackdelar med sitt liv och sin kultur, så skall man använda fördelarna också. Ibland skämtade jag med det. Jag kunde komma in i et rum och säga ”hej, jag heter Taikon, håll i handväskorna”. Det var det sättet jag kunde hanterad diskriminering på den tiden. Jag skämtade bort det. Jag säger vad jag vet att ni tänker. Bättre att förekomma.

Sen finns saker som jag tar jättehårt. För 30 år sedan hade vi en stöld på mitt jobb. I verkligheten misstänkte de mig inte alls, men min känsla var att alla tror att det är jag. För jag bär namnet. Några tyckte att jag överreagerade. Men nej, jag överreagerar inte. Jag har haft en uppväxt med diskriminering där jag alltid blev dömd på förhand för saker som jag inte hade gjort. Då är det naturligt att reagera så här. När det händer någonting, då är jag i en utsatt position. Diskrimineringen ändrar ens personlighet.

Jag kan söka 20 jobb. Jag får inget av dem. För jag heter Taikon i efternamn. Jag har haft kolleger som föreslagit att jag borde byta namn. Men varför skulle jag byta namn? För att få ett jobb. Ska jag sälja min identitet för att få ett jobb? Det är ju inte namnet det är fel på, det är samhället.

Jag har därför aldrig fått ett jobb genom att ansöka. Jag har inte varit på någon anställningsintervju. Och så är det för många. Man måste ha kontakter. Som ung ansökte jag om jobb som diskare i Malmö stad.

- Hej mitt namn är Johnny Taikon. Jag vet att ni söker folk som diskare.

- Vi söker bara erfaren personal.

Erfaren personal? Som diskare? Så jag fick komma in genom bakvägen. Genom kontakter. Och så är det väl med alla mina arbeten i Sverige. Bakvägen in. Man kommer inte in genom framdörren. Man kommer alltid in i bakvägen. Och det är tragiskt.

Det gör något med självkänslan. Jag söker mig inte uppåt. Jag går bara in genom dörren om jag blir inbjuden. Om någon vill ha mig så ställer jag upp. Men jag söker mig inte in själv.

Att hitta ett sammanhang

Egentligen hade jag ingen talang för att dansa. Jag har för korta senor. Jag är hjulbent. Men who cares? Jag har alltid älskat att dansa, och mina föräldrar hade egentligen lovat att jag skulle få börja på dans när jag fyllde sju. Men sen började jag skolan, och då var det överlevnadsprincipen som gällde.

Sen blev det modernt att dansa när jag var 12-13 år. Det var precis innan Saturday Night Fever kom ut. Mitt intresse väcktes igen, och jag började dansa. Jag sökte mig till diskodans. Sen till jazzbalett. Och där var jag ensam kille. Plötsligt var jag inte ensam rom längre. Jag var ensam kille.

Alltså min titulatur blev inte, ”oh där är han zigenaren”, nej ”där är han, killen”. Och jag blev uppskattad för att jag var kille i ett kvinnodominerat rum. Det blev min nya identitet. ”Han killen”. Inte ”han zigenaren”.

Jag hade blivit mobbad för mitt utseende. Jag hade blivit mobbad för allt. Jag hade blivit kallad ful. Kallad för hemsk. Jag hade extremt dålig självbild. Den kommer jag att leva med resten av mitt liv, det vet jag. Men då, som kille, blev jag plötsligt något annat. Jag fick gå på catwalk. Och folk sa ”du måste vara med här. Vi behöver någon dansare. Vi behöver dig”. Jag kommer ihåg att jag tänkte ”men vänta. Har ni sett hur jag ser ut?”. Det gav en glimt av normalitet, och jag började tänka ”det är så här kanske ett liv ska se ut? Någonstans mellan romerna och misshandeln.

Och när jag kom till gymnasiet, då dansade jag redan sex dagar i veckan på olika ställen. Träningsmässigt. Jag var en annan person. Om inte bättre självkänsla, så hade jag i alla fall en bättre spelad självkänsla.

Och sen hamnade jag i en helt underbar klass. Utan mobbning på något håll. Hela mitt liv ändrades. När jag gick i grundskolan var jag nöjd så länge jag fick betyg. Helt plötsligt var mitt fokus att ett fel på ett prov är fel. En dag borta från skolan, det är en hel dag borta från skolan. Jag fick kompisar man kunde prata med. Vi umgicks.

Några problem var det. För jag var ju inte social. Jag hade aldrig lärt mig de sociala reglerna. Jag kan dem fortfarande inte ibland. För

någonstans där inne så har man alltid en känsla av att man inte är värdig. Jag är inte värd att vara där. Jag är inbjuden på nåder. Jag pratar lite för mycket. Men så länge jag pratar så kan ni inte prata skit om mig. Den känslan får man leva med. Det har med uppväxten att göra. Och det kämpar jag med fortfarande.

Men på trots av den känslan av att inte vara värdig, så öppnades en ny väg för mig. Även om jag inte var socialt kompetent, så lärde jag mig nya saker och umgicks med svenska på ett helt annat sätt. Jag fick bra betyg. Och jag hade lärare som såg mig. Efter förste uppsatsen vi skrev i gymnasiet kallade svenskaläraren på mig. Det gick ungefär så här:

-Jaha Johnny, du är dyslektiker eller?

-Va?

-Ja. Jag sitter och tittar på dina stavfel. Det är ganska många. Det är typiskt dyslektiska stavningar.

-Nej, jag är bara okunnig och dum. Jag är ointelligent, dum och kan ingenting.

-Nej, du skriver sommar med tre m. Det betyder ju inte att du är dum, för du vet att man inte skriver sommar med tre m.

-Nej, såklart att man inte skriver så. Det finns bara 2M.

Det betydde otroligt mycket att få denna bekräftelse av honom. Han såg allt det goda. Och det som inte fungerar här, det är en diagnos, som du har. Som inte har med att du är en dålig person att göra. Som inte har med att du är rom att göra. Som inte har med att göra att du inte har gått riktigt i skolan. Det är bara synd att lärarna inte har upptäckt det innan.

Det var som befrielse. Man trodde man var dum i huvudet. Det var ju det man hade fått lära sig.

Hela gymnasietiden är ett rosa skimmer, jämfört med den andra tiden som jag inte ens minns. Det finns små, små fragment av minnen. Men ingen helhetsbild. Det har jag för gymnasietiden. Det var min första icke-romska inkludering.

Och det var där jag fick mitt smeknamn också. Innan hette jag Loppan. Zigenaren. Zigenarjäveln. Dra hem till ditt jävla land. Sen fick jag smeknamnet Taikon. Och det har jag burit så stolt. Det var Anders,

Bengt och Per och Taikon. Och där föddes lite av min Taikon-identitet. Den blev starkare. Jag är Taikon. Det är det jag är. Det är mitt namn. Min släkt. En del av min personlighet. Ingenting jag behöver gömma. Det är del av mig, och jag behöver inte skämmas.

Även om jag var inkluderad som dansare så var det för att jag var den enda manliga dansaren. Jag är inte snygg, utan det är bara att de behöver en kille. Och det finns bara jag. Fast det är fusk. Jag kan i alla fall gå i takt med musiken. Good enough. Nu var jag inkluderad på riktigt. Som jag. Som Johnny Taikon.

Född som gay

Jag är född som gay. Jag har aldrig identifierat mig som någonting annat. Jag har alltid vetat att jag var annorlunda. Jag var annorlunda eftersom jag var rom för det första, men jag var annorlunda också jämfört med romerna.

Jag har minnesluckor från barndomen, från det jag är sju till det att jag är femton nästan. Men jag minns inte en tid där jag inte var gay. Jag ansågs vara feminin. Jag hade en väldigt high pitched voice. Jag hade två systrar som gärna klädde upp mig i klänningar. Och att klä sig som kvinna, det kändes väldigt naturligt. Jag visste ganska tidigt att det var män jag tyckte om.

När jag var 15-16 år gick jag ut med vänner och festade. På Trocadero, som var Malmös öppna gay-klubb. Det var stället alla skulle gå till. Man klädde upp sig för att gå dit och kom man inte in på grund av åldersgränsen, så hade man andra kläder i en påse så man kunde byta om för att gå på ett annat ställe. För de kläder man hade på sig när man gick till Trocadero, det var inte de kläderna du kunde gå in på ett annat ställe med. Jag hade mina danstrikåer på mig. Vit skjorta. Lite make up. Wet look. Gelé i håret.

När man var 16 år så kom man ju inte alltid in. Men när man kom in, så kom man in i en helt annan värld. Där fanns trans-personer och det fanns män som var lika feminina som jag.

En dansgrupp behövde en dansare och koreograf. Och jag fick det jobbet. Helt underbart. Vi åkte runt och showade. Sen skulle vi uppträda på ett ställe som låg på Särskildgatan. Det var Sveriges

äldsta gayklubb när de la ner. Det fanns tre kvinnor på hela stället, resten var män. Då märkte jag att, vänta, är det här jag har letat efter?

Sen blev det lite destruktivt. Jag kom aldrig in i den gruppen på riktigt. Det kom tillbaka att jag var den där romen. Så jag gick dit, ställde mig i ett hörn och kände mig utanför. För jag hade inte blivit inbjuden. Jag bjuder inte in mig själv. Det har man inte rätt till som rom. Utan man står och väntar på att bli inbjuden. Och man blev inte inbjuden. Förrän klockan var tre på natten, och då blev man inbjuden till att ha sex med någon. Och sen så smet jag gärna iväg så tidigt som möjligt på morgonen för att jag inte ville säga att jag var rom. Man visste inte hur det skulle gå.

Så levde jag i något år. Dansgruppen visste inte ens om att jag var gay. Jag kom inte ens ut för dem ordentligt.

Sen hittade jag min första kille. Och det var väl då jag kom ut någorlunda. Vi höll ihop i flera år. Det var helt underbart. Den första kärleken är ju första kärleken. Och kärleken dog aldrig. Men jag hade problem, och sakta men säkert rann förhållandet ut i sanden.

Jag levde i bubblor. Många olika liv. Med så många olika personligheter.

Aldrig tillräckligt bra

Det var ingen självklarhet att jag skulle klara mig bra. Från barnsben hade jag fått inpräntat i mig att jag inte var tillräckligt bra. Jag trodde inte att jag var värd att älska, att jag kunde ha ett långvarigt förhållande. Det var något som inte var för mig. Det var många tillfälliga relationer, ofta med heterosexuella män.

Att jag inte hör hemma. Att jag inte är tillräckligt bra. Inte värd det som är gott. Det kommer alltid att finnas med mig. Jag har fått det inpräntat i mig genom mobbning i skolan och den antiziganism som jag har utsatts för under alla år sedan dess.

Drömmen som jag inte trodde kunde vara sann

Jag träffade Tore 1992. Jag var inte på en riktigt bra plats i tillvaron. Jag hade bara tillfälliga relationer. Jag dansade väldigt mycket. Och

jobbade väldigt mycket på natten. Jag hade haft ett förhållande och det slutade inte så bra. Då lägger man skulden på sig själv. Jag tänkte att jag inte var värd ett förhållande.

Allt var negativt. Jag tänkte att ska jag ha sex, så måste det vara med heterosexuella män. Av den enkla anledningen att jag vet att de inte vill ha ett förhållande. De ville bara ha mig för natten. Och jag tänkte att det var det jag var värd.

Jag var nere i svackan igen. Jag trodde att lyckan hade varit en engångsföreteelse. Det var väldigt mörkt ibland.

Så, efter min och Tores one-night-stand, så ringde han till min telefonsvarare. Igen och igen. Jag svarade inte. Jag hade inte tid. Jag hade inte lust. Även om han var den vackraste mannen jag hade haft sex med. Det här var inte för mig. Jag kände mig inte värdig.

Men han gav inte upp. Och efter tre veckor svarade jag telefonen. Han sa att han kunde väl få bjuda på middag i alla fall. Jag gick på middagen. Och sen åkte jag inte hem på tre veckor. Utan jag fastnade.

Jag fastnade i drömmen som jag inte trodde kunde vara sann. Att träffa en människa som älskar mig.

Det var för bra för att vara sant. Jag tänkte att det måste vara en bubbla som ville spricka.

Det tog därför tre månader innan jag berättade för Tore att jag är rom. Han skulle hem till mig för första gången. Och där stod det Taikon på dörren.

Tore + Johnny för alltid

Att komma ut är inte alltid det viktigaste. Men så skulle vi förlova oss, jag och Tore. Vi hade varit ihop i ett år, och vi hade inte bråkat en enda gång. Det var faktiskt jag som friade. Jag låg i sängen och började prata om det. Jag kommer faktiskt inte ihåg hur det gick till. Det var liksom utom räckhåll ändå. Jag höll bara på att tala. Och sen sa han ja!

Då blev det problem. Vänta, vänta, vänta. Hur kommer jag undan det här? tänkte jag.

Jag hade två krav. Midsommarafton är vigseldagen. Mina föräldrar är gifta på nyårsafton. Jag hatar vintern. Jag älskar sommaren. Hade de en nyårsafton så skulle jag ha en midsommarafton.

Och jag sa till honom att om vi gifter oss så finns det ingen skilsmässa. Vi kan separera. Vi kan bo isär. Du kan skaffa en ny älskare. Jag kan skaffa en ny älskare. Men jag gifter mig bara en gång i livet. Andra människor får göra vad de vill. Men för mig, som inte hade rätten att gifta mig alls, så är det ingenting som jag gör lättvindigt.

Vi hade inte ens rätt att ha partnerskap på den tiden. Det var inte tanken att vi skulle ingå i ett partnerskap, utan vi skulle gifta oss och skaffa ringar.

Vi har också haft våra utmaningar i livet. Och efter de första tre åren tillsammans har vi haft vår beskärda del av gräl. Tore har varit sjuk och jag har varit sjuk. Men det är livet. Det är vardagen. Men vi har alltid hållit ihop.

En annons i tidningen

Mina föräldrar hade träffat mitt ex. Som utgav sig för att vara min kompis. Vi hade bjudit dem på kaffe. När mamma kom in i lägenheten tittade hon sig omkring. ”Det finns ju bara en säng”. Det blir tyst. Sen säger pappa ”Blir det något kaffe eller inte?”. Vi dricker kaffe och låtsas som om ingen sagt något. Det var awkward. Men vi hade ju bott ihop ett tag, och på något sätt så hoppades jag hela tiden att de skulle få reda på det. Men jag tror inte de fattade. De trodde nog jag sov på soffan.

De fick därför först reda på att jag var gay efter att jag hade blivit ihop med Tore. Genom en annons i tidningen. Vi skulle skriva att Johnny och Tore hade förlovat sig. Ingen skulle förstå vem det var, eftersom vi bara var förnamnsbekanta. Men så ringde Tore mig: De accepterar bara efternamn. Så det var så det blev. “Johnny Taikon och Tore Runnerstam är förlovade”.

Jag brukade prata med min mamma minst varannan dag. Men efter annonsen var det tyst i tre veckor. Jag hade bestämt mig för att jag inte skulle ringa dem. De var tvungna att ringa mig. Och efter tre veckor ringde hon. “Grattis till er förlovning”, sa hon. “Vi såg annonsen i tidningen.” Sen blev hon lite tyst, och jag hörde att hon gråt. “Du är så

förtjust i barn “, sa hon. Och det var nog just det här med barn som var det svåraste för familjen att svälja. De hade kämpat så länge för att få mig - för att få en son. Jag var den enda av barnen som hade behållit namnet Taikon, och jag var den som skulle föra familjen Taikon vidare. Idag accepterar min romska släkt oss som makar. Men eftersom det inte finns något ord på romani chib för att beskriva en man som är gift med en man, kallar de Tore för “Johnnys speciella vän”. Och han är accepterad som rom. På min fars begravning skålade min gudfar för honom, och när Tore tömde sitt glas lade han armen om honom och sa högt så att alla hörde: “Du är en riktig rom”.

Ständig antiziganism och hot

Som rom vänjer man sig vid att många människor i samhället inte tycker om en. Den första lägenheten Tore och jag hade låg på bottenvåningen i samma hyreshus som vi bor i nu. Folk kastade ägg på våra fönster. Skrev högerextrema budskap på väggen i trapphuset. Tore finns med på en nynazistisk dödslista. Delvis beror det sannolikt på att Tore var en synlig person i HBTQ-frågor och aktivt talade om exempelvis säkert sex och kondomanvändning. Men han beskrivs också som en rasförrädare eftersom han är gift med en rom. Det är svårt att säga vilket av de två som leder till mest hat. Vi försökte många gånger säga till fastighetsbolaget att vi var tvungna att flytta högre upp i komplexet eftersom det fanns ett hot mot oss, men de tog det inte på allvar. Inte förrän det inträffade en explosion i grannlägenheten. Vi vet fortfarande inte om det var ett misslyckat försök att döda oss. Efter explosionen dröjde det inte länge förrän vi blev erbjudna en lägenhet på tredje våningen. Den låg på andra sidan av hyreshuset, men säkerheten var viktigare än att behålla eftermiddagssolen på balkongen.

Man vänjer sig också vid att man blir misstänkt för saker man inte har gjort. Även det som man egentligen inte vill acceptera blir vardag. När jag går in i en butik och vakten följer efter mig, det är vardag. Jag tänker för mig själv: “Jag kan inte lägga energi på den där killen. För han kommer att följa efter mig vare sig jag vill eller inte. Om jag lägger energi på honom, lägger jag energi på fel saker. Han kommer ändå vara där hela tiden och titta på mig.”

Jag kan inte leva som mig själv fullt ut i Malmö. Jag gör ständiga riskbedömningar. Varje sekund av dygnet vet jag var jag är. Vad som kan vara ett hot. Var vägen ut finns. Det gör ont när någon fnyser eller

visar avsmak eller skepsis när Tore och jag kysser varandra eller håller varandra i handen. För det händer om och om och om igen. Det gör lika ont som om jag hade blivit omkullknuffad.

Vi har en lägenhet på Grand Canaria. Vi kan koppla av där. Hålla varandra i handen när vi är på restaurang. Visa varandra den kärlek vi känner för varandra. Det är vad ett hem handlar om.

I vissa sammanhang är namnet Taikon en dörröppnare. Det är ett namn som sticker ut och som kan få någon att komma ihåg mig. Men ofta är det tvärtom. Det stänger dörrar. Jag har aldrig gått in genom ytterdörren till ett jobb, genom en ansökan och en anställningsintervju. Jag har alltid kommit in genom bakdörren. Genom kontakter. Jag har heller aldrig kunnat hyra en lägenhet i mitt eget namn. Så fort jag presenterar mig som Taikon stängs dörren.
Som en Taikon är det svårt att få en lägenhet. Jag och min före detta kille flyttade runt ganska mycket. Men sen skaffade han en lägenhet på Skolgatan där vi bodde tillsammans. När vi började glida isär frågade han vice värden om jag kunde ta över den lägenheten efter honom.

-Så har jag ju ordnat hyresgäst.

-Ja, men Johnny är en Taikon.

-Men hans föräldrar kan vara borgenärer.

-Vad heter de?

-Taikon.

-Men kan inte du vara borgenär då?

Jag fick lägenheten. Men jag vet fortfarande inte om det var på grund av att vice värden hade ringt min arbetsgivare, eller om mitt ex skrev på ett borgenärspapper som jag inte känner till. Plötsligt hade jag en lägenhet. Någonting som en rom inte får. Och i ett nybyggt hus. Min drömlägenhet.

I övrigt blir det ingen jobbintervju eller lägenhet. Ingen vill ha en Taikon. Jag har fått jobb för att folk som redan jobbar där har rekommenderat mig. Och när jag ringde runt för att hitta en lägenhet åt mig och Tore presenterade jag mig alltid som Tore Runnerstam.
Det var märkligt nog att vi var två män som bodde tillsammans, det faktum att en av oss var rom hade gjort det helt omöjligt.

Den största kärleksförklaring jag någonsin har fått var när namnlagen i Sverige ändrades för några år sedan och båda makarna kunde ta varandras namn. Jag tog hans namn som mellannamn när vi gifte oss. När det blev möjligt tog Tore också mitt namn. Och nu heter Tore också Taikon i efternamn.

Ett kulturellt smycke

En gång skulle jag bli presenterad för några av Tores kollegor. Det lät ungefär så här: “Det här är Maria, som är psykolog. Det här är Petter som är informatör. Och det här är Johnny, som är rom.” Det var då jag kände mig som Tores kulturella smycke.

Och så är det i många sammanhang. Man ses som väldigt speciell för att man är rom. Lite exotisk och spännande. När vi hade en fast telefon ringde folk och frågade om jag kunde spå dem.

Framtiden

För mig har det varit bra att komma ut. Men jag säger inte att det är lätt för alla. Genom HBTQ-grupper på sociala medier har jag kommit i kontakt med andra romska queerpersoner som har det svårare än vad jag har. Det kan vara queera romer som mer eller mindre tvingats in i heterosexuella äktenskap. Eller som har utsatts för andra saker och tvingats förneka och dölja sin identitet. Jag har haft kontakt med dem ett tag, men sedan försvinner de och jag vet inte vad som har hänt med dem.

Som HBTQ-romer måste vi vara öppna och göra oss synliga. Det är inte lätt. Att vara öppen med sin identitet kan leda till motstånd, hat och hot. Men vi måste stå på barrikaden. Och det finns en anledning till att den kallas barrikad.

Samtidigt har samhället ett ansvar. Jag anser att ingen organisation, vare sig den är romsk eller icke-romsk, ska få statligt stöd om den inte uttryckligen stöder jämställdhet och hbtq-personer. Det ska uttryckligen stå i deras stadgar. Annars bör de inte få statligt stöd. Så är tyvärr inte fallet i dag, och romska organisationer kan därför i princip utesluta hbtq-personer.

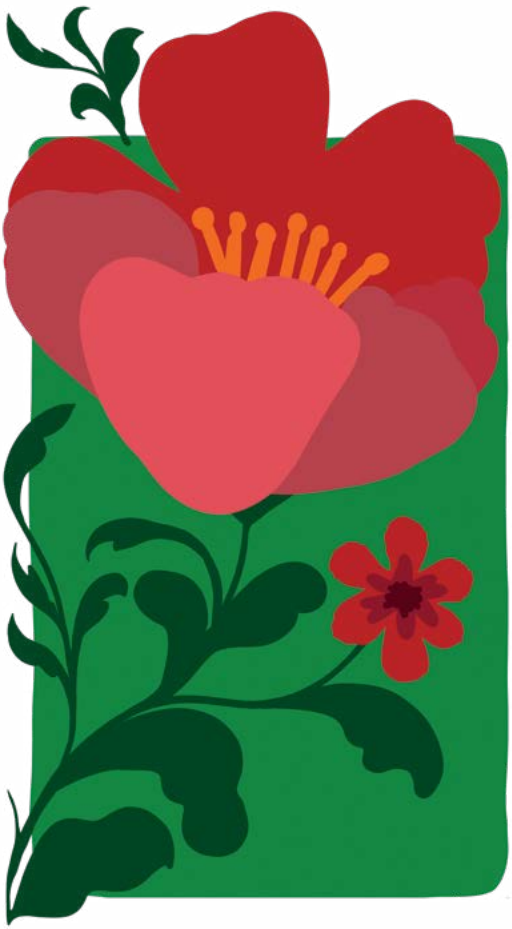

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

Oskrivna sidor för berättelser som aldrig blev berättade.

”Det kan finnas ett totalt tabu kring hbtq-frågor i familjer och sammanhang som präglas av hedersnormer”.

FOTOGRAF: Peter Nylund

Jag vill att folk ska vara lyckliga

Sonny Carlsson

Jag är född 1965, vi var fem syskon, och under sommarhalvåret åkte vi oftast runt och träffade andra resande på olika campingar, när vi var ute och jobbade med att sälja saker, måla hus och så vidare. Till skolan sa vi alltid att någon släkting hade dött, så vi var tvungna att åka dit. Oftast i maj, men ibland redan i april. En av mina mostrar har dött på detta sätt fyra gånger på sju år. Skolplikten var inget mina föräldrar tog så hårt på. Hårt arbete och släkt var alltid viktigare.

När jag växte upp hade vi en släkting vi ofta umgicks med. Låt oss för att i alla fall vara ganska nära sanningen kalla denna släkting för Bengt-Berit. Det var en stor person, ganska grovhuggen, som klädde sig i strumpbyxor, pumps och korta kjolar. När Bengt-Berit kom till campingen så blev det kaffe, cigarett, och ibland en sup med pappa. Sen gick Bengt-Berit in till kvinnorna i husvagnen och spenderade tiden där. Pappa var oerhört fascinerad av “en karl som har pumps i storlek 45”. Det var ingen som hade något negativt att säga om Bengt-Berit, eller som hade några funderingar. För att sticka ut bland resande måste man sticka ut ordentligt, men oavsett vad så gäller regeln att om du är en bra människa så är du en bra människa. Är du helt bengalo så spelar ditt val av kläder mindre roll.

På den tiden hade vi i Sverige inte lika bra koll. Så när polisen tog Bengt-Berit som hade gjort nåt hyss så fick han/hon sitta i mansfängelse. Plitarna fick åka och köpa trosor och bh:ar, och måste ha varit ganska förvirrade.

Jag kan inte minnas någon av de äldre som pratade om bögar eller homosexualitet, eller transpersoner. Det skulle anses märkligt att

intressera sig så mycket för någon annans sovrumsaktiviteter. Lite bonn-kärringsaktigt.

Det fanns andra måttstockar förr. Var du duktig på att göra pengar och ta hand om din familj, så var du en riktig karl. Var du bra på att göra pengar och såg till att barnen var glada så var du en riktig kvinna. Kvinnorna var ju navet i familjen, bland annat eftersom bengarna hittade på vad som helst för att låsa in resandekarlarna förr i tiden. På 70-talet tog man bort lösdriveri-lagen till exempel, som i praktiken var en lag som kriminaliserade hela vårt sätt att leva och försörja oss. När karlarna hade handlat varor och skulle ut och beckna så kunde bengarna stoppa dem och fråga efter papper som bevisade att du hade handelsrättigheter för just det län du befann dig i. Om dessa papper saknades så kunde du få sitta. Och eftersom många resande hade en stor skräck för myndigheter och deras påhitt så sökte inte alla papper. Dessutom kostade det pengar.

Det fanns vissa sätt att kringgå myndighetskontakt. Om det till exempel fanns sju bröder i en familj så räckte det ju med ett körkort, som man bara kunde byta ut fotot i på den tiden. Man kunde nämligen säga att man glömt körkortet hemma, och hade då tre dagar på sig att komma in till stationen och visa upp sitt giltiga körkort.

Lamineringen av körkort och pass förstörde hela upplägget. Precis som internet och Blocket har förstört många goda affärsmöjligheter för resande. Förr i tiden åkte vi ju runt med varor vi inhandlat och sålde i gårdarna. Det kunde vara underkläder, salt sill, kläder, eller i princip vad som helst. Men det mesta som såldes var sånt man tillverkat själv av material som i sig självt inte var värt så mycket. De resande som var med på 70-talet minns alla kulörta skjortor och slipsar och spiktavlor vi åkte runt och sålde. “Släpp ut ett gäng dinglare i Sahara, så hittar de på ett sätt att beckna sand” brukar jag säga. Och det är de äldre som lärt mig det. Det kallas visst födgeni har jag hört.

Konsten att göra pengar, även i de mest omöjliga situationer, var det som avgjorde vad folk tänkte om dig. Kunde du det, och dessutom var en bra person, så var det ingen som bråkade med dig om saker de inte hade med att göra att göra. Folk hade väl för fan egna problem att oroa sig för. Samma problem som finns idag 2024, med missbruk, kriminalitet och utanförskap, fanns ju även 1924. Skillnaden är att idag verkar folk ha mer tid att slå med munnarna och lägga sig i sånt de inte har med att göra. Eller så är det på grund av sociala medier som

skvallerkärringar av båda kön syns mer och får mer utrymme. Affärer gör de inte i alla fall.

Jag kan väl också ha mina gubb-grejer för mig och tycka att det är konstigt när någon vill byta namn till ett namn som egentligen är för det kön de inte tillhör. Men jag får väl tycka att det är hur konstigt jag vill.

Det viktiga är att man inte är elak. Jag känner många barn, både mina egna, och barn till släktingar, som har berättat för mig att de är homo-, bi-, eller transsexuella. Det som kan bekymra mig är att de är så unga. Hur kan de veta om de är det ena eller det andra, när de knappt har provat på det? Det är som när barn vill bli astronauter eller flygkaptener eller vad som helst. Sen kan det hända andra grejer när man kommer in i vuxenlivet som gör att man vill bli syokonsulent eller hårfrisörska.

Jag är uppvuxen på gammalt vis. Den egna sexualiteten är ens egen. Inget man vädrar inför andra. Därför är det märkligt för mig att skriva den här texten.
Men jag ser dessa barns sorg över att inte passa in, och hur glada de blir när de blir accepterade. Ska jag då göra barnens liv sämre? Det vill jag ju inte. Barnen är det vi resande lever för, och har alltid gjort. Sen om de är gula, gröna eller rosa skiter jag i. Barnskratt gör mig lycklig.

En av de mest begåvade artisterna vi resande har i Sverige just nu är Lindy Larsson. Skulle jag vara mindre imponerad av hans talang, eller mindre stolt över att han är en av oss, för att han är bög? Knappast. Det skiter väl jag i. Det är mellan honom och hans man.

Ibland hör jag andra som undrar vad de ska tycka om att någon yngre person kommit ut ur garderoben, då har jag bara en sak att säga:
-Jag vill att folk ska vara lyckliga. Skratta mer. De enda som är konstiga i det sammanhanget är homofoberna.

De som tar sig rätten att se ner på, eller till och med hatar, andra personer för vad de är, eller hur de ser ut. Det tycker jag är bonn-aktigt. Och eftersom jag har barn som berörs av det, så kan det göra mig oerhört arg.

Hela homo-frågan handlar ju ändå om människor som gillar varandra. Det tycker jag är toppen. Motsatsen är mycket värre.

”Som kamerater i kampen for et bedre samfunn er det viktig at vi går foran som gode eksempler gjennom å behandle hverandre som likeverdige, sette pris på hverandres innsats, og respektere hverandres ulike forutsetninger”.

Miriam Aurora Hammeren Pedersen

FOTOGRAF: Peter Nylund

Personen på bilden är inte den som har skrivit berättelser

Det jag har kämpat mest med är ensamheten.

Anonym

Min mamma föddes i Serbien, men flyttade hit med sin familj när hon bara var några veckor gammal. Det var på 60-talet. Hon träffade min pappa i Serbien en sommar. De gifte sig där, med romskt bröllop. Sen tog hon med honom hem till Sverige. Hon fick mig ganska ung.

Dold identitet och internaliserad rasism

En sak som har genomsyrat hela vår familj är att man inte pratar om att man är rom. Min morfar bestämde när vi kom till Sverige, att vi är inte romer, vi är serber. Det har ju tyvärr resulterat i att kulturen, och historien, och allt som hör till, har försvunnit helt. Jag vet till exempel inte ens vilket språk vi talar. Man pratar ju inte om det.

Nu har min mormor och morfar gått bort, så jag kan inte fråga dem. De dog väldigt tidigt så de hann tyvärr inte föra det vidare på något sätt. Min mamma och min moster kan språket, men de har ingen att prata med. Vi har inga vänner eller bekanta som är romer.

Min morfar blev utsatt när han bodde i Serbien. Han blev diskriminerad. Det la grunden till varför han inte ville prata om sin romska etnicitet när han kom till Sverige. Det har resulterat i att jag har blivit lite statslös. Vi bor i Sverige. Jag anser mig själv bara svensk. Men jag är ju inte svensk. Om du kollar på mig så ser du det. Och sen åker jag till Serbien. Men jag är inte serb heller. För jag har ett svenskt efternamn.

Min mamma har varit väldigt noga med detta. Whitewash your family. Hon tyckte det var nödvändigt. Eftersom folk har åsikter om mitt folkslag. Det sjukaste är att jag har en halvsyster på min mammas sida som är halvsvensk och hon vet fortfarande inte att hon är halvt rom. Min mosters man vet inte att min moster är rom, och mina kusiner vet inte om att de är halvromer. Vi är tre kusiner som är helromer, och vi vet såklart om det. Men det är väldigt mycket whitewashing.

De tre kusinerna som bara är halvromer blir bättre behandlade inom familjen. För att de är ljusare. Jag har blivit sämre behandlad av min mamma än mina halvsyskon. Det är omedvetet av min mamma tror jag. Det är samma sak med min moster och min mamma. Min moster blev sämre behandlad av sina föräldrar, för att hon är mörkare. Och hon har det här typiska romska utseendet, med mörk hy, stor näsa, väldigt breda kinder i ett lite så hjärtformat ansikte. Medan min mamma är väldigt smal och har väldigt rak näsa. Man skulle inte tro att hon är rom. Så hon har ju alltid blivit bättre behandlad av mormor och morfar. Det är internaliserad rasism.

Det finns svenska romer som har lång historia i Sverige. Och den svenska befolkningen har väldigt förutfattade meningar. Som barn blev jag retad för att jag var rom av en serbisk kille. Efter det har jag inte upplevt så mycket direkt mobbning eller trakasseri för att jag är rom, men jag har haft vänner som uttrycker sig dåligt om romer om vi skulle gå förbi dem på gatan.

Om du är rom, så måste du hela tiden överkompensera din svenskhet för att inte väcka misstanke om något annat. Och jag har under lång tid inte berättat att jag är rom.

Samtidigt, ju äldre jag har blivit desto mer märker folk att jag är rom. För det är alltid den här frågan, var kommer du ifrån? När jag svarar att jag är serb får jag alltid frågan tillbaka ”Ja men du ser inte ut som en serb”. Då brukar jag fråga tillbaka. ”Men hur ser en serb ut då?”. Serbien gränsar till sju olika länder, så det är väldigt blandat.

Flera gånger har jag träffat folk som säger ”du är rom”. Jag svarar nej. Men de insisterar ”jo, du är rom. Jag känner andra som ser ut som dig”. Och det är svårt, för jag har den här skammen. Att jag inte får berätta. Jag har lärt att berättar man att man är rom, då blir det som att hela världen faller samman. Man får verkligen inte berätta detta.

Ekonomiskt våld

Jag pratar inte längre med min mamma. Båda på grund av min sexualitet, och av ekonomiska skäl. Hon har lekt med mitt namn. Hon tvingade mig att ta lån som hon använde. Min relation med min mamma har alltid handlat om pengar. Pengar, pengar och åter pengar.

Min mamma hade en bedrift, som hon sålde efter tio år. Sen gick det bara utför. Och jag har alltid hjälpt min mamma, för att vara schysst. Men jag hamnade hos kronofogden, och blev tvungen att hoppa av skolan. Jag jobbade sex dagar i veckan, och betalade 75 000 till Kronofogden på sex månader. Det var väldigt påfrestande, och jag var tvungen att göra slut med min kille. Jag var tvungen att omorganisera hela mitt liv. Hela mitt liv var jag tvungen att möblera om för att jag skulle betala någon annans skuld.

Jag sitter fortfarande hos kronofogden just nu. Det värsta av allt är att min mamma tycker det är mitt eget fel. Och hon vägrar ta ansvar för det hon har gjort.

Ingen vill dejta en kille som finns hos kronofogden. Så det har man ju tyvärr också fått ljuga om. Att man har det bra ekonomiskt och så vidare.

Att komma ut som bög

Jag kom ut som bög för jag kom ut som rom. Jag kom ut ganska sent. Jag var 28 när jag kom ut som bög, och 32 när jag berättade för mina vänner att jag var rom.

Det var skammen. Den här otroliga skammen över att vara rom. Och sen skam på att man är bög på det. Och sen skam på att man är invandrare i ett svenskt land. Nu är jag i slutet av 30-åren, och nu kan jag äntligen säga att jag har slagit igenom den väggen lite.

Jag har tyvärr inte den bästa upplevelsen av att komma ut som homosexuell. För det första, så är vi serber. Och om vi generaliserar lite, så är det en väldig toxisk maskulinitet på Balkan. Det är väldigt markant, att mannen gör så, och kvinnan gör så. Mannen går ut och jobbar, och kvinnan är hemma och tar hand om barn. Min mamma, men framförallt min pappa, har växt upp i den här toxiska miljön. Och det har färgat deras beteende.

Jag pratar inte med min pappa. För att han är homofob. Och det är mycket enklare för mig att inte ha kontakt med honom. Det blir bara diskussioner. Konfrontationer. Och negativ energi.

Och min mamma är ju också uppvuxen på det sättet. Så jag har aldrig varit bekväm med att komma ut till min mamma. Jag skrev ett brev till henne. Och kom ut till henne då. Det var enklare så. Min mamma har alltid pratat om homosexualitet som något fult och äckligt. Om det var en bög på TV sa hon direkt ”kolla han är bög, kolla ha ha ha, he’s a fag”. Så jag pratar hellre inte med min mamma.

Det var väldigt svårt att komma ut. Jag försökte komma ut till min moster flera gånger. Men hon var inte alls mottaglig.

Så jag kom ut till mina vänner först. Mina vänner har alltid varit väldigt välkomnande och öppna. Mitt problem var att jag ljög väldigt mycket för mig själv innan jag kunde komma ut. Jag kom ut för att jag var trött på mig själv. Trött på ljugandet.

Att komma ut som rom

När jag kom ut som bög, då visste kanske folk 90 procent om mig. Men sen när jag kom ut som rom... Det var de här sista 10 procenten. Nu får du se mig. 100 procent. Inte bara 90.

Jag var trött. På att hålla det hemligt. Det var en hemlighet jag hållit på i 30 år.

Egentligen är jag en väldigt transparent person. Jag mår dåligt av att ha för mycket hemligheter.

Det vände när jag för fyra år sedan mötte en annan queer rom för första gongen. Först fick jag lite panik. ”Jag vet inte hur jag ska... Ska jag ta mig hem? Eller ska jag vara kvar?”. Och sen kommer jag på mig själv. ”Vad håller jag på med?” Jag kan ju inte ha fobi mot en person som är som mig. Vi är ju samma sorts skum, liksom. Det finns en intern fobi, även mot oss själva.

Jag blev så tagen av att han var så öppen. Och att han var aktiv. Aktivist. Så jag märkte, när jag träffade honom, att jag måste. Jag kan inte leva i den här lögnen.

Men jag drog mig. Även om jag känner mina vänner så oroade jag mig för hur det skulle tas emot. För att jag menar gay, alltså alla är gay. Herregud. Men rom. Det ordet. Det har negativ klang. Det är den här skammen. Och folks förutfattade meningar.
Så jag drog mig ganska mycket för att säga det. Det var en stor sak att säga.
Men när jag väl sa det, så var det otroligt frigörande. Mina vänner sa bara 'okej', och så fortsatte vi med det vi höll på med. De kände sig inte tvungna att prata om det. Ingen hade problem med att jag var rom. Utan det de hade problem med, var varför jag inte hade berättat det innan. "Du behöver inte skämmas för oss" sa de.

Trots detta fick jag också ångest för att ha kommit ut. För nu kan jag inte ta tillbaka det. Jag kan inte osäga det. Så det är tyvärr fortfarande kantat av skam och ångest.

Självacceptans

Den allmänna bilden av romer är så negativ. Finns det någonting positivt med att vara rom liksom? Det är det jag söker nu. Att hitta positiva sidor med att vara rom. Och jag tror en del av det, är att vara aktivist. Att faktiskt göra någonting åt saken. Det är 2024. Vi borde vara så mycket längre fram i utvecklingen.

Jag har accepterat mig själv nu. Det har kommit med åldern. Jag har accepterat att jag inte kan ändra på någonting som inte går att ändra på. Jag kan inte ändra på mitt ursprung. Jag kan inte ändra på min etnicitet. Jag har förlikat mig med den tanken. I stället för att kämpa emot min etnicitet har jag faktiskt börjat tycka om det.

Jag har accepterat mig själv. Och det har resulterat i att om jag berättar för en kille att jag är rom, och han inte tycker om det, då är det hans loss. Vad ska jag göra? Jag kan inte ändra på det. Jag tänker inte ljuga eller undanhålla det heller.

En queer-romsk gemenskap

Vi är inte många queera romer. Kanske 15 stycken i hela Sverige. Så det hade varit väldigt fint att ha en god fot med alla. Att vi hade koll. Att vi visste om varandra.
Vi behöver queera romer som representerar oss. Men eftersom det är så skamfullt att vara rom, så vill inte folk visa sig. Men vi behöver en bättre bild av romer. Bättre och mer positiv representation.

Jag vet att jag är stark.

Jag vet att jag kan.

Jag vet att jag är kapabel.

Frågan är väl bara om jag orkar.

Life throws you a lot of stuff in your face.

Det är livet.

Det tillhör livet.

Det är så.

Men det är bara att kämpa.

Herregud, det är bara att kämpa.

Jag har lärt mig att trivas med mig själv.

För det är inte så jag är uppfostrad. Jag är uppfostrad med att man ska vara många hela tiden. Du kan inte vara ensam. Det måste vara flera hela tiden.

Men jag har lärt mig att uppskatta mig själv.

Och jag har lärt mig att uppskatta min ensamhet.

”I grund och botten handlar om det viktigaste.

Att vi alla är människor, med samma värde.

Att vi alla människor går mot samma öde.

Att livet slutar en dag, ingen undkommer den.

Varför ingen är människa är förmer än någon annan.

Alla har vi exakt samma värde och rätt att vara den man är”.

Hans Caldaras

FOTOGRAF: Peter Nylund

Men ändå står jag här

Anonym

När jag var tre år tog socialen mig från mamma och efter det fick jag flytta till min pappas kusiner, och därifrån till en annan familj, så jag har bott i ganska många olika fosterhem.

Det var en familj som var bra, Nina och Elias. Jag bodde där i nästan 9 år men jag har varit hos jättemånga fosterfamiljer. Jag har tappat räkningen men jag tror att det är sju stycken. Mestadels stannade jag bara ett år. När vi flyttade blev det dåligt, Elias förändrades och började bli aggressiv och kallade mig jävla tattarunge. Det blev ganska jobbigt för mig. En gång när jag var på en fritidsgård kom han dit och tog stryptag på mig för att jag inte kände för att gå till ridningen. Då fick jag bo tillfälligt hos min träslöjdslärare, i en månad typ och sen så flyttade jag till Sofia och Oliver, stannade där ett år och sen fick jag komma tillbaka till mamma. Men traumat som jag hade från att ha behövt flytta runt så mycket och av att vara hos dåliga människor gjorde att jag började festa mycket och syssla med droger för att dämpa ångesten. Jag slutade bry mig om mig själv och min framtid. Visst, man är ung och dum och så men jag hade inga gränser liksom. Jag var gränslös.

Snart träffade jag min första pojkvän, Lasse, och vi var tillsammans i nästan tre år. Han bodde i Stockholm. Men så låg han med min bästa killkompis och då hamnade vi i ett jättegräl som slutade med att jag fick skyddstillsyn för misshandel. Fick fotboja och grejer.

Jag är sån människa som lever dag för dag. Jag tar det som det kommer och jag är nog ganska känslokall. Med det menar jag att jag

har slutat bry mig om vad folk tycker om mig. Trots detta så är jag en bra person. Jag är snäll, jag respekterar andra.
Jag är finsk rom, jag är bög, jag är kristen och tror på Gud. När jag var tretton år gammal så utforskade jag lite och har sen dess alltid vetat att jag gillar killar. Sen när jag var sjutton år och provade att vara intim för första gången med en kille så kändes det rätt. Men nu när jag tänker efter så är jag nog egentligen pansexuell. För jag kan liksom vara med alla. Om du har en skön vibb och är äkta mot mig och visar kärlek så spelar det ingen roll om du är tjej eller kille.

Min släkt tog avstånd när de fick reda på att jag tycker om killar. Det är fruktansvärt jobbigt att inte kunna vara sig själv fullt ut. Folk kollar snett på en och tänker "Kolla han här, han är som en gadjo som leker zigenare". Folk pratar jättemycket om allt du gör. Du kan knappt röra dig på ett sätt utan att det snackas. De dömer dig.

När jag kom ut för mamma så grät hon och sa "Vad har jag gjort för fel? Vad gjorde jag för fel?" Hon tänkte sen att det bara var en fas och en sjukdom som skulle passera. Men efter två år så började hon acceptera det på nåt sätt, jag vet inte riktigt hur eller varför men det bara hände. Jag antar att det är för att hon är min mamma och för att vi älskar varandra i grund och botten. Jag ljuger om jag säger att hon gillar det, men hon accepterar det ändå och låter mig vara utan att kommentera på det.

De stora problemen kom kanske av att jag inte skämdes för mig själv och inte dolde vem jag var. Jag tänkte mig nog inte för och vilka konsekvenser det kunde få, för mig själv och för familjen. Det läckte ut bilder på mig och min före detta pojkvän och folk dröjde inte med att kommentera elakt. "Kolla på den äckliga bögen, riktig mammaknullare, han är sjuk i huvudet" - såna saker kunde de häva ur sig.

Min släkt har tagit avstånd, och min mamma får lida av det - på grund av min sexuella läggning. Hon har förlorat jättemånga människor runt sig som hon gillar. Det känns som att jag förstörde hennes liv. Vi romer är så snabba med att döma varandra för minsta lilla. Vi kanske leker fina i kanten men i själva verket är vi alla samma. Vi ska inte hålla på sådär. Vi borde hålla ihop.

En gång var jag på en fest i Bergsjön med polska romer och så dansade vi, sen blev jag kallad bög för hur jag dansade och efteråt gick de runt

och snackade till hela världen och sa att jag är bög. Ibland ångrar jag verkligen att jag kom ut.

Tidigare i tonåren skulle jag nog säga att jag var mer feminin, testade att sminka mig och måla naglarna och så men ju äldre jag blev desto mer hittade jag mig själv och min identitet.

Mitt mål är att flytta utomlands, för att vara fri och kunna göra vad jag vill. Jag bor i Finland nu och jag är visserligen öppen, men jag kan inte exempelvis visa mig öppet på stan tillsammans med en pojkvän för då uppstår det problem. Jag vill inte riskera att bli nedslagen eller till och med dödad. Det är ju också så att om jag har en dag då jag inte känner för att bära traditionell klädsel, utan vill gå ut i mjukisar eller jeans, då går det inte. Antingen är du rom eller gadjo, så tycker de. Det går inte att göra eller välja precis som man vill.

En dag var jag ute och hade skjorta på mig med uppkavlade armar, vilket man inte får. Jag stod vid busshållplatsen och plötsligt kör en bil upp bredvid mig och föraren, som var en äldre man, skriker glåpord för att jag inte var klädd rätt. Då fick jag skämmas. Då ville jag bara sjunka genom jorden.

En gång var min mammas väninna på besök hos oss när jag inte var hemma. Plötsligt ringer väninnan mig och säger att jag inte får komma hem för att jag var en äcklig bög. ”Du är en skam för familjen och du ska hålla dig långt bort från mamma, må Gud straffa dig, du kommer att hamna i helvetet!” Massa sådana elaka saker yttrade hon. Men jag trotsade det och åkte hem ändå för jag visste att det inte var min mammas ord. Då upptäckte jag att väninnan drogat ner min mamma med benzo. Det blev omedelbart tjafs och då började väninnan att ge mig stryk så jag kastade ut henne. Efteråt urartade situationen till ett släktbråk som involverade hennes barn, mig och min syster. Det kunde ha slutat blodigt. Men det spelar ingen roll längre, för jag tror på karma och att allt ont som folk har gjort mot mig kommer att slå tillbaka mot dem senare.

Min pappa har knappt funnits med i bilden, och ännu mindre sen jag kom ut vid 17 års ålder. Vid ett tillfälle tog jag en överdos och då ringde sjukhuset till min pappa. Allt han sa var att de borde ha låtit mig dö. På den nivån är det. Han skiter i mig. Min mamma är som två föräldrar i en.

Vi romer som är gay måste stå upp för oss själva, bli hörda och bli accepterade. Att vi törs komma ut kommer att bana väg för den yngre generationen att våga komma ut. Det gäller att vara försiktig men modig. Det är en hemsk känsla att leva i hemlighet. Livet ute är bättre än livet inne i garderoben. Ibland kan jag ångra att jag kom ut men det är bara i de stunder där jag möter kraftigt motstånd, och de svåra stunderna överträffar aldrig känslan av frihet.

I framtiden drömmer jag om att arbeta med design och kläder. Jag vill ha barn och familj. Jag vet att jag kan ge den här världen så mycket, och jag vill hjälpa människor till att bli starkare i sig själva. Jag är själv stark och har överlevt så många tuffa situationer. Jag har blivit slagen, våldtagen, hånad, trampad på, spottad på, nedtryckt och utsatt för mordförsök men ändå står jag här.

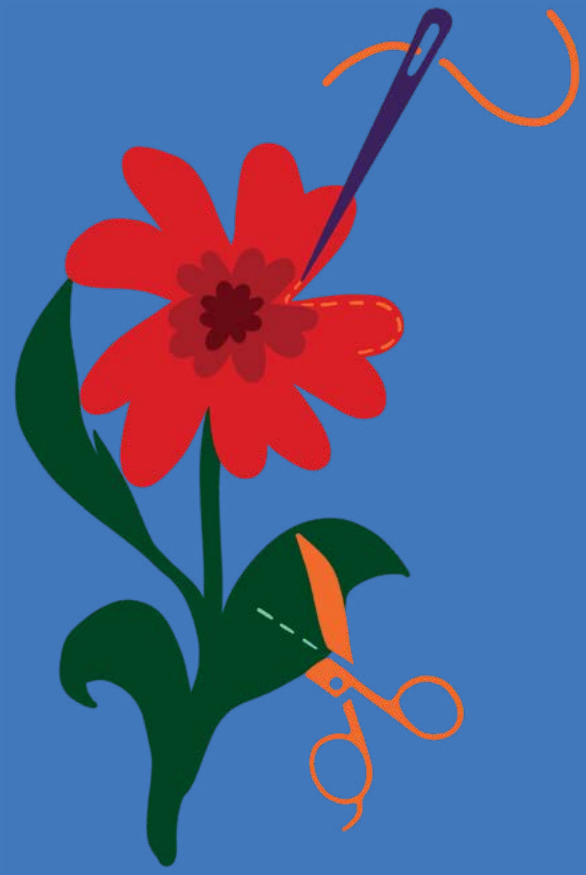

”Att skapa sina egna utrymmen ger romska queer-individer kraft. Dessa utrymmen utmanar systemisk rasism, erbjuder helande och ökar medvetenheten om diskriminering som samhället möter”.

Feminist Collective of Romani Gender Experts

FOTOGRAF: Lindy Larsson Forss & Stefan Forss

Det finns inte en tydlig historia att berätta, inte ett tydligt narrativ, det finns flera

Lindy Larsson Forss & Stefan Forss

Jag och min man Stefan befinner oss i Berlin, det är hösten 2024 och världen tycks befinna sig i en nedåtgående spiral. Donald Trump har precis blivit vald till USA:s nästa president. Det kommer hela tiden nya fruktansvärda nyhetsrapporteringar från krigen i Gaza och Ukraina. Klimatkrisens effekter blir alltmer tydliga, den senaste prognosen säger att uppvärmningen vid århundradets slut kommer att hamna på 2,7 grader och i Sverige och runtom i världen attackeras hbtq+ personers grundläggande rättigheter från olika håll.

Vi konstaterar att det är svårt att navigera i samtiden; att veta vad det är för värld vi lever i, och ännu svårare att avgöra vart vi är på väg; vad vi har framför oss. Det är i den här förvirrade samtiden Stefan och jag börjar skriva den här texten som ska handla om att tillhöra två minoriteter: att vara resande och homosexuell. En minoritet i minoriteten.

När jag fick frågan om jag ville skriva någonting om mina erfarenheter av att vara homosexuell och tillhöra den romska minoriteten, eller mer

specifikt att vara resande, kände jag genast att det var någonting som jag ville göra. Jag kände att jag hade någonting att berätta och det kändes naturligt att jag skulle göra det tillsammans med Stefan. Under de dryga tjugosex åren som vi har varit tillsammans har vi alltid varit involverade i varandras arbeten, jag som skådespelare och artist och Stefan som bildkonstnär, och med åren har vi också alltmer kommit att jobba tillsammans. Hösten 2022 hade vårt gemensamma projekt Tschandala/Tattaren premiär; en föreställning som handlar om resandefolkets historia i Sverige och dessutom innehåller en uppgörelse med August Strindbergs antiziganistiska kortroman Tschandala.

När vi satte oss ner för att skriva den här texten insåg vi att det inte finns en tydlig historia att berätta, inte ett tydligt narrativ, det finns flera. Här följer några av de reflektioner och tankar som har kommit till oss under skrivandets gång.

Min identitet som resande har nästan uteslutande varit förknippat med min familj, mina släktingar och vännerna vi umgicks med under min uppväxt - det var mitt resandecommunity- och att komma ut som homosexuell där var aldrig några problem för mig. Jag kom först ut för min bror Sonny, vi gick på samma folkhögskola då och jag hade precis träffat min första kille. Sonny lovade att inte berätta för någon, men det gick inte mer än några timmar innan hela familjen visste. Jag fattade på en gång att han hade skvallrat när mamma ringde och frågade om det var någonting jag ville prata med henne om... Jag tror ärligt talat att mamma blev glad när hon fick reda på att jag var homosexuell.
Stefan, som inte kommer från en resandefamilj, hade inte heller några problem att komma ut i sin familj. Men att komma ut i samhället i stort var en helt annan sak. Vi kom båda ut i en tid då det inte fanns några öppet homosexuella personer i offentligheten, eller åtminstone väldigt få, och samhället var lamslaget av skräcken för HIV och AIDS. Det var inte bara andra människors fördomar och brist på acceptans man var tvungen att konfrontera när man klev ut ur garderoben utan också den egna rädslan att sexualiteten riskerade att ta våra liv. Det var en tid då HIV och AIDS var synonymt med att vara homosexuell. Under ganska lång tid var kunskapen om sjukdomen och riskerna väldigt låg. Stefan minns att en kille på Mallorca hade sagt att de kunde ha oskyddat sex, då det inte fanns någon HIV eller AIDS på Mallorca eftersom det var en ö. Vi skrattar åt det absurda i händelsen och konstaterar att det tack och lov har hänt väldigt mycket i samhället sedan den tiden.

Jag vet att det kan vara problematiskt att vara homosexuell inom den romska minoriteten i stort, vilket jag också har fått erfara, men jag har också en upplevelse av att det inom resande-gruppen funnits en ganska stor tolerans och frihet att vara annorlunda. Mamma, som är min länk bakåt i tiden och den som för traditionerna vidare i vår familj, har visserligen berättat att livet under hennes uppväxt var ganska begränsat och strängt, men hon har också berättat om acceptans och frihet. När mamma var ung så fanns det till exempel en släkting som levde helt könsöverskridande, vad vi idag skulle kalla trans, och var helt accepterad. För att nyansera bilden något påminner Stefan mig om när han träffade min mormor och morfar första gången och ingen av dem visste att jag var homosexuell eller att vi var ett par. Mormor fattade på en gång, och när min barska morfar misstänksamt granskade Stefan och ganska burdust frågade: ”Vem är det där?”, skyndade sig mormor att säga: ”Det är Lindys chaufför”. Vi hade svårt att hålla oss för skratt, men sa ingenting.
Jag och Stefan träffades på den beryktade klubben Patricia i Stockholm, eller ”Fjolljollen” som den också kallades för i folkmun. Det var på hans födelsedag, den 12 juli 1998. Stefan säger att jag redan den första kvällen berättade för honom att jag var resande. Inte långt efter att vi träffats tog jag med Stefan till Akademibokhandeln på Mäster Samuelsgatan i Stockholm när Bo Hazell släppte sin bok ”Från Tattare till Traveller”. Under publiksamtalet efteråt minns jag att det var ett väldigt fokus på det hemliga, att identiteten och språket hölls inom gruppen, “det hemliga folket” och ”det hemliga språket ”. En resandetjej i publiken berättade att hon kunde se på människor om de var resande... att det var någonting med blicken... ungefär som vi homosexuella brukar skämta om att vi kan identifiera andra homosexuella i folkvimlet med vår ”gaydar”.

Efter en månad flyttade jag in hos Stefan och kort därefter förlovade vi oss; vi har olika uppfattningar om vem det var som friade. Sedan dröjde det tjugo år innan vi kom till skott med själva bröllopet. Men när det väl skedde gick det snabbt, bara en veckas planering, eftersom vi sedan var tvungna att flytta ner till Berlin på grund av arbete. Vår första tanke var att göra det i Stockholm på en drop-in-vigsel men när våra föräldrar och syskon fick reda på det blev det uppror och vi tänkte om. Jag minns också att det inte kändes helt självklart att gifta oss i kyrkan, man kan väl säga att kyrkan har ett något ansträngt förhållande till homosexualitet och historiskt sett också till oss resande. Som när vi åkte till Uppsala för att titta på Elisabeth Ohlsons

utställning Ecce Homo som ställdes ut i Domkyrkan där; det måste också ha varit någon gång i början av vårt förhållande, precis vid millennieskiftet. Det var ett väldigt rabalder, kravallstaket och folk som demonstrerade och visade sin avsky mot det homosexuella innehållet. Vi ville visa vår stolthet och på något sätt stå upp för vår rätt att existera genom att hålla varandra i handen. Det var en smått schizofren upplevelse att se de ”fromma” kristna göra gemensam sak med nynazister och skinheads. Åttioåriga tanter stod och spottade på oss när vi klev ut ur kyrkan under plakaten ”Gud hatar bögar” och ”Ni kommer att brinna i helvetet” och strax därefter blev vi attackerade med sparkar av ett gäng nynazister.

Även om det nu är tillåtet att gifta sig i kyrkan som homosexuell, var vi inte säkra på om vi skulle känna oss välkomna. Sedan tidigare hade jag haft kontakt med en präst i Ljuders kyrka som var queer och gift med en transperson, jag kontaktade henne på sms och frågade vad hon gjorde nästkommande lördag. Som tur var hade hon inget för sig och efter några samtal hade hon fixat både kyrka och kantor. Det kändes så mäktigt när kyrkportarna öppnades och vi såg regnbågsflaggan hänga längst fram vid altaret; vi kände oss verkligen välkomna. En av anledningarna till att vi valde att gifta oss i kyrkan hade en politisk dimension som handlade om att ta en plats som tidigare förnekats oss. Av liknande anledning kändes det också viktigt att vi hade resandemusik med i kyrkan under vigseln. Ett bröllop handlar mycket om symbolik, och efteråt kändes det också bra och viktigt att våra respektive familjer var med, en symbolisk manifestation av tillhörighet.

Jag minns att jag vid något tillfälle skämtsamt sa till min mamma att jag skulle gifta mig med en buro och hon blev rasande på mig och sa att jag inte fick säga så. När man är tillsammans med en resande, sa hon, blir man en av oss. I ett tal efter bröllopet nämnde Stefan händelsen och berättade hur glad han blivit över det hon sagt och att han kände sig inkluderad.

Jag föddes ju in i resandekulturen, något vi i familjen delade och kände stolthet över, att jag är homosexuell visste jag i och för sig också ganska tidigt, men det var en helt annan, inre process som pågick i ensamhet under uppväxten. När jag väl kom ut som homosexuell och fick queera vänner och pojkvänner var det en otrolig befrielse. Att komma ut i offentligheten som resande var mycket svårare eftersom andra i min närhet också blev outade, de kunde liksom inte välja själva.

Mina syskon fick kommentarer på jobbet; min syster berättade bland annat att en arbetskollega hade tagit henne åt sidan efter att ha sett en intervju med mig på tv: ”Jasså, du är tattare,” och sedan fortsatt: ”du kan vara lugn jag ska inte berätta för någon...” Min syster blev helt ställd, tyckte det var obehagligt för att arbetskamraten hade smusslat med det, fått det till någonting skamligt som skulle hemlighållas. Alla vi syskon är öppna och stolta över att vara resande men det finns andra släktingar som inte är lika öppna med att vara resande och då blir det mer problematiskt. Det är jobbigt att känna det ansvaret.

Som homosexuell brukar man säga att man ”kommer ut” i och med att man för första gången berättar om sin homosexualitet, som om det vore en enda omvälvande händelse som i ett slag gör att man blir öppen och fri i världen. Men i själva verket är det ju en ständigt pågående process som innebär att man tvingas bli bedömd och ”godkänd” varje gång man träffar nya människor eller hamnar i nya sammanhang. Att vara resande innebär en liknande osäkerhet när man berättar om sin identitet. Jag tror att det undermedvetet påverkar en att söka sig till sammanhang där man tror att man kommer att bli accepterad: trygga platser. Både jag och Stefan tror att detta kan ha påverkat våra yrkesval även om teatern och konstvärlden inte på något sätt är befriat från vare sig rasism eller homofobi.

Jag minns ett tillfälle när jag var väldigt ung och arbetade med en känd manlig skådespelare då han på premiärfesten inför alla sa att han accepterade mig som homosexuell. Det var underförstått att detta var någonting som jag skulle vara glad och tacksam över, men jag kände bara en enorm ilska som blossade upp inom mig. Jag visade ingenting utåt, men inom mig tänkte jag: ”Och jag accepterar dig som heterosexuell, gubbjävel!”. Jag tror varken han eller någon annan uppfattade att hans kommentar indirekt talade om för mig att min existens var villkorad, att jag fick vara med bara för att han accepterade mig.

För några år sedan när jag jobbade på Dramaten blev jag tillfrågad att uppträda på den Romska nationaldagen som skulle firas på teatern. Men en ledande representant från den Romska minoritetsgruppen som teatern hade kontakt med ville inte att jag skulle uppträda på grund av att jag var resande. Jag blev fly förbannad och det kändes extra viktigt att vara med. Jag gav inte vika och sjöng stolt på resande-romani. Jag berättade om händelsen för en vän som tillhör en annan

grupp ur vår minoritet som sa att det alltid är mer smärtsamt att bli avisad, inte accepterad, av någon ur den egna minoriteten.

För några år sedan gjorde journalisten och filmaren Ida Persson Lännerberg en dokumentärfilm om mig, ”Lindy - the return of Little Light”, som handlar om hur det är att växa upp som resande i en småstad. Innan den slutliga klippningen av filmen sammanställde producenten en referensgrupp med representanter från den romska minoriteten som skulle se filmen och ge feedback innan den slutliga klippningen. Efter detta blev jag kontaktad av producenten, eftersom en person ur referensgruppen hade haft starka åsikter om att min homosexualitet var någonting negativt som borde klippas bort eller åtminstone tonas ner i den slutliga versionen av dokumentären. Vilket vi såklart inte gjorde.

Ur ett historiskt perspektiv finns det onekligen mycket att vara glad över, mycket har verkligen blivit till det bättre och vi är levande bevis för det. Bara under vår livstid har det hänt så otroligt mycket positivt, från att homosexualitet varit klassat som en sjukdom ända in på 70-talet i Sverige är vi nu gifta, och från att steriliseringar på social grund var tillåtna lika länge, där vi resande var klart överrepresenterade, är resandefolket nu en erkänd nationell minoritet. Samhället går mot en större tolerans med progressiva krafter med lika rättigheter för alla, men man kan också märka att det finns starka motkrafter av konservatism, religiös fundamentalism och moralism som attackerar hbtq+ personers rättigheter. Bara det senaste året har jag vid två tillfällen varit tvungen att avbryta mina framträdanden på grund av homofobi. När jag i våras spelade en skolföreställning av Tschandala/Tattaren i Uppsala lämnade ett stort antal personer demonstrativt föreställningen eftersom de ”inte ville vistas i samma rum som en homosexuell”. Och när jag och mitt band gjorde en konsert under Kulturkalaset i Göteborg i somras var jag tvungen att avbryta konserten på grund av den aggressiva homofoba stämningen från delar av publiken.

Just nu arbetar jag på Maxim Gorki Theater där vi sätter upp Carmen, en queer romani-version av operan, med mig i titelrollen. Här i Berlin påminns man ständigt om historiens växlingar. För exakt hundra år sedan, innan nazisterna tog över makten 1933, under den period som kallas Weimarrepubliken, kunde queerpersoner leva någorlunda öppet med trygga platser där de kunde utveckla en blomstrande subkultur i

en sådan utsträckning att Berlin ansågs vara världens queerhuvudstad. Denna korta glimt i historien för hundra år sedan, innan det stora mörkret marscherade in, påminner oss om hur snabbt vindarna kan vända och hur viktigt det är att alltid kämpa för våra mänskliga rättigheter.

Being a black sheep in a white herd is hard, but I learned it is harder to be who you are not.

You need to keep it real to stay human, even though Roma are forced to wear white gadjo masks to stay alive all the time.

/Jelena Savic

FOTOGRAF: Peter Nylund

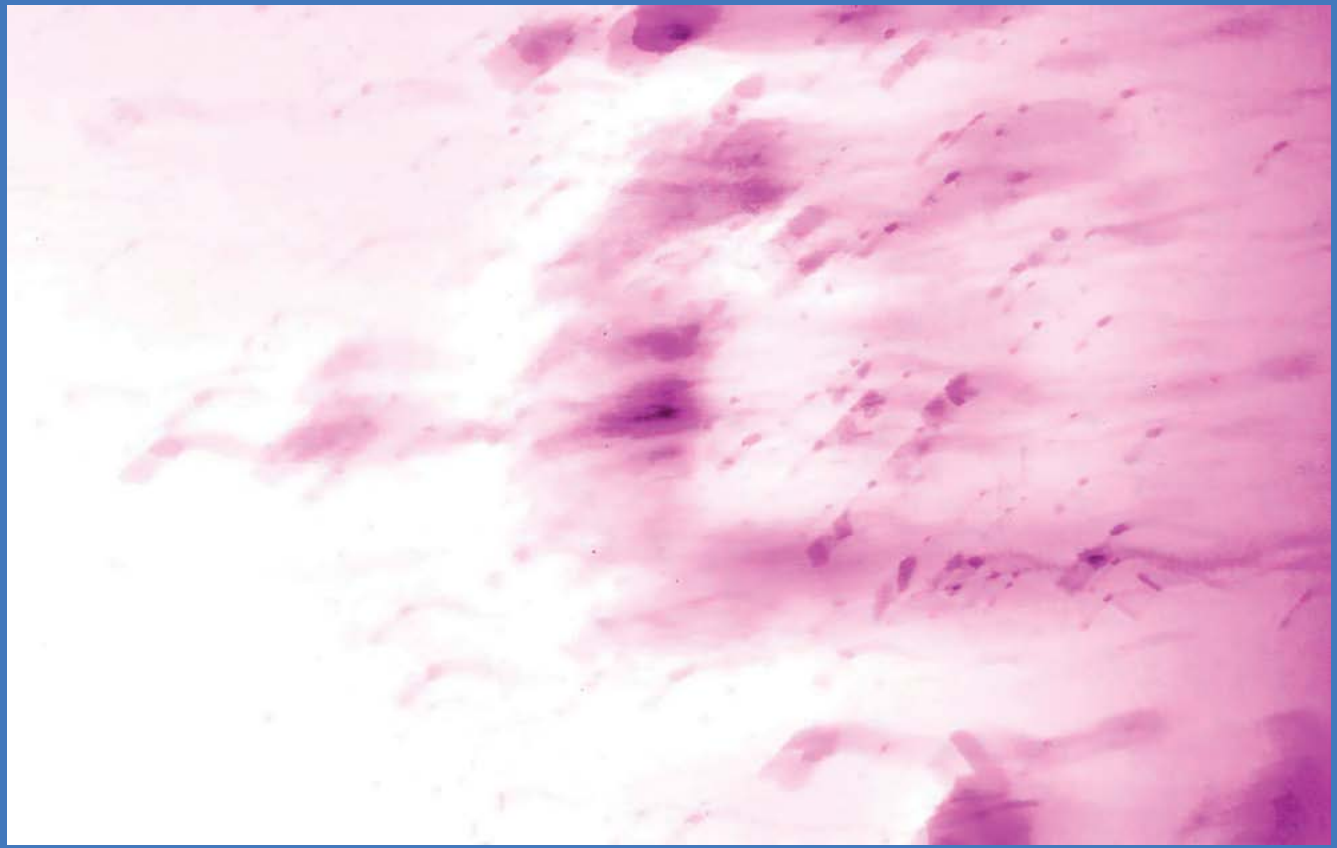

Kurragömma med kärleken

(Författaren är en romsk kvinna som arbetat länge med minoritetsfrågor och mänskliga rättigheter i organisationer, på både kommunal och statlig förvaltningsnivå, i sitt hemland och i Europa)

Förord

Historieskrivning hjälper oss att förstå många saker och ger oss också ett perspektiv till detta ögonblick. Mot denna bakgrund är det otroligt att finska romer tillhörande sexuella- och könsminoriteter (senare i texten HLBTQI) aldrig har studerats i Finland. Just nu ser det ut som om de inte finns eller ens existerat i Finland. Detta är också så som det romska samfundet velat ha det och det är inget de gärna talar om. Syftet med denna artikel är att dela med mig till läsarna olika perspektiv och kunskaper om HBTQI-romers historia i Finland. Samtidigt går jag kort igenom hur tabun är starkt förknippad med den kulturella identiteten och dess värderingar i den romska gemenskapen.

En kort översikt över studier

Det finns praktiskt taget ingen "skriven historia" om HLBTQI-romer i Finland, men det finns några studier, där romer tillhörande sexuella- och könsminoriteter deltagit. Att synliggöra romer i HLBTQI-studier strider mot det romska samfundets allmänna åsikt om betydelsen av ämnet. Trots detta har jag själv haft en annan syn på saken sedan länge och har agerat enligt den: Till exempel pratat med romer i samband med jämställdhetsfrågor, skrivit regelbundet om ämnet och fört fram både inhemska och europeiska frågor och sökt efter deltagare till forskarnas intervjuer. På så sätt har man kunnat samla

smulor av information om deras liv och vardagen, som en minoritet inuti en annan minoritet. Här följer en kortfattad redovisning av några av de senaste studierna i ämnet:
Den senaste och mycket omfattande rapporten är *Vägen till ett regnbågsvänligare Finland. Lägesbedömning av hur sexuella minoriteters och könsminoriteters grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses i Finland 2021* (Justitieministeriets publikationer 2021:26). Som en del av detta projekt, som samordnades av justitieministeriet, publicerades Rainbow Rights Promoting LGBTI Equality in Europé (2017-2018) en studie, som i enlighet med projektets prioriteringar, gick ut på att stärka identifiering av multipel diskriminering och att motverka och förebygga diskriminering. För utredningen intervjuades tjugosju personer. Rapporten från utredningen visar på hur svårt och känsligt ämnet är (Justitieministeriet 2018:51).

Den europeiska mest omfattande studien i ämnet är EU:s byrå för grundläggande rättigheter undersökningsrapport om sexuella minoriteters och könsminoriteters erfarenheter av diskriminering och trakasserier i EU-länderna (FRA, 2020). Undersökningen inkluderade 140 000 personer i 28 EU -länder (plus Serbien och Nordmakedonien). 4711 personer deltog i denna undersökning i Finland. I FRA-undersökningen berättade 31% av alla finska svarande att de hade upplevt diskriminering, inom olika livsområden, under de senaste 12 månaderna. Det fanns också några finska romer bland dem. Återigen säger namnet på forskningsrapporten *"A long way to go for LGBTI equality"* att vi står inför något stort i hela EU.

Kunskap, berättelse och historia

Bland romer, precis som i andra etniska grupper, har det alltid funnits människor som tillhör HLBTQI-gruppen. Vi som är dagens romer känner till romer som har levt, långt innan vår existens, med någon av samma kön. De har varit kända inom den romska gruppen, men de nämndes aldrig och nämns inte nu som lesbiska eller homosexuella. På samma sätt har man "känt till" och "känner till" idag, många romer som tillhör HLBTQI-gruppen.

Många har emellertid valt ett traditionellt familjeliv i enlighet med den romska gemenskapens normer. Bland romer är det enklare och tryggare att leva som de andra, "att vara en av dem". Ovanstående förhindrar dock inte att man är med i romska organisationer, ofta i

framträdande roller, eftersom man
upprätthåller en fasad och man har möjligheten att leva ut sin sanna sexualitet någon annanstans. För romska män är det enklare än för kvinnor att leva ett dubbelliv och det anses till och med mer acceptabelt.

De romer som tillhör HLBTQI-gruppen flyttar ibland ifrån sina släktingar, längre bort, till och med till ett annat land, eller så tar de sina makar från majoritetsbefolkningen eller ur en annan grupp. Om båda tillhör den romska gruppen kan deras familjer göra parets liv nästan oöverstigligt svårt.

En romsk mans upplevelser som historia

Den äldsta romen, som jag har intervjuat i ämnet, är en 74-årig homosexuell man. Om han hade varit en traditionell romsk man skulle jag aldrig ha kunnat intervjua honom om sexualitet, eftersom jag är en betydligt yngre rom och kvinna dessutom. Dikterat av kulturella regler, och på grund av känsligheten i ämnet, borde vi överhuvudtaget inte diskutera dessa frågor.

Det är intressant hur romer, äldre än mig, har hanterat detta i sin ungdom. Då var romernas liv dessutom så mycket svårare när det gäller bostäder, diskriminering och delaktighet i samhället. Dessutom var homosexualitet fortfarande ett brott (kriminalisering av homosexuella handlingar togs bort i Finland 1971).

Mannen jag intervjuade kommer från en liten stad i norra Karelen. Familjen levde trångbott och ingen hade något privatliv där. Mannen var klar över sin egen sexuella läggning sedan barndomen och kunde aldrig yppa det, ens till någon släkting, så det blev en stor skam att bära. Mannen och hans familj flyttade till Helsingfors i början av 1970-talet och han bodde även som vuxen med sina föräldrar.

I en storstad var det lättare att hitta likasinnade. I över ett år besökte han “herrcirkeln” hemma hos en socialarbetare för kyrkan. Där deltog 5-7 män och det var allmänt prat om män. Det fanns många personer i mannens närhet som var med i Pingstkyrkan. Han upplevde som vuxen långa perioder med intensivt tvång till att gifta sig och leva som heterosexuell. Naturligtvis har han haft relationer under sitt liv, med dem ur majoritetsbefolkningen. En av dem var livslång, något hans släktingar ogillade och de försökte till och med hämta hem honom med våld.

Bönens kraft användes för att omvända homosexualitet. Omvändelseterapin hade ingen effekt men den gjorde till slut så att mannen blev en patient inom psykvården. Det finns naturligtvis många liknande berättelser hos majoritetsbefolkningen, men också ett betydande antal inom den romska befolkningen. De sista sorgliga fallen är från 2000-talet, som slutat med självmord och annat tidigt dödsfall.

Den romske mannen, som jag intervjuat, har varit involverad i Malkus Group (registrerad förening sedan 2014) sedan dess etablering i början av 1980-talet. Under de senaste åren har han också varit involverad i Seta:s (Seta rf grundades 1974) regnbågsseniorer (Reg förening 2021). Han har aldrig sett några andra romer i någondera verksamheten. Han har inte haft kontakt med andra HLBTQI romer. Förmodligen på grund av rädsla för att bli offentligt märkt, särskilt som yngre, skulle det ha varit svårt att umgås med sina egna släktingar och det skulle också ha gjort skamkänslan för tung att bära.

En romsk kvinnas erfarenheter som historia

Jag kommer att kort berätta något om min tidiga historia sedan 1984, när jag först gick in i genom dörren till krogen Gay Gambrini. Min avsikt var bara att besöka den "världen", men jag stannade kvar. Vi vandrade längs samma gator som den äldre romen som jag intervjuat, men min egen historia i HLBTQI-fältet under 35 år skiljer sig ganska mycket från hans. Han gick inte heller till krogen på samma sätt som jag gjorde vid den tiden.

Mitt första minne från 1980-talet är att det på krogen Gay Gambrini kunde vara närmare tio romer samtidigt och de flesta av oss var kvinnor. Vi var 18-30 år gamla och vi bar vanliga mainstream-kläder, men vi skiljde oss fortfarande tydligt från majoritetsbefolkningen. Det var ett par romer bland oss, som idag kunde kallas könsminoriteter, vi kallade dem bara vid namn och undrade varken över deras klädsel eller uppenbarelser. Romska män var mindre benägna att gå på disco, utan de föredrog ställen där det dansades tango och andra traditionella danser.

Ibland råkade några traditionellt klädda romska män och kvinnor komma till krogen och då flyttade vi på oss, ut ur direkt ögonkontakt. Vi visste alla att det stred mot de romska reglerna att gå till den homosexuella krogen, att de traditionellt klädda var på något sätt

“malplacerade”, därför var vi misstänksamma mot dem. Festandet på 1980- och 1990-talet var ofta vilt, det fanns flera olika krogar att välja på men ändå hade många av oss, den tidens romska kvinnor, redan bundit oss i våra första längre kvinnliga relationer.

Ett tag, på 1990-talet, ordnades det kvinnofest på ett ställe kallat “Many faces” på Snellmansgatan i Helsingfors. Naturligtvis fanns det andra festplatser för kvinnor, men ”Many faces” drevs av en romsk kvinna. Jag jobbade där emellanåt, ibland som portier och i garderoben. Romska kvinnor syntes sällan där.

På 1980- och 1990-talet var det mycket träning och aktiviteter tillsammans. Jag var med och spelade volleyboll i ett blandat lag i en park i Helsingfors och senare med 1997 grundade H.O.T. föreningens kvinnogrupper t ex volleyboll, fotboll och innebandy.

Jag deltog aktivt i “de sexuella frigörelsedagarna” och var med på grundläggande mötet för Mummolaakso Förening (Gummedalen rf) i Helsingfors 1994, även om jag kände mig för ung för dess verksamhet. Sedan dess har få människor med romsk bakgrund tillhörande sexuella- och könsminoriteter deltagit i gemensamma aktiviteter.

Den romska flaggan fladdrar ännu inte i den finska Pride-paraden. Saker förändras långsamt, Europa har gått förbi oss. I flera europeiska länder finns det redan föreningar grundade av romer för sexuella- och könsminoriteter. De deltar också i sina städers Prideveckor. Europarådet organiserade en konferens för HLBTQI-romer i Strasbourg i juni 2017, och på samma plats, i november 2021, hölls också den 8: e internationella konferensen för romska kvinnor, där en av workshoparna för första gången var riktad mot HLBTQI Roma. Vi skriver ny historia hela tiden.

Romsk identitet

Vi pratar mycket och länge om romsk identitet. Vem har den och vad består den av? Vem eller vilka definierar den? I praktiken lever romerna också mitt i en stark våg av förändring i samhället och mitt i utvecklingen så att det knappast är möjligt att hitta en enda, tydligt definierad och allmänt accepterad, romsk identitet. Är det ens någon mening i att finna den? Och när det gäller dubbel identitet suddas gränsen ut mellan identiteter och orsakar på så sätt förvirring och svårigheter.
Den romska identiteten är ofta förknippad med klädsel och ett

traditionellt romskt liv. Samtidigt är det emellertid lätt att glömma, att tiden är på många sätt annorlunda nu än när våra egna föräldrar var unga. Det finns inte längre endast ett traditionellt sätt att leva det romska livet. Romers egen försörjningsstruktur har förändrats helt. Gamla yrken existerar inte längre. Romerna har varit bofasta i över fem decennier, och det har gjort det lättare att studera och arbeta. Man bör inte heller glömma statens åtgärder, genom lagstiftning, för att säkerställa romers ställning i Finland. Idag är den romska identiteten ett mer mångfacetterat koncept än i min egen ungdom. Klädsel styr inte längre romerna lika mycket.

Jag har sällan hört romer diskutera sexuell identitet, eller samtala om ifall deras barn eller ungdomar är något annat än heterosexuella. Sexuella- och könsminoriteter finns i varje romsk släkt och deras acceptans av det är familjespecifik - det finns inte ett enda sätt att förhålla sig till HLBTQI-romer.

Renlighetsreglerna är viktiga och bestämmer interaktionen mellan olika kön och olika åldrar. Till renligheten hör frågor relaterade till dejting, parrelation och sexualitet samt graviditet och förlossning. Sex är som ämne tabu. Men ändå är det just sex som styr romer i praktiken i det romska samfundet, redan i ett tidigt skede. Barn uppfostras klart och tydligt till flicka eller pojke, umgänge med motsatt kön måste göras i hemlighet och det är inte lämpligt att prata med föräldrar om sexualitet. Ungdomar vill flytta ut mycket tidigt från sitt barndomshem och få sitt eget hem, för att leva mer fritt och starta sin egen familj.

Värderingar

“Den romska identiteten är grundad på värderingar och etik, inklusive samhälle, ansvar, brödraskap, respekt, tro på Gud, på gott och ont samt bevarandet av det romska språket” skriver Mikko Heikinheimo i sin bok “Romer” (2015). När vi talar om sexuella- och könsminoriteter och hur de behandlas i det romska samfundet, måste vi stanna vid stycket “Tron på Gud”.
“Romerna har alltid trott på Gud”, sägs det. Detta ska ha berott på att romerna inte skulle ha överlevt sina svåra och steniga strapatser och alla orättvisor genom historien, såvida de inte hade haft sin tro som ett stöd, för att skänka hopp om en bättre morgondag. Många av romerna besöker Pingstkyrkor och Frikyrkans evenemang, och de deltar även i flera av kyrkornas aktiviteter. Där finns också romer med, som är kända

för att vara del av sexuella och könsminoriteter, eftersom de har vuxit upp i familjer där religiösa frågor alltid varit en del av vardagen. För romer är andlighet inte något man döljer utan något man delar och upplever tillsammans.

Många romer anser, att det inte finns några andra kön än en man och en kvinna, enligt Bibeln. De vet mycket väl vad som sägs i Bibeln, det Nya och Gamla testamentet, om homosexualitet och de tolkar ofta den kollektivt, utifrån sina egna färdigheter och sin vilja. De tror starkt på, att med bön kan HLBTQI-människor "omvändas" och enligt deras tolkning får dessa så även sin "synd" förlåten. För många av dem är omvändelse från homosexualitet en hjärtefråga och samtidigt för den som utsätts för omvändelsen, är det kanske det mest fruktansvärda som kan hända.

Det har alltid varit så här och förändringar i attityder sker inte snabbt även om det finns, enligt min observation, ett betydande antal romer som tillhör HLBTQI-gruppen. Även om vårt samhälle och vår lagstiftning har förändrats genom historien, och öppenheten i dessa frågor numera är vanlig i media, har det inte underlättat en minoritets ställning inuti en annan minoritet. Det har inte heller underlättat livet i det romska kollektivet.

Slutord

Vid någon tidpunkt på 1990-talet diskriminerades jag under ett decennium av ett fåtal romer, på grund av min relation till en annan kvinna. Min dåvarande arbetsgivare var också involverad i denna diskriminering och tillhörande mobbning på arbetsplatsen. Multidiskriminering är också vardagsmat för många av oss, inklusive för mig själv.

Jag har varit förespråkare för mänskliga rättigheter sedan 1980-talet, men det var först under decenniet av den hemska och utmattande diskrimineringen som jag medvetet började försvara och stödja även HLBTQI-människors rättighet att existera som sig själva. Jag har själv aldrig fått njuta av de mänskliga rättigheterna, och jag har inte heller kunnat vara mitt äkta jag. Min familj har inte blandat sig i mitt personliga vuxna liv. Vi har regelbundet med varandra att göra och familjen är mycket viktig för mig.

Att förmedla till det romska samfundet budskapet om vikten av jämlikhet och mänskliga rättigheter i vardagen, och i sitt eget agerande, är ett av mina livsuppdrag. Jag hoppas att den yngre generationen av romer är djärvare och mer öppensinnade också i HLBTQI-frågor och att de verkligen skulle ärligt försvara mänskliga rättigheter, inklusive rättigheterna för sexuella- och könsminoriteter. Historiens gång kan vi inte ändra, men en ny och ljusare historia kommer endast av att man förändrar saker.

Mala dockar miro tji, dova måste miro dindra

Queera romer och resande
Berättelser från Norge, Sverige och Finland

MARE VERVERIPEN SI AMARE BARBALIPEN "Our diversity is our wealth."

Demetrio Gómez

Fifteen years ago, the embryo of VERVERIPEN was born in an activity of the now extinct organization FERYP (Forum of European Roma Young People) in which we worked on diversity. It was in 2008 and we were pioneers in officially addressing an issue that had been taboo until then: sex and/or gender dissidence. There was no discourse, and we had no references. Antigypsyism oppressed us with its prejudiced and racist views. Fractions of our community, with strong reactionary influences induced by radical Christian groups, denied us our identity, expelled us from our communities if they failed in forcing us to self-exile from our families or communities. When we turned to LGTBIQA+ entities, antigypsyist and supremacist prejudices weighed more than the solidarity welcome. We suffered and continue to suffer from intersectional discrimination that prevents us from having safe spaces. These circumstances translate into a strong ostracism and poor self-perception, that influences self-esteem and distances LGBTQIA+ Romani communities from the possibilities of empowerment or creating proactive actions. In many cases, these people have to hide and carry guilt about their sexual orientation and their sexual life, which

leads to serious acceptance problems that can lead to traumatizing psychological processes with potential fatal consequences.

It is for these reasons that a group of Roma people decided, taking advantage of virtual spaces, to create a safe place on the internet, in order to meet other Roma people who dissent from traditional views of sex and gender. These safe spaces are essential for a holistic empowerment and improvement of our life conditions. These first actions made it possible for some 50 Roma people, who dissent from traditional views of sex and gender in Spain, to communicate for the first time. For many, it was also the first time they spoke outside of an intimate space about their sexual orientation and for others an opportunity to reconcile with their "Romipen", their Roma identity that had been wounded by the terrible experiences lived within the community. The objectives were very basic, we had nothing and there was no model. The mere opportunity to speak was already a gigantic step. It was a diverse group, comprising Roma people of varying social status, at different stages of self-acceptance. Some of them carried a significant amount of internalised antigypsyism and homophobia, but all had personal histories to share with others as equals. From this secret group on a well-known social network, the initiative to do something that would not compromise us as people but would make our existence public and give us visibility, began to emerge gradually. Thus, we launched the Ververipen page, from which we began to share information, translate articles, and take a political and social stance. We were not a legal entity or organization. We were a platform that grew into a movement, so much so that there were people who introduced themselves as Ververipen when we were not much more than that.

From the beginning, this movement has had a feminist, intersectional, inclusive and decolonial perspective. The name of Ververipen was given to us by Marcel Courthiade as the Romani version of "Diversity" referring to the diversity within the Roma Community. From those beginnings, years passed before we decided to take the step of legally formalising what would become the first Romani association in Spain to address issues of sex and/or gender dissidence. We knew then, and know now, that it is not an easy task to run an association because we must attend to many needs and overcome many obstacles. Our first task was to address the structural and specific racism against the Roma people that is antigypsyism.

Antigypsyism does not only have observable consequences from the position of the majority society such as social fracture and the absence of intercultural dialogue, but it also has a series of effects that hit a significant part of the community brutally, causing serious deficiencies at levels as fundamental as health, housing, education and work. We can imagine in this context, where the needs are basic, the difficulty of having access to information, motivation and time to participate and build a solid movement. If we add to this the additional burden that being a person sexual and/or gender dissident entails, the problems increase. Participation in a movement becomes a luxury that only a few of us have access to. Despite the difficulties and never demanding any kind of subsidy, we have managed to have a certain presence and earn the respect of both the "official" and the "alternative" LGBTQIA+ entities. We have also created a block together with other racialized LGTBIQA+ organizations.

What we have been very clear about from the beginning is that we are Romani people, and we are part of the community. We are not a separate group or less Romani and we demand to be taken into account and to be part of the agendas of the Romani associations.

We have also made it very clear that we refuse the manipulation attempts by the majority society that employ our bodies and sexualities to justify their antigypsyism, with the aim to attack and paint the entire Roma population as homophobic. Our experience shows that there are Roma people who participate as allies for a change and defend the rights of the Romani people who dissent from traditional views of sex and gender in Spain. For this reason, we usually do not participate in the media when we are invited to tell our personal experiences, but rather we prefer to actively participate a social and political entities with a series of demands.

In addition, we have been trying to reconstruct a historical memory of Romani people who dissent from traditional views of sex and/or gender in Spain, to make the current references visible. Creating a new, current iconography, that escapes from those romantic and archaic images of the Roma has also been one of our efforts. Representation is very important in the time we live in. The desire to change the representational sphere and the drive for innovation lead us to reach out to many Romani artists in different disciplines.

They help us visibilize the Romani cultural avant-garde that is growing with great vigour and originality. There is a strong inspiration in movements such as Queercore.

Facing challenges in political participation

As far as networks are concerned, we try to make our publications not only informative but also pedagogical, by providing positioning and argumentation. We try to be rigorous, but we are not neutral. We are on the side of human rights. Ververipen moves in a progressive and left-wing ideological framework, not at all conservative, and we are part of antifascist networks. It seems to us an act of coherence taking into account that far-right formations have always been against the rights of minorities. We cannot say that it is a very numerous movement. We are a minority within a minority that is faced with circumstances that make continuity difficult. Although many people know about ut, we experience difficulties in participation where plans and strategies are addressed, such as in meetings where LGBTQIA+ populations and their needs are addressed. There is a great lack of sensitivity towards the situations that we, the minorities, live. We stick outside of the norm. We are annoying for the "bureaucrats" whether institutional or associative. The policies and the participation system itself are organized based on a standard that excludes those who need it most: those who are racialized, poor, migrant people... We, who suffer direct or indirect discrimination that shapes our ability to occupy the space that belongs to us.

We are annoying. Practically speaking, they have to adapt to our schedules, and they are not always in office hours. It is normal. No association pays us and we have to work in precarious conditions more hours than legally prescribed, and still, we look for a gap because we have a conscience beyond the individual. We are annoying because they have to learn and get out of their comfort zone. They are questioned in their biased ways of working in which minorities have no place, and this work requires an additional effort. We are annoying because apart from their "official" organizations where we are participants of 2nd or 3rd rank, and we have been able to create a movement that does not fit their "agenda." A movement that contains new proposals that threaten their privileges. We are especially annoying those who have it more difficult, because they cannot often organize and have visible representatives. They must do it informally, often anonymously, with semi-secret meetings and with fear that the community itself will find out because of the social pressure.

With all this, I do not intend to confront the allies or give a defeatist image. Quite the opposite. It is about motivating us to create a synergy that has equality, empathy and respect as its basis. So that we can establish a discourse and a form of struggle that matures through taking advantage of the advances that these organizations, with more solidity and years of struggle have achieved, but that breaks with colonialism and offers more intersectional visions of diversity.

Demetrio Gómez has actively participated in the defence of human rights since he was a teenager, especially in the field of minorities, to which he belongs, contributing to an inclusive, decolonised and intersectional discourse. His work focuses on the international level, where he has worked as an expert and trainer with different international organizations and institutions linked to racialized activism, the fight against xenophobia and racism, anti-fascism, and intersectionality. He is currently a member of the European LGBTIQA+ Roma Platform, president of Ververipen, and a member of the Committee on Artificial Intelligence (CAI).

Sajte kamlipe pherdavela sa Kamlipe hin vechno

Queera romer och resande
Berättelser från Norge, Sverige och Finland

FOTOGRAF: Peter Nylund

Critical Reflection on a Decade in Romani LGBTI Movements

Dezso Mate

1. Power and Pride in Societies

The concept of democracy notes that laws and regulations are made by people for people for the commonwealth. In an idealistic democratic society, citizens have the right to shape the rule of law, whereas not the system subjectifies them. The pillars of democracy are founded on legislation based on public debates, civil society's representation, and authorization. The foundation of democracy rests on legislation that emerges from public debates, representation from civil society, and popular consent. This fundamental notion revolves around the implementation of fair rules and standards: ensuring the availability of accurate information, access to public issues, meaningful deliberation, competitive and voluntary representation, candidate nominations, elections, equal voting rights for all adult citizens, and regular assessments of the system's fairness, alongside open discussions and reflections (Dworkin, 1998). It is argued that democracy is both a consensus and a concept that reflects each country's unique leadership, history, economic conditions, customs, and traditions. Consequently, the interpretation of democracy can vary significantly between nations. Moreover, it is emphasized that what embodies democratic values in one country might be perceived as a regime or even totalitarianism in another (Rawls, 1971).

Democratic values state that, despite its complexity in different geographical and economic areas, the notion in the common

understanding is based on "the rule of the people," where civil society's needs, views, beliefs, and accounts prevail. This thought conflicts with the concepts of dictatorship, totalitarianism, and autocracy, along with the modern manifestation of "illiberal democracy," which is based on utilizing citizens to empower their supremacy and leadership (Coppedge, et al., 2011) Illiberal democracies are appointed regimes that frequently re-elect their leaders through a bounded agenda and legal limits, which restrict and control the civil society`s power, fundamental human rights, and freedom with constitutional limits; furthermore, illiberal democracy authorizes the citizens to deprive their rights, which allows them to utilize their manipulated voices. This social structure camouflages equality, freedoms, and the general structure of democracy with the sustainable control of media, judicial, educational, and economic systems (Zakaria, 1997).

The United Nations Universal Declaration of Human Rights Article 19 declares and protects "Freedom of Expression," which states that all individuals have the right to freedom of thought, equal access to information, and to raise their voices for their fundamental needs. People have the right to agree or disagree with those who are in power and to express their views in peaceful protests and demonstrations.

These rights are essential in an open society, where individuals can access justice and fully enjoy their human rights without anxiety or unlawful interference. Authorities have an obligation to prohibit hostile and intolerant attitudes and speech to protect their citizens, though numerous governments choose to be silent and pass criminalizing laws to protect their position and power in the institutions. These actions are often accomplished in the name of religion or by the threat to the country's security from "Others."[1]

European Court of Human Rights Article 14; Prohibition of discrimination:

"The enjoyment of the rights and freedoms set forth in this Convention shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or another status."[2]

1 European Court of Human Rights Article 11; 13; 14. Accessed 12/11/2024.

2 The Universal Declaration of Human Rights, article 19. Accessed 12/11/2024

Pride is the most elevated state of dignity, visibility, and resistance. It is a clear statement that demands an equal and open society. Oppression implies the practice of authoritarianism by ruling the society members, with the drive of injustice, mistreatment, and humiliation of individuals or a group. It is the result of tyrannical and patriarchal people in power who embedded manipulative norms, habits, and symbols in society. These social constructions control free movements and thoughts, immobilizing and reducing citizens' wills. The "Five Faces of Oppression" notion includes Exploitation, Marginalization, Powerlessness, Culture of Silence, Cultural Imperialism, and Violence. Within this theory, activists can face various oppressions, such as (among others), for example, violations and cultural imperialism. Violation is the most common and visible face of oppression, which is a hatefully driven physical or psychical action against individuals, specific members of some groups, or a whole group of people to damage, humiliate, or destroy them or their property. Cultural imperialism is based on the patriarchal system that rules the culture and the grounds of the social classes and norms. Therefore, it controls beliefs, views, and free thoughts, which are the foundation of society's values, pinnacles, and identity (Young, 1988).

2. Structures of the Movements - Frankfurt School of Thought

Max Horkheimer, Theodor Adorno, Erich Fromm, and Herbert Marcuse are prominent figures associated with the Frankfurt School of Thought. However, they are not the only key contributors who influenced European Critical Social Theories and Movements. The very context of the development of early Frankfurt School critical theory was limiting.

Although the first generation of the Frankfurt School emphasized nature on patriarchy, masculine domination, and repressive sexuality, it was still a male-dominated space, which is associated with social power and privileges.

The critical theory began as an inquiry as, taking into account the issues of gross economic inequality. One of the key contributions of early Frankfurt School critical theory to social and political thought is the integration of Marxian social theory with Freudian psychoanalysis. The emergence of critical theory marked a profound inquiry into the issues of significant economic inequality in society. One of the pivotal contributions made by the early Frankfurt School to social and political thought is their integration of Marxian social theory with the insights of

Freudian psychoanalysis. This concept allowed a deeper understanding of the connections between economic structures and individual experiences, highlighting how societal injustices might influence human behavior and consciousness. During the 1960s, Marcuse became a prominent intellectual figure, guiding activists and revolutionaries worldwide. His critical thoughts and ideas resonated with those seeking social change, particularly within the context of civil rights movements, anti-war protests, and other forms of activism. Marcuse's critiques of modern society, capitalism, and repression inspired many individuals and groups to challenge the status quo and strive for a more just and equal society (Wiggershaus, 1995).

Without a doubt, women had influential roles in both direct and indirect ways within the framework of the Frankfurt School of Critical Theory. Marcuse not only contributed his philosophical insights but also acted as a mentor to notable intellectuals and activists such as Angela Davis. Davis's influential activist-scholar knowledge productions and social responsibility actions were profoundly built on by Marcuse's mentorship, representing the interconnectedness of their contributions to critical theory and social justice movements. In the 1960s, she studied with Marcuse in Brandeis and with Adorno in Frankfurt, and then, in 1966, when the Black Panther Party was founded, she felt drawn back to the United States, in part, to work in radical movements. Davis states, that Herbert Marcuse taught her that it was possible to be an academic, an activist, a scholar, and a revolutionary, at the same time (Davis, 1988).

Angela Davis is an influential figure whose work and ideas are often associated with the foundational theories of the Frankfurt School, particularly in the context of social critique and critical theory. Her contributions to discussions on race, gender, and class have been significant in shaping contemporary thought, aligning her with fundamental intellectual movements that emerged in the early years of the Frankfurt School. Her critical scholarship in the broader discourse on liberation and social justice inspired new generations of thinkers and activists.

In 1969, significant movements emerged from the Spartacus Department in Frankfurt and the student occupations at Lumamba Zapata College in San Diego. These student-led actions were not simply reactions to the ongoing Vietnam War and the broader Cold

War tensions; they represented resistance against capitalist structures, systemic racism, and the legacy of colonial oppression. In Frankfurt, students articulated a clear call for deconstructing Western German knowledge systems. They demanded that educational institutions confront and acknowledge the historical injustices tied to slavery in the United States, as well as the recognition of Genocide perpetrated during the National Socialist (Nazi) regime in Germany. This period marked a critical intersection of social movements as students aimed to reshape societal narratives and advocate for a more equitable and just system (Davis, 1988). The school of thought demonstrates the impact of women and racialized activists and scholars on shaping the discourse of the Frankfurt School and its ongoing heritage in critical theory.

2.1 Generational Romani Emancipation[3]

As a terminological note and words of politics as an ethical self-naming (which not only refers to my identity) but also as a framework for reclaiming narratives and memories, I use Roma, Romani people arguing that:

The term "Gypsy" is a construction and naming of Romani people by non-Romani people on the "Others," whom they characterized as "Gypsy" based on their unknown past, challenging socio-economic backgrounds, diverse cultural heritage, and linguistic patterns.

> Historically and linguistically, Romani people never named themselves "Gypsy" in the public spheres; they call themselves "Gypsy" because of the majoritarian expectations, countless oppressive assimilation, and integration politics and practices. Therefore, based on social power (mainly but not only) subconsciously, the self-identification of Romani people also frayed and transformed in the past centuries to "Gypsy."
>
> Roma is not only an umbrella term, which EU policy documents and discussions commonly employ, but also a self-naming term, which is recognized on the international institutional levels as well. It is an intolerant perception when non-Romani people claim that Romani people name themselves Roma because of their involvement in different EU institutions; therefore,

3 This section is based on my doctoral results from 2020.

> their identity got politicized and eliticizied. The unrecognition and misrepresentation by social science of Romani identity as self-naming is one of the modern manifestations of academic antigypsyism.
>
> Generating and promoting the term "Gypsy" in social public and in the scholarships is also a form of antigypsyism. Romani people are not elitist to use their self-naming as Roma publicly; rather, it is a structure of the practice of reclaiming their narratives and memories while healing the past identity violations and traumas.

When we critically consider the past fifty years (1971-2021) of international Romani movement development, we can note that the Romani LGBTI and Feminists' visibility was rarely addressed and placed, which does not signify that Romani LGBTI people and women were not part of the mainstream Romani Movement. Despite all these, Romani LGBTI people and women have consistently been influential members of the Romani human and political rights emancipations; they had a decisive role in the Romani movement. They resisted together for the first cultural and identity self-representation as the first generational Romani activists from the 1940s until the 1970s to promote visibility, equality, and dignity to all. They have unitedly established the current Romani autonomy and liberation of Romani arts and culture, identity emancipation, and leadership.

From 1971, the Romani cultural identity politics, with the second-generation Romani intellectual's resistance, shifted into a political movement and organizational representations, which, in the 1980s/1990s, strengthened the public Romani civil rights activism and human rights defenders' visibility across the World. From the 2000s, the third generational Romani human rights activist–scholar's main objectives were to resist antigypsyism, anti-Romani racism, and LGBTI-phobia with reflective self-narrative knowledge production, to "talking back" to the academia and the human rights movements. Between the 1940s and 2010s, because of the socially normalized antigypsyism, LGBTI-phobia, and the structured forms of social, institutional, and academic oppressions, the previous Romani, Romani LGBTI, and feminist activists and intellectuals hardly had a voice, visibility, and representations into the mainstream (Romani, feminist, LGBTI) movements, human rights politics, and knowledge productions.

In Romani history (in the early 2000s), there was a remarkable turning point when the Romani resistance, such as demonstrations and strikes, started to slightly transform into knowledge production within academic scholarships and contemporary representations in arts and culture to challenge the structured manifestations of antigypsyism and oppression.

2.2 A Decade in Romani LGBTI Movement

It has been ten years since the Romani LGBTI scholarship challenged academia and the cross-movements with Romai LGBTI activists and supportive alliances in a formal pre-network setup. When Vera Kurtic, David Tiser, Jelena Jovanovic, Joci Marton, and I met at the workshop in Budapest on October 12, 2014, I am not sure whether we were aware of our position and initiatives in international Romani LGBTI activism and scholarship.[4] Beforehand, each of us worked separately and individually, mostly on national and grassroots levels. At that point, we realized that our voices and efforts must unite and support each other, no matter what the cost. That moment marked the beginning of a collaborative journey toward solidarity and empowerment for the Romani LGBTI people's recognition in national and international politics and academia. I have to admit that at the beginning of the Roma LGBTI movement, I was (more) naive and inexperienced but committed to social changes in our communities. My basic motivation was that I did not see our representation in the social sciences, civil rights activism, or policy recommendations. Reflecting on past achievements in our activist and academic work has a bittersweet taste.

In 2015, at the first International Romani LGBTI Conference in Prague, we declared that our intersectional identity should be celebrated and protected, with reliable and supportive alliances building to minimize the oppressions within and between our communities. It was essential to openly manifest our lived experiences, to combat intersectional antigypsyism, LGBTI phobia, especially lesbo and transphobia, and hate crimes. Before this groundbreaking event, organized by David Tiser, we, as activists, scholars, and policy-makers, were concerned as to how we can conceptualize our identities in an academic framework. It was challenging to apply terminologies and produce knowledge in academia on Romani LGBTI intersectionality through lived experiences that relate to our identities.

4 Coalition building and transforming the Roma movement: feminism, LGBT rights, trade unions" within the framework of the meeting of activist-scholars titled "Nothing about us without Us" - organized by the Roma Research and Empowerment Network.

The notions employed by the Afro-American movement still require more development and recognition in our Roma LGBTI movement and scholarship. Based on the notion of intersectionality employed by Kimberle Crenshaw (1989, 1991,1992, 1995) race theories (such as) hooks (1989), Gillborn (2007)and the critical knowledge produced by Angela Kocze (2009), Ethel Brooks (2009), Iulisu Rostas (2012), Djordje Jovanovic, (2009), Time Junghaus (2014), Margareta Matache (2009), Nicoleta Bitu (2009) Vera Kurtic (2013) (for example) on antigypsyism, Romani racialization, and gender studies; we have developed the concept of intersectional antigypsyism, which could represent Romani LGBTI lived experiences.

In academia, we possess the power and privileges to develop knowledge and theoretical frameworks; however, I remain uncertain whether the individuals who are the focus of our narratives fully embrace these concepts. It is essential to remember not to oppress or take place from those who are currently invisible. Activists, social scientists, artists, and political and community leaders are responsible for shaping the identity politics, visibility, and self-esteem of future Romai generations. A collective goal is to challenge the status quo, which requires collaboration among various groups such as BIPOC[5] people (including Roma), the LGBTI community, feminists, sex workers, people who live with AIDS and HIV, and people with disabilities. They should stand together and demand back - not request - their fundamental human rights, histories, narratives, and memories.

2.3 Self-reflection

It is bittersweet, as I am truly pleased to see how our critical work shaped the social sciences, civil rights activism, and policy recommendations across Europe. There is rarely an LGBTI pride event without Romani LGBTI representation. European politics and NGOs acknowledged the lived experiences of Romani LGBTI, including them in their agenda as fundamental civil rights that should be protected against hate-driven actions. More precisely, the Council of Europe Roma and Travellers, and the SOGIESC[6] Divisions placed into their agenda Romani LGBTI people recognition and inclusions. Moreover, the European Commission recognized (partially) Roma LGBTI people's protection and recognition in their recommendations for the European

5 Black, Indigenous, and people of color.

6 Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristics

Member states in the 2020-2030 EU Roma Strategic Framework.

Recommendation 15:

> *"When targeting the Roma population, it is important to acknowledge the specific needs or vulnerabilities of certain groups (11), including Roma women, young Roma, Roma children, LGBTI Roma, elderly Roma, Roma persons with disabilities, those who are third country nationals or stateless, and EU mobile Roma. This Recommendation therefore takes account of the importance of addressing multiple discrimination (12). It proposes measures to better protect and include Roma children, who are particularly exposed to discrimination and segregation."*

As horizontal objectives: equality, inclusion, and participation:

> *"2. Member States should consolidate efforts to adopt and implement measures to promote equality and effectively prevent and combat discrimination, antigypsyism, and social and economic exclusion, as well as their root causes. Those efforts should include measures such as the following:*
>
> *"(c) measures to fight multiple and structural (18) discrimination against Roma and, in particular, against Roma women, young Roma, Roma children, LGBTI Roma, elderly Roma, Roma with disabilities, stateless Roma and EU mobile Roma (19);"*
>
> *"9. Member States should ensure effective equal access without barriers to quality healthcare and social services, especially for those groups that are most at risk or those living in marginalised or remote localities, where relevant by means of measures such as the following:*
>
> *(iv) vulnerable Roma populations, such as elderly Roma people, Roma with disabilities, LGBTI Roma, EU mobile Roma, Roma who are third country nationals, and stateless Roma, to quality health care;"*
>
> *"27. Member States should promote cross-sectoral work and broader alliances for equality and inclusion, engaging government, civil society, business and industry, academia and research. This could lead to joint actions among entities*

promoting gender equality, combating racism, discrimination on grounds of racial or ethnic origin, xenophobia and related intolerance, or working in favour of the rights of children, older people, Roma, LGBTI persons, persons with disabilities, asylum seekers, refugees and other migrants, and stateless people." [7]

Moreover, international Roma NGOs demonstrate great support for Roma LGBTI ethical representation, such as the European Roma Institute for Arts and Culture, the Romani Cultural & Arts Company (RCAC), and the Pavee Point Traveller and Roma Centre. Since the beginning of the movement, the European Roma Rights Centre has provided advocacy support for Romani LGBTI people. Since 2023, they have openly extended their service with LGBTQ+ Human Rights Monitor.

We have challenged international and national politics, representations, and academia. Today, we have numerous academic and mainstream books, special journal issues, and scholarly and opinion articles. University students are learning about Romani LGBTI lived experiences and writing dissertations from bachelor to doctoral levels.

When we didn't have a chair next to the table for the Romani LGBTI recognition, we took the table instead of waiting for a seat offer. We become role models, even though we did not apply for it, to be the first ones to shake up and question the status quo by openly sharing our lived experiences in the Romani and LGBTI movements.

As you may already know, I have a highly critical perspective on various issues (maybe driven by anger in the way of healing). Some people might even label me as radical in my views. While I understand that such a characterization can be off-putting to some, I believe in expressing my views honestly and openly. I recognize that the way I express my thoughts sometimes hurts the feelings of those around me. My direct narrative can be harsh or unfiltered, leading to misunderstandings and offense. Conversely, I have experienced situations in which the remarks and actions of others have negatively impacted me. The reciprocal harmful nature of exchanges emphasizes the critical importance of communicating with sensitivity and empathy. In any scenario where misunderstandings arise, recognizing the impact of our words and actions on others can significantly prevent conflicts.

7 2020-2030 EU Roma Strategic Framework

By creating open dialogue, we can better navigate the complexities of interpersonal relationships and promote understanding rather than conflict.

People often see my achievements, read my studies, and talk about them, but in reality, the past is not as bright as it seems. Behind the results are thousands of lonely hours, self-blame, frequent tears, and undeniable depression. In the past, because of my work, I have often been laughed at in both NGO and academic circles.

I remember when, in 2014, at the Hungarian Academy of Sciences, for the first time in an academic setting, I presented about Roma LGBTI lived experiences and possible frameworks those Romani people who loudly laughed at me in public, currently operating with Romani LGBTI project within their rural NGO. They labeled me as a flag waver, but now I am generally happy to see that they are "wearing the flags" with recalled EU fundings and projects. I have to note that they quickly adopted the practice of cancel culture and raised themself to the fame of glory. Unfortunately, as the nature of our society, nothing lasts forever. The minor difference is that when I have recognized my mistakes, I always apologize to them. However, they never return to me with this basic human ethical behavior. I believe that learning from the past and apologizing for my mistakes is part of having pride. I sincerely hope they will experience a sense of delight and resilience, rather than self-centered egoism and narcissism.

The recognition from the LGBTI organizations was slightly different; they were more open and welcoming to Romani issues. However, the perceptions of the "Gypsy" is structured. And, yes, within academia, Roma LGBTI issues were out of the academic agenda; it was labeled as NGO science, which is a subjective topic and can not meet academic "standards." Well, they were mistaken as well.

The most drastic action came from the political sphere. Quickly, I became to the center of Hungarian far-right and right-wing politics (despite I have never sympathized with any political parties.) I have been threatened verbally and physically by them, including our homophobe and nationalist Roma members, followed by haters listed by the government, to mention a few. Therefore (as I can not wear the hat of the good Samaritan), in 2021, I had to go into exile from Hungary, even though I hold citizenship that should protect my civil

and fundamental human rights. No one was next to me, no NGOs with their project numbers, no academic frameworks that could emphasize my rights, or no policies from politics that could protect me as a civil. My friends helped me to pack to go. I wish to have our country where we would not be second-class, racialized citizens, excluded, and most hated citizens in European countries and beyond, but this is simply just a utopistic thought.

Having pride as a Romani LGBTI person but recognizing my privileges as a cisgender man, as a general conclusion, it was my delight and respectful acknowledgment that there are coalitions in the cross-movements which are fundamentally preserving their safe space and place, even though we are sharing similar forms of social exclusions, oppressions, and violations. A constantly repeated dilemma is who can enjoy absolute rights and freedom in today's movements, politics, and allyship. Having our alliance engaged and honest support is essential because some of us do not have access to privileged spaces and places, which are actually determining and shaping our visibility, representations, and social mobility. Our power, one way or another (still), depends on their public presentations of our lived experiences, often without our credited involvement and recognition. It is discouraging to see and recognize that our visibility, knowledge, and cultural productions are often vanished by our alliances. We, as Romani LGBTI people, have the right to be visible, respected, and recognized on all levels.

3 Conclusions

The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, marked in Rome on 4th November 1950, secures and sets the fundamental human rights enjoyment regardless of: *"sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status."* Recently, freedom of expression has become a menace and manifested enemy by the authoritarian Governments against human rights activists, social scientists, and Non-Governmental Organizations. Illiberal government leaders across the Globe prohibit and censure free speech and social movements, imprison people, or often, in the worst-case scenario, sentence them to the death penalty. The freedom to hold pride as a fundamental human right has been governed by the European Court of Human Rights. As a critical thought, countries should support and strengthen identity politics and should not determine

values, censor human dignity, or criminalize pride.

Racialized people with intersectional identities are often victims of hate crimes and psychical violations, where extremist circles normalize autocratic political principles and beliefs while neglecting civil society and NGO dialogues.

The construction of “Gypsy” has been generated by external discourses, which often present a racialized, sexist, and objectified conceptualization. These often dehumanizing stigmatizations excluded Romani narratives and memories, which limited their access to knowledge productions and representations. Therefore, Romani LGBTI visibility in academia and movements was in the background until the early 2010s, when they started to share their lived experiences and representations publicly.

One of the unclear questions is how the Frankfurt School’s revolutionary academic and human rights actions from the 1920s shaped or influenced the early Romani civil rights movements and knowledge production agendas. Have the 1960/1970s Romani civil rights and the Frankfurt School thought intellectuals met with each other? Among numerous questions, this period of history (as well) needs more examination and review. However, what is certain is that in 2024, Romani women continue to face forced sterilization. Particularly, Romani transgender people suffer from abuse and ex-communication. Romani LGBTI people face hate crimes and intersectional antigypsyism from their own communities (Roma and LGBTI) and from the majority of society. They are oppressed and excluded across various social dimensions due to their identities, class status, gender identities, sexualities, ages, and other intersecting factors.
Over the past decade, the international Roma LGBTI and feminist movements have gained valuable insights from past experiences and current challenges, working together to uplift and empower each other for future generations. Romani LGBTI people openly manifested across Europe and beyond how oppressed people must demand their fundamental human rights and in which way to be resistant to a controlling, and unjust system.
In a utopian movement, it is crucial for alliances to understand that when they undermine the representation and leadership of community members, they risk imposing greater harm and perpetuating inequality rather than fostering reliability and support. This nuanced

understanding emphasizes the importance of uplifting marginalized voices to create a genuinely equitable environment. Building effective alliances presents two significant challenges. The first challenge revolves around the role of allies in conceptualizing and deliberating the core values of emancipation. Allies must engage thoughtfully, ensuring that discussions are inclusive and reflective of the diverse experiences within the community.

This involves actively listening to those from marginalized backgrounds to inform a collective vision for liberation that respects and prioritizes their lived experiences. The second challenge pertains to the position and influence of allies within the movement, particularly regarding visibility and representation. Allies must navigate the complexities of their roles, ensuring they do not overshadow or dominate the voices of those they aim to support. It is essential for allies to strike a balance between contributing to the cause and allowing community members to take the lead, thereby creating a balance where all members feel empowered and represented in mutual respect.

The theory of collective action states the value of the cooperative strategy, which ideally causes common goods for all. This strategy could generate a solid status of the commonwealth which can be accomplished only with group cooperation and reliability (Mancur1965).

The general challenge to enjoying the results of collective action is the open cooperation between the so-called supremacy and the dominant one. As a criticism, the Romani and most recently the Romani LGBTI movement is challenged by the tension from the differences between academic and activist positionality. It is a joint aim to promote social change, however, the patterns of the identities, such as Romani versus non-Romani identity, social class status, and life experiences are shaping the movement's common drives, expectations, and thereby the results. The critical concern in this matter, we must appreciate and respect each other's identities, characteristics, and boundaries, to not hurt, public shame, and violate one another and, moreover not to reinforce the structure of social oppression.
It is a constant dilemma, as the alliances - even with supportive intentions - can lead the Romani LGBTI; and Romani Feminism knowledge production and representations; or with their embodied positions they are (re)colonizing the movement and scholarship. It is also an arguable question, as the non-Romani LGBTI voices and knowledge

can antagonize the member's visibility and movement building? Based on the politics of recognition and epistemic justice, the privileged ones can not direct the representations and knowledge production of the vulnerable ones, simply because they have never experienced the reality of Romani LGBTI or Romani women. In my reflective point of view, personal and social privileges must be applied to promote and strengthen our communities for the collective good. Self-centered power practice is damaging for those who are invisible, vulnerable, and powerless. Egocentristic competition generates oppression and misrepresentations on the hidden members in the movement.

Dr. Dezso Mate earned his Ph.D. in Interdisciplinary Sociology from Eötvös Loránd University in 2021, focusing on academic antigypsyism and resilience. He is a Research Fellow at Heidelberg University's Research Centre on Antigypsyism and at Europa-Universität Flensburg's Centre for European Studies. Since 2022, he has served as Thematic Section Coordinator for Knowledge Production at the European Roma Institute for Arts and Culture (ERIAC). Dr. Mate is also a visiting lecturer at Södertörn. His research interests encompass dimensions of intersectional antigypsyism, academic antigypsyism, structural racism, social movements, and resilience.

Jekh netjta hänsyn ta tikknot omtanke betyder tjakk butt

Queera romer och resande
Berättelser från Norge, Sverige och Finland

Ingen är fri för än alla är fria

Arman Heljic

När vi startade det här projektet 2022 visste vi inte vilken riktning den här boken skulle ta. Nu, kanske mer än någonsin, är det viktigt att vi öppnar upp ett utrymme i det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter för romer och resande hbtqi+-personer, eftersom många länder i regionen ser en ökning av högerextrem och könsdiskriminerande politik, med mätbar inverkan på minoritetsgrupper. Översatt till de levda erfarenheterna hos hbtq+ romer och resande i Norden innebär detta att diskrimineringen har ökat, även om berättelserna i den här redigerade boken pekar på höga nivåer av diskriminering genom generationer, från det att de första romerna anlände till Norden fram till i dag.

Jag ser flera sätt på vilka de berättelser som delas av andra hbtqi+ romer och resande är viktiga. Norden har internationellt haft rykte om sig att vara ett tolerant och omfamnande samhälle med hög respekt för mänskliga rättigheter. Progressiv könspolitik, feministiska principer och sexuella friheter har varit en del av den nordiska samhällsstrukturen. Det som har saknats i bilden är en förståelse för hur sexualitet, kön, ras/etnicitet, religion, funktionsförmåga och andra markörer formar levda erfarenheter hos flera minoriteter, till exempel den romska minoriteten hbtqi+ i Norden. Tre personliga berättelser i den här boken reflekterar över direkta och indirekta konsekvenser av högerextrem politik i Norge och Sverige. Även om de utspelar sig under olika historiska perioder ger de en inblick i hur högerextrem politik kan forma och skapa tvetydiga relationer till sig själv och den miljö man lever i.

Diskriminering av hbtqi+ romer och resande i norr är inte en enkel fråga. Den är lika komplex och heterogen som hbtqi+ romska- och resandesamhällen själva är. I flera fall har deltagarna delat med sig av berättelser om den heterogena karaktären hos romska och resande samhällen i Norden. Denna heterogenitet formar också de sätt på vilka specifik rasism mot romer och resande - antiziganism - artikuleras, uttrycks och används för att skapa former av social och politisk exkludering.
Berättelserna i den här boken skildrar en komplex relation inom familjer. För många hbtqi+ romer och resande som har delat med sig av sina berättelser utgör eller utgjorde familjeband och släktskap en viktig faktor i besluten om att komma ut. Familjen är ofta det enda nätverk av stöd som romer och resande har, på grund av den höga nivån av ihållande antiziganistiska känslor i många nordiska samhällen. Det är dock viktigt att förstå nyanserna och komplexiteten. Särskilt i ett sammanhang där avvisande från familjemedlemmar kan få allvarliga konsekvenser för livet för unga hbtqi+ romer och resande. Konsekvenserna av att behöva bryta upp familjeband utsätter unga för allvarlig försämring av den mentala hälsan, ökad exponering för social och ekonomisk sårbarhet, hemlöshet och tillgång till ekonomiska medel för att försörja sig. Den låga tilltron till socialtjänsten och befintliga majoritära stödnätverk, på grund av erfarenheter av antiziganistiska stämningar, utsätter hbtqi+ romer och resande för dåliga levnadsförhållanden, i vissa fall kriminalitet och beroende av att hitta alternativa stödnätverk. Detta kontextualiserar i viss mån den låga synligheten för hbtqi+ romer och resande i ett bredare socialt sammanhang, eftersom att vara osynlig och förhandla om sin egen identitet är det enda sättet att överleva. Även om upplevelsen inte är främmande för mig är det förödande att läsa berättelser som jag förstår som ett högt pris att betala för ekonomisk säkerhet, eftersom vissa av deltagarna visar att det är omöjligt att dölja vissa könsuttryck och/eller sexualitet. Därmed utsätts dessa individer för olika former av hedersrelaterat våld, där familjemedlemmar tar kontroll över sina minderåriga barns liv, barn som i sin tur fastnar i en våldsspiral som är svår att ta sig ur.

Flera av de berättelser som delades är reflektioner över tidigare statliga ingripanden, till exempel i Norge, Sverige eller Finland, där assimileringspolitik och social integration och inkludering har gått fel. Dessa berättelser vittnar om ett multigenerationellt trauma som fortfarande lever kvar och får konsekvenser i dagens samhällen. Det

är viktigt att notera att det har förekommit olika statliga ingripanden och tillämpningar av politiken i var och en av de ovannämnda staterna, med olika och specifika sociopolitiska konsekvenser för berättarna av dessa berättelser.

”Queer roma och resande i Norden” kartlägger några av de former av engagemang som hbtqi+ romer och resande har i dialoger med staten i form av aktivism, policyskapande, kulturarbete och gräsrotsorganisering, trots att de flesta länder i Norden inte har några icke-statliga organisationer för romer och resande hbtqi+. Snarare än att anamma vanliga antiziganistiska tendenser att utse syndabockar och demonisera individer som hyser misstro mot statliga institutioner, vilket har varit en ny trend i Sverige, ser jag detta som en öppning för en strukturell dialog som skulle inkludera individer som dessa, som delade med sig av sina berättelser i vår bok, och experter som de hbtqi+ romska och resande samhällena i Norden inte saknar. En sådan dialog skulle leda till kvalitativa förändringar i livet för hbtqi+ romer och resandefolk. Styrkan i motståndskraftiga demokratier är inte bara att reflektera och erkänna att något fel har gjorts, utan att våra samhällen har mognat och befinner sig i en tid i historien där vi är redo att ta aktiv del i samtal med intressenter, statliga institutioner och regeringsorgan.

Boken öppnar också fönster mot det internationella sammanhanget. Vi bjöd in akademiker och aktivister från den internationella romska hbtqi+-rörelsen att dela med sig av sina erfarenheter och berättelser. Vi har berättelser från Finland, Ungern och Spanien.

Vikten av ”Queer Roma och resande i Norden” är att fungera som en trygghetspunkt. Det är en bok och ett projekt som har konceptualiserats av hbtqi+ romer och resande och våra allierade inom och utanför samhället. Den har skapats för kommande generationer, för att de ska känna sig hemma i sina identiteter. Ett hem som många av oss har saknat. Ett sådant hem hoppas jag kommer att hittas i de berättelser som berättar om kampen för att definiera sin egen tillhörighet. På vissa ställen kan vi se att tillhörigheten till romska och resande samhällen har ifrågasatts av äldre, på andra ställen har den ifrågasatts av individer som utövar antiziganistisk homofobi - en form av homofobi som i sin kärna har antiziganistisk rasdiskriminering och som också kan internaliseras av majoritära hbtqi-samhällen. En sådan form av våld skapar en dubbel form av desorientering och utanförskap, något som har tagits upp i flera berättelser i den här

boken, där hbtqi+-romer och resande uttrycker svårigheter att relatera till majoritära hbtqi+-samhällen och tvingas dölja sin etniska identitet för att undvika rasdiskriminering. Jag hoppas att läsaren i var och en av berättelserna hittar en väg till hur varje individ som delat med sig av sin berättelse aktivt har skapat en känsla av hem för sig själv men också för andra eftersom många av oss kände oss exkluderade, utstötta, inte tillhöriga eller ifrågasatta.
När jag säger ifrågasatt och läser berättelserna i denna volym blir jag medveten om att vår känsla av vilka vi är som romer, och hbtqi+-personer, har ifrågasatts av romer och resande och ofta av majoritetssamhället. Många personer i den här boken har berättat om hur de känt sig ensamma i världen utan någon liknande att se upp till. I var och en av dessa berättelser fann jag ett hem och blev medveten om att jag själv aldrig har varit ensam. Detta är något som jag hoppas att många unga och gamla romer och resande hbtqi+-personer också kommer att känna.
Den här boken är ett steg i läkningsprocessen. Jag föreställer mig och ser framför mig hur den här boken läses i hemlighet men också ute bland allmänheten i bibliotekskorridorer, hem, på väg till skolan eller jobbet. Jag hoppas att den kommer att vara en källa till styrka och stöd för många med liknande erfarenheter. Så att du som läser dessa berättelser, precis som jag själv, hittar ett hem och en lättnad i vetskapen om att du hör hemma och att vi är fler som tänker likadant.

Mer än något annat är jag glad över att de personliga berättelserna också belyser den vackra och mångsidiga historia och kultur som våra samhällen i norr har byggt upp. Den här boken har börjat kartlägga nattliv, dans, performance och musik i ett sammanhang där vi har vetat väldigt lite, om ens något, om historiska perspektiv på hbtq+-liv från 1960- och 1970-talen och framåt. Den öppnar också dörrar för framtida forskning om detta viktiga segment av vår samhälleliga existens, eftersom dessa platser inte bara har fungerat som platser för att gå ut och ha roligt, utan som man kan se har fungerat som platser för personlig frigörelse, omvandling och politisk handling.
”Queer Roma och Resande i Norden” är ett unikt projekt som sätter berättelser i en dialog över flera generationer. Denna dialog har på mer än ett sätt, i viss mån, lyft rasistiska fördomar om romer och resande som i sig är fobiska när det gäller sexualitet och könsuttryck. Det faktum att vi har berättelser om mödrar, mormödrar och farfäder, som inte bara är allierade utan även aktivister. Dessa berättelser har stor betydelse, inte bara för det här projektet, utan de har en bredare

samhällspåverkan. Det har funnits och kommer att finnas generationer av hbtqi+ romer och resande som kommer ut eller funderar på att komma ut, med en liknande fråga som jag hade för mer än 10 år sedan när jag kom ut för min mamma. Jag önskade att min familj hade berättelser att relatera till och se hur andra i en förälders eller mor- eller farförälders position kan agera i situationer när deras barn kommer ut. Jag hoppas att dessa berättelser kan hjälpa andra föräldrar att stötta sina barn som är hbtq+-romer och resande och skapa en trygg miljö och acceptans.

Dialogen mellan generationerna i den här boken ger en bredare historisk bild av den kamp som romer och resande har stått inför. Den skapar också ett betydande skifte där röster som har hållits utanför den skriftliga dokumentationen äntligen har hittat tillbaka till där de hör hemma. Med detta menar jag att hbtqi+-personer alltid har varit och alltid kommer att vara aktörer och initiativtagare till förändring och omvandling, både inom våra samhällen och utanför dem. Min tolkning av dessa berättelser ska dock inte missförstås som en romantisering av motstånd. Flera av deltagarna i det här projektet har sagt att det är upp till oss själva att avgöra och utvärdera hur motståndet mot och synligheten av vår sexualitet förhandlas fram. Det vore dumt att tro att allt kommer att förändras över en natt. Vi lever fortfarande i en tid och på platser där det kan få allvarliga materiella konsekvenser att vara synlig som hbtqi+, rom eller resande. En sak som jag har lärt mig av våra äldre queerpersoner och allierade i arbetet med det här projektet är att förändring och omvandling alltid har varit en väsentlig del av många personliga berättelser. Ett litet skifte i taget.

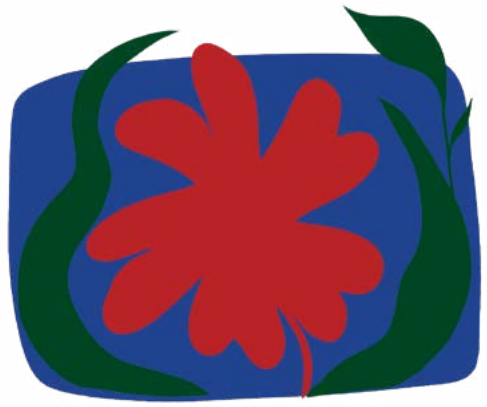

Litteratur

Kurragömma med kärleken

FRA (2020). A long way to go for LGBTI equality. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf

Justitieministeriet 2018:51. Hela tiden spänd – Diskriminering på flera grunder så som den upplevs av HLBTI-personer. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-729-8

Justitieministeriets publikationer 2021:26. Vägen till ett regnbågsvänligare Finland Lägesbedömning av hur sexuella minoriteters och könsminoriteters grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodoses i Finland 2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163566

Critical Reflection on a Decade in Romani LGBTI Movements

Baker, Daniel (2015): The Queer Gypsy. In: Nothing About Us Without Us? Roma Rights (2) Roma Participation in Policy Making and Knowledge Production). Budapest: European Roma Rights Centre, p. 87 – 93.

Bitu, Nicoleta (2009): "The Situation of Roma/Gypsy Women in Europe", Nevi Sara Kali: Roma Women's Journal, Vol.1, No.1, Summer. pp. 222 -233.

Brooks, Ethel C. (2009): "(Mis)Recognitions: Romanies, Sexualities,Sincerities", Nevi Sara Kali: Roma Women'sJournal, Vol.1, No.1, Summer. pp 21-29.

Coppedge, Michael et al., (2011): Conceptualizing and Measuring Democracy: A New Approach. Perspectives on Politics, Vol. 9, (2). pp. 241–67.

Corradi, Laura (2021): "Affective Politics and Alliances in 'Queering the Gypsy' and Facing Antigypsyism in the LGBT Milieu", Critical Romani Studies, Vol.4, No.1, pp. 14-34.

Crenshaw, Kimberle (1989): Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. Legal Forum. University of Chicago.

Crenshaw, Kimberle (1991): Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. Stanford Law Review (43). p. 1241 - 1299.

Crenshaw, Kimberle (1992): Race, Gender, and Sexual Harassment. Southern California Law Review (65). p. 1467 - 1476.

Crenshaw, Kimberle (1995): Critical Race Theory. New Press, USA.

Davis, Angela (1988): Angela Davis: An Autobiography, New York: International Publishers, p. 145.

Dworkin, Ronald (1998): The Partnership Conception of Democracy. California Law Review, The Brennan Center.

Heljic, Arman (2021): "Staging the Romani Queer Revolution: New Approaches to the Study of Romani Queerness", Critical Romani Studies, Vol.4, No.1, pp. 36-55.

hooks, bell (1989): Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black 1st Edition. South End Press, Boston, USA.
Rostas, Iulius (2012): Challenges of Representation: Voice on Roma Politics, Power and Participation, Roma Rights, pp. 3-7.

Jovanovic, Djordje (2009): “The Difference That Makes a Difference; We Need More Guts!” ‘Multiple Discrimination’ Issue, Roma Rights: Journal of the European Roma Rights Centre, No.2, Budapest: ERRC, pp. 41–47.

Kocze, Angela (2009): “Missing Intersectionality. Race/Ethnicity, Gender, and Class in Current Research and Policies on Romani Women in Europe”, Budapest: Central European University, pp.70.
Mancur, Olson (1965): The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups, With a New Preface and, Harvard University Press, page, 176.

Matache, Margareta (2009): “Gender Equality, Sense of Belonging, Both?”, Nevi Sara Kali: Roma Women’s Journal, Vol.1, No.1, Summer. pp 45-59.

Rawls, John (1971): A Theory of Justice Cambridge, MA: Harvard University Press.

Tiser, David (2015): “They become stigmatised in their own family”, “Nothing About Us Without Us”? Roma Participation in Policy Making and Knowledge Production’ Issue, Roma Rights: Journal of the European Roma Rights Centre, No.2, Budapest: ERRC, pp. 99-100.

Kutic, Vera (2013): “Dîuvljarke: Roma Lesbian Existence”, European Roma Rights Centre Gender Research Fellowship, Nis: European Roma Rights Centre – ERRC, pp. 103.

Junghaus, Tímea (2014): “Roma Art: Theory and Practice”, Acta Ethnographica Hungrica, Vol.59, No.1, pp. 25-42.

Wiggershaus, Rolf (1995): The Frankfurt School: Its History, Theories and Political Significance.

Young, Iris Marion (1988): Five Faces of Oppression. In: The Philosophical Forum, Vol. 19, (4). pp. 270 – 290.

Zakaria, Fareed (1997): The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs, Vol. 77, (6). pp. 22–43.

Online references

European Court of Human Rights Article 11; Freedom of assembly and association, European Court of Human Rights Article 13; Right to an effective remedy, European Court of Human Rights Article 14; Prohibition of discrimination, https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf Accessed 12/11/2024.
Accessed 12/11/2024
The Universal Declaration of Human Rights, http://www.claiminghumanrights.org/udhr_article_19.html
Accessed 12/11/2024

2020-2030 EU Roma Strategic Framework, Proposal for a Council Recommendation, to support Roma in the EU https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX-%3A32021H0319%2801%29
Accessed 14/11/2024

”Jag tror ärligt talat att mamma blev glad när hon fick reda på att jag var homosexuell.” - Lindy Larsson Forss

”Jag fastnade i drömmen som jag inte trodde kunde vara sann. Att träffa en människa som älskar mig.” - Johnny Rudenstam Taikon

”Det var skammen. Den här otroliga skammen över att vara rom. Och sen skam över att man är bög på det”. - Anonym

Citaten är hämtade ur bokens texter, där tio queera romer och resande från nordiska länder berättar sina historier.
Tre familjemedlemmar kommer också till tals, liksom två banbrytande personer i den queer-romska rörelsen i Europa.

Boken är lika personlig som den är politisk. Det är en bok om rasism och homofobi, negativ social kontroll och ensamhet. Men också om individens oerhörda förmåga att stå kvar mitt i stormen, om mammor som älskar sina barn, och om att hitta den där stora kärleken. Boken är den första i Norden att sätta fokus på denna dubbelminoritet, och visar tydligt att målen om ett jämställt och tryggt samhälle inte är levd realitet för alla.

”Historiens gång kan vi inte ändra, men en ny och ljusare historia kommer endast av att man förändrar saker”. - Anonym

ISBN: 978-91-53-1-0-9
9 789153 109693
DIKKO